

Ari Lehtinen ja Ilkka Pyy (toim.)

Mitä on laadullinen kaupunkisuunnittelu?

Mitä on laadullinen kaupunkisuunnittelu?

Ari Lehtinen ja Ilkka Pyy (toim.)

Mitä on laadullinen kaupunkisuunnittelu?

KAKS – KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ

Kieliasun tarkistus:
Sirpa Ovaskainen

Kunnallisalan kehittämissäätöön
Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 104
© Pole-Kuntatieto Oy ja kirjoittajat

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2017
ISBN 978-952-7072-77-6 (nid)
ISBN 978-952-7072-78-3 (pdf)
ISSN 1235-6956

Sisällys

ESIPUHE	7
1 LAADULLINEN KAUPUNKISUUNNITTELU: KOHTI SYMMETRISTÄ VASTUUTA, OSALLISUUTTA JA HYVÄKSYTTÄVYYTTÄ	9
1.1 Tiivistäminen ja elinvoima	10
1.2 Autonomia ja osallistuminen	12
1.3 Lähiluonto ja kulutuksen jalanjäljet	15
1.4 Laitakaupungilta ydinkeskustaan	16
2 KAUPUNGIN LAIDALLA: LIITOSTAAJAMAN KAAVOITUS JA KEHITTÄMINEN	20
2.1 Monikeskuksisuus ja yhdyskuntasuunnittelun potentiaali ...	21
2.2 Kasvun kaavoituksesta elinvoiman kohdentamiseen	24
2.3 Asumisen usko ja liikkumisen toivo	26
2.4 Kuluttaja- ja ympäristökansalaisen lähiluonto	29
2.5 Kehityksen ja osallistumisen arvoinen kirkonkylä	31
3 OSALLISTUMISEN EPÄSYMMETRIA	34
3.1 Elinvoimaa ja eheyttä asuinalueille	35
3.2 Osallistumisen kolme säiettä	36
3.3 Suunnitteluun osallistuminen paikallisella tasolla	38
3.4 Osallistumisen kolme epäsymmetriaa	40

4	VUOROVAIKUTTEINEN KAUPUNKISUUNNITTELU LÄHIÖSSÄ	43
4.1	Syrjäytyminen lähiössä ja suunnittelupöydällä	43
4.2	Päihdehäiriöt ja koettu turvattomuus	45
4.3	Nuorisoporukat asukkaiden ja suunnittelijoiden päänvaivana	48
4.4	Tesoman miähet ja Oma verkko asukaslähtöisessä kehitystyössä	50
4.5	Tiheät paikat ja helpot tilat lähiösuunnittelussa	52
5	KAUPUNKILUONTO LUKSUKSENA JA LÄÄKKEENÄ	55
5.1	Mitä kaupunkiluonto on?	56
5.2	Aineisto ja menetelmät	56
5.3	Millaista on viihtyisä lähiluonto?	58
5.4	Kaupunkiluonnossa vuoden ympäri	60
5.5	Lähiluonto hyvinvoinnin tukena	62
5.6	Asukkaiden osallistuminen luontoalueiden kehittämiseen ..	64
6	KAUPUNKISUUNNITTELU JA KASVUN KESKITTÄMISEN RAJAT	67
6.1	Kasvun keskittäminen kritiikin kohteeksi	67
6.2	Joensuun kaavalinjauksille oikeuden siunaus	68
6.3	Ilmastohuoli taipuu vetovoimakilpailuksi	69
6.4	Keskustasuunnittelu etenee autoilun ehdoilla	70
6.5	Luonto jää rakentamisen alle	71
6.6	Kaavoittaja antautuu taktiseen peliin	72
6.7	Ylimoituksesta laadun varmistukseen	75
7	YHTEENVETO: SYMMETRISEEN KAUPUNKISUUNNITTELUUN	77
	LÄHTEET	81
	LIITE 1	91

Esipuhe

Kesäkuussa 2017 kautensa aloittavat kuntien valtuustot saavat ratkaistavakseen siirtymäajan tehtäviä. Sosiaali- ja terveysalan järjestämisvastuu siirtyy maakunnille. Uudessa tilanteessa kaupunki- ja kuntasuunnittelun sekä kaavoituksen merkitykset korostuvat.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kaupunkisuunnittelun muutoksia ja haasteita osana tätä siirtymävaihetta. Tutkijat nostavat kuntalaisten osallistumisen ja kuulemisen parantamisen tärkeäksi uusiutumisen suunnaksi.

Kaavoitusprosesseihin tarvitaan asiantuntijoiden ja asukkaiden monipuolisempaa yhteistyötä. Tämä tarkoittaa suunnittelun läpinäkyvyyden lisäämistä. Vastaavasti edustuksellinen osallistuminen toimii vain silloin, kun valtuutetuilla on käytettävissään ajantasainen ja kattava tietopohja.

Kansalaisten osallistumisen ja kuulemisen parantamista vaaditaan erityisesti sellaisilla kaupunkiseuduilla, joissa liitosalueiden asukkaat ja edustajat etsivät paikkaansa uudessa poliittisessa yhteisössä.

Laajentuneet kaupungit määrittävät maankäyttöpolitiikallaan, millaisen aseman ja luottamuksen keskuskaupunkien takaiset esikaupungit, lähiöt, kirkonkylät ja maaseutualueet tässä uudessa tilanteessa saavat.

Kaupunkien ja kuntien uusia tehtäviä hahmotellaan tässä julkaisussa myös toisenlaisen siirtymävaiheen valossa. Vähähiiliseen kaupunkitalouden sopeutuminen edellyttää lähivuosina merkittäviä hallinnollisia ja toiminnallisia linjanmuutoksia paikallispolitiikassa. Siirtymä on nähtävä myös mahdollisuutena, joka lisää kaupunkien elinvoimaisuutta ja houkuttelevuutta.

Tutkimus on toteutettu viiden tutkijan yhteistyönä. Tutkijat ovat vastanneet osahankkeiden toteutuksesta ja raportin toimittajat hankekokonaisuuden

koordinoinnista. Toimittajat kiittävät tutkijoita hyvästä yhteistyöstä. Erityisen suuri kiitos kuuluu osahankkeissa haastatelluille.

Tutkimuksessa on hyödynnetty Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskukseen (ARA) rahoittaman hankkeen ”Hyvinvoinnin tekijät – asuinalueen merkitys hyvinvoinnin kokemisessa” kyselyaineistoa. Viimeisin vaan ei vähäisin kiitos kuuluu Kunnallisalan kehittämissäätiölle hankkeen kriittisen kannustavasta tukemisesta.

Joensuussa 24. maaliskuuta 2017

Ari Lehtinen ja Ilkka Pyy

Tutkimusryhmä:

Ari Lehtinen	maantieteen professori
Merja Maukonen	filosofian maisteri
Ilkka Pyy	yhteiskuntatieteiden tohtori
Jussi Semi	filosofian tohtori
Jenna Taajamo	hallintotieteiden maisteri

Itä-Suomen yliopisto

1 Laadullinen kaupunki- suunnittelu: kohti symmetristä vastuuta, osallisuutta ja hyväksyttävyyttä

Suomalaista kunnallishallintoa ja -suunnittelua luonnehtivat lakisääteinen vuorovaikutteisuus ja muodollinen avoimuus, mutta käytännön valmistelu on usein läpinäkymätöntä ja siiloutunutta. Tässä julkaisussa tarkastelemme sitä, miten siiloutumista voidaan vähentää ja miten tavoitella sen sijaan symmetriaa.

Sekä siiloutumista että symmetriaa on mahdollista lähestyä erilaisin painotuksin, esimerkiksi havainnoiden yhdyskuntakehittämisen fyysisiä, sosiaalisia ja mentaalisia muutossuuntia. Fyysinen siiloutuminen voi ilmetä esimerkiksi asuinalueiden eriytymisenä, mikä on Suomessa verraten vähäistä mutta kasvussa. Sosiaalisesta siiloutuneisuudesta kertovat vaikkapa yhteistyön vaikeudet naapurikuntien välillä, kuten myös hallinnon sektoreiden vajavainen yhteydenpito kuntien sisällä. Mentaalisesta siiloutumisesta voidaan puhua muun muassa silloin, kun hallinnon linjaukset ja asukkaiden toiveet eivät kohtaa tai kun virka- ja luottamushenkilöiden väliin pesiytyy jännitteitä.

Symmetrisessä suunnittelussa on vastaavasti kyse sellaisesta maankäytön, asumisen, liikenteen ja palvelujen suunnittelusta, joka pyrkii ottamaan tasa-arvoisesti huomioon toiminnallisuuden, vetovoimaisuuden, turvallisuuden, terveellisuuden ja yhteisöllisyyden osin ristiriitaiset odotukset. Edustukselliseen demokratiaan ja viranomaisvalmisteluun kohdistuu saman-

aikaisesti sekä markkinoiden kilpailukykyisyyden että suoran osallistumisen lisäämistarve, jotka molemmat tulee ottaa huomioon, jos ja kun symmetriaa tavoitellaan.

Symmetrian näkökulmaan on sisäänrakennettu ajatus jännitteiden ja jakolinjojen murtamisesta. Keskuskaupungin, lähiöiden, sivukeskusten ja reuna-alueiden kehittämistä pyritään tällöin tarkastelemaan yhtäläisesti kohdealueiden erityistarpeiden mukaisesti. Keskuskaupungin tiivistämistä arvioidaan seudullista kokonaisuutta vasten: kasvun keskittämisen ja monikeskisen hajakeskittämisen tavoitteiden ei anneta kääntyä toisiaan vastaan.

Tällainen suunnittelu kantaa vastuun paikallisten tavoitteiden sekä niiden toimeenpanon yhteensovittamisesta kansainvälisiin velvoitteisiin nähden. Tällöin esimerkiksi ilmastopoliittiset sitoumukset huomioidaan läpäisevästi kaupunki- ja kuntasuunnittelussa. Samaten yhteisöllisyyttä ja vetovoimaisuutta kehitetään rinnakkain, mikä tarkoittaa niin taloudellisten ja viihtyvyystekijöiden kuin identiteetti- ja imagoasteidenkin tasapuolista huomioimista.

Symmetrisessä kehittämistyössä monikulttuurisuus nähdään voimavarana. Sukupolvittain ja elämäntilanteittain eriytyneet kokemusmaailmat tunnistetaan ja huomioidaan suunnittelussa. Osa-alueiden ja ihmisryhmien eristämistä vältellään kaikin keinoin. Tällöin esimerkiksi ikäihmisten ja lapsiperheiden kaipaamaan asuinalueturvallisuuteen investoidaan, myös keskuskaupungeissa. Samoin muualta tulleiden ja uussuomalaisten erilaisista lähtökohdista kumpuaviin tarpeisiin pyritään vastaamaan. Sallivaan yhdessäoloon nojaava vetovoimaisuus ymmärretään välttämättömänä myönteisen väestö- ja talouskehityksen alkuehtona. Kulttuurikaupungin ja yrittäjäkaupungin edut nähdään samansuuntaisina, historiallisesti kerrostunutta aluerakennetta arvostetaan, samoin kuin lähiluonnon helppoa saavutettavuutta.

1.1 Tiivistäminen ja elinvoima

Talouden ja kilpailukykyyn kehitys on ollut Suomessa pysähdyksissä vuoden 2008 jälkeen. Tavaksi on tullut syyttää kansainvälisten suhdanteiden ohella maan poikkeuksellisen jäykkiä rakenteita. Niitä yritetään nyt uudistaa kilpailukykysojimuksella, normeja purkamalla ja julkisia palveluja uudelleen-

organisoimalla. Uudistuksilla vahvistetaan hajauttavia tendenssejä avoimella sektorilla ja keskittäviä julkisella tai niin sanotulla suljetulla sektorilla. Edellisestä viestii vapaata kilpailua rajoittavien normien purkamisen sekä yhdistöittämissen ja valinnanvapauden lisääminen verorahoitetuissa toiminnoissa. Jälkimmäiselle perusteita antaa Suomen kilpailijamaihin verrattuna alhainen kaupungistumisaste.

Suomen talouskasvun odotetaan vähitellen vauhdittuvan rakennusosalalla kaupungeissa ja käynnistyvän muutoinkin paitsi vienti- myös kaupunkivetoisesti. Tämä heijastuu ennennäkemättömän laajoina kaupunkikeskustojen tiivistämissuunnitelmina. Kaupunkien uudeksi päätehtäväksi nähdään elinvoimasta huolehtiminen. Termi on epämääräinen ja monimielinen, mutta yleisesti sillä tarkoitetaan perinteisen paikallisen elinkeinopoliitiikan kytkemistä tiukemmin kokonaisuudeksi maankäytön, asumisen ja liikenteen suunnittelun kanssa.

Kaupunkirakenteen tiivistäminen on vallitsevassa tulkinnassa nähty ratkaisuna niin talouden ongelmiin kuin ympäristöhaasteisiin (ks. Ojala 2000, 48–49; Loikkanen & Laakso 2016). Tiivis kaupunkikeskusta viittaa tällöin innovatiiviseen miljööseen ja yksilöllisiin työuriin, ja sen myös uskotaan vähentävän ilmastopäästöjä. Näin ajatellaan yleisesti, vaikka kaupan ja kulutuksen kasvun varassa tiivistyvää kaupunkia eivät kaikki tutkijat pidäkään hajautuneempaa ekologisempänä ja ilmastoystävällisempänä (ks. esim. Kortelainen & Vartiainen 2000; Heinonen & Junnila 2012; Hytönen ym. 2015; Ottelin ym. 2015; Joutsenvirta ym. 2016, 53–55). Tiiviin ja hajautuneen yhdyskuntarakenteen hiilijalanjäljistä käydäänkin nykyisin kiivasta väittelyä toinen toistaan yksityiskohtaisemmillä mittareilla ja argumenteilla (HSTV 2015; Toiviainen 2015; Loikkanen & Laakso 2015).

Kiistelystä huolimatta kaupunkisuunnittelijoiden valtavirran luottamus keskittämisen myötä mahdollistuvaan uuteen ja entistä kestävämpään kasvuun on vahva. Kaupunkien elinvoimaisuuden parantaminen kytketään ensisijaisesti talouskasvun ja työllisyyden vahvistamiseen, ja näitä tavoitteita pyritään ajamaan aiempaa ympäristövastuullisemmalla tavalla. Esimerkiksi Suomen ennakoitaan saavuttavan yli 70 prosentin työllisyysasteen, kun nykyinen kehittyneelle maalle alhainen 70 prosentin kaupungistumisaste kohoaa kymmenisen prosenttia. Jo nyt työllisyysaste täyttää tämän

Sipilän hallitusohjelman tavoitteen pääkaupunkiseudulla, vaikka vakioidaan korkeasti koulutettujen suhteellinen enemmisyys ja keskimääräistä parempi työllistyminen ja otetaan huomioon myös matalan tuottavuuden alat ja maahanmuuttajien runsas määrä (Soininvaara 2016; Soininvaara & Särelä 2015).

1.2 Autonomia ja osallistuminen

Viime vuosikymmeninä suosiota saanut maailmantalouden ja -kaupan sääntelyn purkaminen on pakottanut kaupunkikuntia ja -seutuja uudistamaan aluerakenteitaan kansainvälisen kilpailukyvyyn vahvistamisen nimissä. Tästä on seurannut perustavanlaatuisia juridisia tulkintaerimielisyyksiä ja poliittisia konflikteja. Esimerkiksi Suomessa keskitetysti valmistellut rakenneuudistukset ovat eduskunnan perustuslakivaliokunnassa toistuvasti osoittautuneet kunnallisen itsehallinnon vastaisiksi. Ylhäältä ohjautuneet muutospaineet on otettu vastaan ristiriitaisesti, koska olemme tottuneet ajattelemaan, että paikalliseen ja alueelliseen itsehallintoon kuuluu yhtä lailla lakisääteisiä tehtäviä kuin kansanvaltaista päätöksentekoa ja subsidiariteetti- eli läheisyysperiaatteen mukainen viranomaistoiminta.

Globalisaation myötä itsehallinnosta on tullut entistä kriittisempi yhteiskuntapoliittinen lähtökohta, joka nojaa vapauden, suvereniteetin, omaehtoisuuden, itsellisyyden, itsekkyyden ja arvokkuuden periaatteisiin ja perustarpeisiin. Niinpä yhtäältä valtion suvereniteetti ja ihmisoikeudet ovat Euroopassa sotkeutuneet Schengen-alueelle vastarakennettuihin piikkilanka-aitoihin. Toisaalta katupartiot ja muut itseorganisoituneet naapurustoimijat eri puolilla Eurooppaa pyrkivät hoitamaan viranomaistoiminnan katve-alueita.

Kuntien roolia ja asemaa luonnehtivat jaot, joissa hyvät mutta keskenään yhteismitattomat kehittämishankkeet asettuvat vastakkain: kuntauudistus vs. sote-uudistus, palvelujen tasa-arvoinen saatavuus vs. kunnallinen itsehallinto, julkisten palvelujen laadun parantaminen vs. asiakkaan valinnanvapauden lisääminen (Pyy 2013, 113). Paras-hankeeseen ja sitä seuranneeseen kuntarakennuudistukseen kiinnittyi kilpailevia kuntavisioita, jotka palautuvat myös puolueiden välisiin ideologisiin eroihin kuntien roolista.

Vahvat peruskunnat korostavat kasvavien kaupunkiseutujen merkitystä koko maan julkisten palvelujen turvaamisessa, vahvat itsehallinto- ja yhteistyökunnat painottavat jatkuvuutta ja paikallista omaehtoisuutta, kun taas vahvat tilaaja- ja ostajakunnat edustavat pyrkimystä lisätä markkinaohjausta kunnissa ja kuntien yhteistyötä yritysten ja järjestöjen kanssa (Pyy 2007, 115). Sote-uudistus on puolestaan kyseenalaistanut seutuihin, maakuntiin sekä kaksitasoiseen paikallishallintomalleihin perustuvia kehitysajatuksia. Haussa näyttääkin olevan kokonaan uudenlainen idea kunnasta (Ekström ym. 2014; Valtiovarainministeriö 2014).

Symmetria ei ole sidoksissa tiettyyn sijaintiin, mutta sillä on tilallinen ulottuvuus. Kuntien erityisluonteeseen on puolestaan kuulunut nimenomaan valta ja vastuu tietyistä alueista. Viime vuosien runsaat kuntaliitokset ovat kuitenkin käynnistäneet läpikäyviä kuntamaantieteen muutoksia. Myös symmetrian tavoite haastaa kuntien tilallista luonnetta. Kyse ei ole niinkään kunnan vallasta ja vastuusta jollakin rajatulla alueella, vaan laajemmin kasautuvien paikallisten ja ylipaikallisten muutospainoiden kohtaamisesta ja hallinnasta kunnallisessa päätöksenteossa.

Ilmastopoliittisista velvoitteista huolimatta talouskasvua ja nousevaa kulutustasoa pidetään yleisesti kaiken muun ylikäyvinä tavoitteina paikallistalouksien rakenteellisessa kehittämisessä (Rajaniemi 2006; Joutsenvirta ym. 2016). Tämän vuoksi Suomessakin kaupunkisuunnittelun lähtökohtana on liikkumistarpeen lisääntyminen ja sen ratkaiseminen itsestään selvästi yksityisautoilulla. Vastaavasti yhdyskuntarakenteen tiivistämisen paineet kohdistuvat helposti keskuskaupungin viheralueisiin. Lähiluonnon virkistyskohteita pidetäänkin käyttämättömänä raakamaana tiivistävän kaavoituksen ja kiinteistönjalostuksen näkökulmista. Lisäksi kaupunkiluonnon arvioinneissa on totuttu nojaamaan luonnontieteellisen asiantuntemukseen ja uhanalaisten lajien luetteloihin, mikä on rajannut kaupunkilaisten vaikutusmahdollisuuksia oman elinympäristönsä suunnittelussa (Lehtinen 2014a).

Kaupunkisuunnittelua ja -kaavoitusta ei tänään haastakaan niinkään asukkaiden edunvalvonta kuin uudelleenasemoituva asiantuntijavalta. Symmetrisen suunnittelun kannalta tilanne on erityisen ongelmallinen. Kaupunkien oma asiantuntemus on esimerkiksi kaavoituksessa ohentunut

toimintojen lisääntyneen ulkoistamisen myötä. Tästä on puolestaan seurannut monimutkaisia alihankinta- ja sopimusjärjestelyjä (ks. Haila 2009). Suunnittelun avaaminen markkinoille ja kilpailulle kytkeytyy globaaliin metropolikehitykseen (Moisio 2012; Ahlqvist & Moisio 2014). Tällöin metropoli ei viittaa vain suurkaupunkien kasvuun ja niiden määrän lisääntymiseen vaan siihen, että kaupunkien tilalliset yhteydet ulottuvat kauas niiden rajojen ulkopuolelle ja että kaupunkien sisälle syntyy uudenlaisia tilallisia jakoja. Kyse ei ole pelkästään maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta, vaan ylipäätään kaikenlaisesta liikkuvuuden lisääntymisestä (esim. Könönen 2012). Tässä asetelmassa myös kuntamaantiede hahmottuu uudella tavalla: kuntarajausten, -liitosten, -yhteistyön ja -kilpailun rinnalla ylipaikalliset tuotannon ja kulutuksen ketjurakenteet saavat entistä näkyvämmän aseman.

Bob Jessopin (2000; 2008) käsittein voidaan puhua tilallis-ajallisista kiinnityksistä (*spatio-temporal fix*), joissa liikkuvuus ja digitalisaatio luovat välttämätöntä ja näennäisen neutraalia yleistä intressiä, jonka mukaan julkisen sektorin suuri koko ehkäisee niin kapitalismin, ympäristön kuin alueiden ongelmien ratkaisemista. Suomessa vahvojen peruskuntien retoriikka on hyvä esimerkki Jessopin tarkoittamasta tilallis-ajallisesta kiinnityksestä: haasteisiin tartutaan ilman vaihtoehtojen puntarointia ja samalla sysätään sivukeskuksia ja syrjäseutuja entistä enemmän marginaaliin.

Symmetrisen suunnittelumallin pohjalta voidaan myös kysyä, onko esimerkiksi kunnallinen itsehallinto historiansa ja siihen liittyvien ajatusrakennelmiensa vanki. Tarkastellaanko kunnallisen itsehallinnon kehittämistarpeita yksipuolisesti suhteessa valtioon, kun tarkastelun painopisteen tulisivat olla kansalaisten itsehallinnon suhteessa hallintoon? Näin katsoen kunta- ja sote-uudistuksessa onkin mahdollista tunnistaa monipuolista uudenlaisen kunnan ja kunnallisen itsehallinnon hahmotusta.

Symmetrisessä suunnittelussa vertaillaan ja kokeillaan erilaisia vaihtoehtoja, mutta tätä vierastetaan poliittisissa ja hallinnollisissa pyrkimyksissä, jotka tähtäävät uusien oikeudellisten ehtojen antamiseen kunnille ja kunnalliselle itsehallinnolle. Tässä tutkimuksessa kunnallista itsehallintoa ei lähestytä annettuna demokratian kulmakivenä, vaan tarkastelemme sitä ennakkoluulottomasti monitahoisen symmetrisen kaupungin viitekehityksessä. Tällöin olennaista on paitsi asukkaiden osallisuuden vahvistaminen myös

osallisuuden palautettavuus (Lehtinen 2014b), toisin sanoen osallistujien mahdollisuus arvioida sitä, miten heidän panoksensa on ymmärretty ja otettu huomioon ja miten se tulee osaksi toimeenpanoa.

1.3 Lähiluonto ja kulutuksen jalanjäljet

Uuden kuntamaantieteen mukaisesti symmetristä luontosuhdetta tavoitteleva suunnittelutyö keskittyy niin paikallisten kuin ylipaikallisten ympäristövaikutusten tarkasteluun. Tällöin esimerkiksi yhdyskuntakohtaisessa hiilijalanjäljessä huomioidaan sekä paikallinen suora päästöjen tuotanto ilma-kehään että sellainen epäsuora päästötuotanto, joka aiheutuu paikallisen kulutuksen globaaleista tuotanto- ja kuljetusrasituksista. Nykyiset hiilijalanjäljen laskentakaavat keskittyvät paikallisiin suoriin päästöihin, joten kulutuksen epäsuorat ilmastorasitukset jäävät vähälle tarkastelulle tai jopa kokonaan huomiotta (Heinonen & Junnila 2012; Ottelin ym. 2015). Laskentakaavan korjaaminen vaikuttaa siihen, kuinka kestäväksi tai kestäättömäksi talouskasvun ja kulutuksen tiivistäminen kaupunkikeskuksiin lopulta arvioidaan.

Symmetrinen suunnittelu pyrkii käsittelemään tuotannon, liikenteen ja kulutuksen suoraa ja epäsuoraa ympäristövaikutuksia. Kaupungin luonto jäsentyy tällöin sekä paikallisena lähiluontona että paikallisen kulutuksen ylläpitämien tuotanto- ja kulutusketjujen yleisenä planetaarisena reunaehtona. Luontosuhteemme rakentuu näin ajatellen lähiluonnon virkistyskokemuksissa ja päivittäisten rutiiniemme tuottamien ketjuvaikutusten globaaleissa verkostoissa. Vasta tällaisen symmetrisen luontosuhteen hahmotuksen jälkeen on mahdollista vahvistaa yhdyskuntasuunnittelun aitoa ohjausvoimaa niin, että paikallisen kulutuksen ekologinen jalanjälki saadaan arvioiduksi ja sen laskeminen kestäväälle tasolle tulee ylipäätään mahdolliseksi. Nythän suomalainen kulutustaso on sitä luokkaa, että mikäli kaikki maapallon asukkaat yltäisivät samaan, tarvitsisimme käyttöömmme lähes kolme ja puoli maapalloa (Global Footprint Network 2016).

Tällainen katsantokulma ei siltikään vähennä lähiluonnon arvoa sekä kaupunkirakenteen tärkeänä osatekijänä että kansanterveydellisten ja muiden hyvinvointimerkitysten lähteenä (Sipilä ym. 2009). Symmetriaaasteen

näkökulmasta keskeinen kysymys on, missä määrin asukkaiden ja kaupunkikehittäjien luontoarvot kohtaavat. Suunnittelun viranhaltijat ja konsultit joutuvat pohtimaan, kuinka kompromissit asukkaiden ja kiinteistönjalostajien etujen välillä tehdään ja perustellaan: mikä arvo asukkaiden lähiluonnolle annetaan kaupunkirakenteen tiivistämisen paineissa? Miten erilaiset lähiluontotarpeet sovitetään yhteen? Miten vastata ristiriitaisiin toiveisiin puistojen paremmasta hoitamisesta ja epäilyihin hoidettujen puistojen kapeasta biodiversiteetistä? Suunnittelutyössä on myös ratkaistava, nähdäänkö pusikoituneet pientareet ja luonnonmetsät kaupunkikeskustojen maisemaelementteinä.

Vastaukset näihin kysymyksiin ovat tilannekohtaisia, ja ne muotoutuvat viimekädessä kaavoituksen yksityiskohtien ratkaisujen myötä. Yleisesti ottaen symmetristä luontosuhdetta tavoitteleva suunnittelu pyrkii kestäviin kompromisseihin. Kaavoittaja kuuntelee tällöin tasapuolisesti kaupungin asukkaita, elinkeinoelämää ja muita osapuolia. Kaavoittajan on kyettävä katsomaan kokonaisuutta yksittäisten tahojen edunajon paineissa. Kaupunkiluonnon ekologinen ammattituntemus on kyettävä yhdistämään kaavaratkaisuihin (Haila 1995) – tässä työssä on usein mahdollista tukeutua paikallisten luonnonsuojeluyhdistysten ja ympäristöryhmien osaamiseen.

Ekologinen huoli kohdistuu usein ensisijaisesti lähiluonnon lajiston köyhtymisuhkiin mutta taajamissa myös viheralueiden katoamisen aiheuttamiin pienilmaston muutoksiin ja veden pidätyskyvyn heikentymiseen sekä tuulisuuden lisääntymiseen. Huolta kannetaan jo yksittäisen puun merkityksestä kaupunkirakenteessa. Symmetrisyyttä tavoittelevassa ekologisessa suunnittelussa huomioidaan sekä planetaariset ja pienilmastolliset kysymykset että luonnontieteelliset, sosiaaliset ja esteettiset haasteet. Asukkaiden luontotieto otetaan yhtä vakavasti kuin tieteen ammattilaistenkin tarjoama ekologinen tieto.

1.4 Laitakaupungilta ydinkeskustaan

Symmetrisiä ratkaisuja puoltava suunnitteluote antaa vahvan pohjan vallitsevan yhdyskuntasuunnittelun kritiikille ja kehittämiselle. Perusongelma koskee osallisten epätasa-arvoista asemoitumista suunnitteluprosessiin.

Näin siitä huolimatta, että suunnittelun avoimuutta ja vuorovaikutteisuutta on Suomessa lainsäädännön kehityksen mukaisesti pyritty monin tavoin vahvistamaan. Vuoden 1999 maankäyttö- ja rakennuslain sallimat kiinteistönomistajien, rakentajien ja viranomaisten väliset maankäyttösopimukset sekä laajasti käyttöön otettu suunnittelutehtävien ulkoistaminen ovat antaneet mahdollisuuden jatkaa perinteisellä avoimuutta vieroksuvalla linjalla (Rajaniemi 2006; Lehtinen 2014a). Maankäyttösopimukset, jotka edeltävät julkista kaavaprosessia, rajaavat monien osallisten vaikutusmahdollisuuksia. Erityisesti asukkaat ja erilaiset kansalaisryhmät kärsivät tästä marssijärjestyksestä.

Yhdyskuntasuunnittelun symmetrian idealla haluamme korostaa niin fyysisten elementtien, sosiaalisten tarpeiden kuin mentaalisten vaikutteidenkin sisäisten ja välisten suhteiden merkitystä suunnittelussa. Tämän perusteella yhdyskuntasuunnittelun symmetrian edistämiseksi korostuu pyrkimys aluerakenteen tasapuoliseen kehittämiseen, osallistumista tukevan ja ympäristövastuullisen politiikan edellytysten vahvistamiseen, kaupunkiluonnon merkitysten arvostamiseen sekä yhteisöllisyyttä ja vetovoimaisuutta yhtäaikaaisesti tukevien ratkaisujen osoittamiseen. Kaupungin tai kunnan kehittäminen perustuu tällöin, yksipuolisen kasvukilpailun sijaan, vastuulliseen yhteistyöhön ja laadukkaan miljöö tuottamiseen. Esimerkiksi kaavoitustyössä siirrytään määrällisistä painotuksista entistä enemmän laadun tuottamiseen.

Tämän julkaisun artikkeleissa tarkastelemme kaupunkisuunnittelun ja kaavoituksen edellä muotoiltuja haasteita yhdyskuntatyypeittäin kattavasti keskustassa, lähiössä ja taajamassa. Artikkelisarjan ensimmäinen teksti kohdentuu kaupungin reunalle, josta etenemme vähitellen kohti ydinkeskustaa.

Kuntaliitoksien myötä kaupungit jäsenyivät usean keskuksen aluejärjestelminä. Ilkka Pyyn artikkelissa kysytään, miltä osin liitoksella laajentuneen kaupungin kaavoitus tukeutuu monikeskuksiseen politiikkaan. Kuinka paljon maaseututaajamiin kohdistuu infrastruktuurin ylläpitoa ja uudistamista, kenties jopa uudisrakentamista? Nähdäänkö kirkonkylät ensisijaisesti kaupunkiseudun asumisvaihtoehtojen monipuolistajina vai joukkoliikenteen ulkopuolelle jäävinä ikääntyvinä ja taantuvina asuinympäristöinä? Pyy

kysyy, mihin mittaan kaavoituksella lopulta halutaan ohjata yhdyskuntarakenteen muutosta vai onko kaavoitus pikemminkin sopeutujan roolissa?

Jussi Semi tarkastelee artikkelissaan lähiösuunnitteluun liittyvän asukasosallistumisen ongelmapisteitä ja analysoi rinnakkain viimeisintä valtakunnallista asuinalueiden kehittämisohjelmaa sekä laajaa asukaskyselyä, jossa kerättiin kokemuksia oman asuin ympäristön tilasta ja siihen vaikuttamisesta. Artikkelin mukaan valtakunnallinen osallistumispuhe vetoaa ensisijaisesti kansakunnan kilpailukykyä ja kansalaisten hyvinvointia edistäviin perusteisiin. Osallistuminen hahmottuu välitavoitteena, jonka avulla kansakuntaa ohjataan uuteen nousuun. Yhteys osallistumisen käytännöllisiin ongelmiin asuinaluetasolla jää epäselväksi. Artikkelin ehdottaa ratkaisuksi asukkaiden kuuntelemisen lisäämistä pelkän kuulemisen sijaan.

Jenna Taajamo jäsentää artikkelissaan kaupunginosan fyysisen suunnittelun ja sosiaalisten olosuhteiden kohtaamista kolmella tasolla. Mikrotasolla ilmenevät asuinalueen rapistuneet, korjausta vaativat kohteet sekä häiriköintiä ja turvattuutta aiheuttavat paikat. Kielteiset tuntemukset ovat vallitsevia, mutta ongelmapaikkoihin voidaan vaikuttaa jossain määrin asuinalueen sisäisin ratkaisuin tai pienimuotoisin projektein. Makrotasolla on kyse asuinalueen sijainnista ja väestön koostumuksesta. Niitä voidaan kuvata tilastollisilla indikaattoreilla, jotka vastaavat enemmän tai vähemmän alueista esitettyjä imagoja ja identiteettejä. Makrotason rakenteelliset ilmiöt ovat läsnä asuinalueilla ja saavat osakseen paikallista torjuntaa ja hyväksyntää, mutta ratkaisut edellyttävät yleensä laajempia yhteiskuntapolittisia toimenpiteitä. Artikkelissa tarkastellaan myös välitasoa: millä tavoin rakennetut ympäristöt ja julkiset tilat voivat tukea sosiaalisten verkostojen syntymistä ja jatkuvuutta.

Merja Maukosen artikkelissa tarkastellaan fyysisen ympäristön kokemuksellisuutta sekä lähiö- ja lähiluonnon tunnistamista ja merkityksiä. Erityisenä kysymyksenä on, kuinka tunnistaminen ja merkitykset muuttuvat vuodenaikojen mukana. Asukkailla on paljon pienipiirteistä kaupunkiluontotietoutta, jota suunnittelukoneisto ei kykene ottamaan huomioon, ja he tuntevatkin voimattomuutta lähiluontonsa puolustamisessa. Heidän mukaansa luontoalueita on käytännössä ollut helppo uhrata taloudellisesti tuottavammille maankäyttömuodoille.

Kokoelman päättää Ari Lehtisen yhteenveto tutkimuksesta, jossa arvioitiin Joensuun kaupunkikeskustan osayleiskaavoituksen vaiheita ja lopputulosta. Kaavaprosessin asiakirjojen lähiluenta nostaa esiin tulkintoja tiivistämideologian taktisesta edistämisestä. Ilmastopoliittisiin velvoitteisiin reagoidaan sitoutumalla kasvun keskittämisen tavoitteisiin. Korostetaan, että suunnitelman mukainen tiivistäminen on oikeaoppista ilmastotyötä. Samalla häivytetään kaavoituksen muita taustamotiiveja: neliöhinnoiltaan huipputasoisten asuntoalueiden sijoittamista houkutteleville paikoille ydinkeskustan luontokohteisiin ja vanhan kaupunkimiljöön uhraamista kiinteistöjalostukselle. Kaavaan liittyneessä liikennesuunnitelmassa yksityis-autoilun joustavoittaminen saa erityisen aseman aivan ydinkeskustassa, mitä perustellaan ilmastohyödyillä. Kun autoilua helpotetaan keskustassa, tämän katsotaan vähentävän seudullista liikennöintiä.

Tämä johdanto on kirjoitettu helpottamaan osatutkimusten välistä vertailua sekä auttamaan lukijaa eteenpäin symmetrisen suunnittelun valintoihin. Tervetuloa pohtimaan kanssamme kaupunki- ja kuntakehittämisen oikeuksia, vastuita, sitoumuksia ja vuorovaikutteisuutta.

2 Kaupungin laidalla: liitostaajaman kaavoitus ja kehittäminen

Mikä on hyväksi autoilijoille, on hyväksi kaupankäynnille, ja mikä on hyväksi kaupankäynnille, on hyväksi kunnalle (Flyvbjerg 1998; Rajaniemi 2006). Vääjäämätön päättelyketju johtaa siihen, että mikä ei ole hyväksi autoilijalle, ei ole myöskään kunnalle.

Niinpä ei ole yllättävää, että kaavoituksen lähtökohdan on muodostanut liikenneverkon suunnittelu ja liikenteen sujuvuuden turvaaminen. Päätelyketjusta on seurannut toinen kaavoituksen keskeinen maksiimi: kaupan keskusliikkeet vaativat itselleen korttelit ja tontit, joiden sijainneilla määrittelevät kunnan keskustan. Ne myös asettavat liikkeensä tonteilleen siten, että autoilevat asiakkaat ovat etusijalla. Tämä toistaiseksi kyseenalaistamaton asiantila haastetaan kysymällä, millaista asemakaavoitusta tarvitaan kirkonkylälle, joka ei ole enää kunta- eikä kasvukeskus.

Tarkastelen artikkelissa Joensuuhun vuonna 2009 liitetyn Enon kirkonkylää asemakaavoituksen näkökulmasta sekä esimerkkinä Suomessa yleisen asumisympäristön muuttuvasta asemasta. Kysyn, millaista kaavoituksen tulisi olla silloin, kun sen pitäisi turvata olemassa olevaa pikemminkin laadullisesti kuin määrällisesti siihen luontaisesti liitettävien aluelajentamisten, uuden rakentamisen ja kasvun edellytysten sijasta. Artikkelissa eritellään sekä kaavoituksen suhdetta maankäytön suunnitteluun että maankäytön suunnittelua yhdyskuntarakenteen ohjailijana. Lisäksi tarkastellaan ajankohtaista keskustelua keskittävästä ja hajauttavasta politiikasta, sen

eduista ja haitoista kestäväälle kehitykselle sekä kuntien elinvoimaisuuden sisällöstä, indikaattoreista ja mittakaavoista. Artikkelin perustuu primaariaineistolle (haastattelut¹), mutta siinä hyödynnetään myös kaava- ja suunnitteluasiakirjoja, tilastoja ja selvityksiä sekä sanomalehtiartikkeleita.

2.1 Monikeskuksisuus ja yhdyskuntasuunnittelun potentiaali

Haastattelemani viranhaltija tiivistä Joensuun ja Enon kuntaliitoksen kahteen näkökohtaan: Yhtäältä enolainen hallintatapa oli tullut tiensä päähän, asioiden valmistelu ei enää edennyt työntämällä eikä vetämällä. Toisaalta maan kuntaliitospolitiikka oli ollut kaavamaisista ja sävytöntä juntausta, jota eivät ohjanneet toiminnallisten alueiden kriteerit. Esimerkiksi Joensuun seudullinen joukkoliikenne ei ulotu Enon taajamiin kuntaliitoksen jälkeenkään.

Euroopan unionin aluesuunnittelussa ja -politiikassa monikeskuksisuus on territoriaalisen koheesion tavoitetta ohjaava periaate. Monikeskuksisuus tarjoaa ideaalijäsennyksen sekä alue- että yhdyskuntarakenteelle, mutta suomalaisessa mallissa etusijalle on asetettu kaupunkiseutujen erikoistuminen ja yhteydet. Aluepoliittinen monikeskuksisuuden tulkinta, kaupunkiverkko, on venytetty äärimilleen; kaupunkiverkkoon sisällytetään kaupunkeja ja niitä ympäröiviä tilastollisia seutukuntia siten, että mahdollisimman laajat alueet tulevat mukaan. Silti paljon jää ulkopuolelle. (Eskelinen & Fritsch 2009; Eskelinen 2013.)

Yhdistyneiden kuntien yhdyskuntasuunnitteluun monikeskuksisuus on tuonut lähinnä lisäongelman. Jos kuntaliitosta on keskustaajungin suunnasta motivoitunut asukasluvun ja verokertymän kasvu sekä suurempaan kokoluokkaan pääsemisen imago, niin on ilmeistä, että aiempaa monikeskuksi-

---

¹ Artikkelia varten on tehty viisi avainhenkilöhaastattelua: kunnanjohtaja (+ sosiaali- ja terveystoimen talous), hallintojohtaja (+ koulutoimi), kaavoittaja/konsultti, kaavoitussuunnittelija ja valtuuston jäsen. Haastattelut kattavat sekä pitkän työuran tuoman näkemyksen että nuorten näkökulman, sekä kehittämissuunnittelun että toimialasektoreiden perspektiivin, sekä Joensuusta että Enosta avautuvat katsantokannat. Kaikki haastattelut olivat yli parituntisia. Ne on litteroitu ja/tai niistä on tehty muistiinpanot, joita on eritelty ja jäsennelty teorialähtöisellä sisällönanalyysillä.

semman rakenteen samoin kuin entistä laajemman (haja-asutus)alueen strategisten merkitysten puolesta ei olekaan juuri esitetty argumentteja. Esimerkiksi tuore Joensuun kaupungin (2016) maaseutuohjelma ei tunnista monikeskuisuutta vaan ottaa lähtökohdaksi puhkikalutut maaseutuvyöhykkeet.

Olemassa olevaan keskusrakenteeseen tukeutuva monikeskuisuus tarjoaa asumiselle tilaa, lapsiystävällisyyttä, vaihtelevaa maisemaa, hyvin valittuja talonpaikkoja ja mahdollisuuksia energiatehokkaaseen korjausrakentamiseen. Kaupunkien kaavoituksessa etusijalla ovat kuitenkin keskustan sisääntuloväylien varteen ahtaille tonteille ja puuttomille savipelloille rakennettavat monotoniset rivi- ja omakotitaloreservaatit vailla palveluja, julkisia liikenneyhteyksiä ja yhteyttä ympäröiviin kulttuurimaisemiin (esim. Hytönen ym. 2015, 139).

Joensuu on tuskin ainoa kuntaliitostapaus, jossa haastateltujen mukaan ylimieliseltä näyttäytyvä keskusta- ja ohjaus ja ohjeistus on kohdannut voimistuvan reunataajamien edunvalvonnan ja tyytymättömyyden, joka kohdistuu esimerkiksi liitossopimuksen ehtojen toteutumiseen. Keskusta- ja ohjaus passiivinen reuna-taajamiensa ja haja-asutusalueidensa politiikka nostaa esiin kysymyksen, millaisten välttämättömien (taloudellisten) pakkojen tai yhdyskuntarakenteellisten win-win-toiveiden saattamana kuntaliitoksia oikeastaan tehtiin ja perusteltiin paikallisesti.

Jos kuntaliitoksia valmistellaan ja toteutuneita liitoskuntia johdetaan ilman monikeskuisuuden strategista potentiaalia ja tavoitteita, silloin myös kaavoituksen yhteydet kunnan kehittämiseen jäävät julkilausumattomiksi, mikä voi puolestaan johtua siitä, ettei niitä asiallisesti ottaen ole olemassa. Sangen tavanomainen on nimittäin asiantuntijanäkemykseni, että varsinkaan asemakaavoitus ei ole suunnittelua vaan toimeenpanoa, jossa ensisijaisesti huolehditaan ympäristön hallintaoikeuksien järjestämisestä ja kiinteistöomaisuuden arvokehityksen ylläpidosta (esim. Mäntysalo & Nyman 2001; Virtanen 2000). Kun kaavoituksesta rajataan ulos varsinaiset suunnittelutarpeet ja -ongelmat, siinä korostuvat asioiden ratkaisemisen säännöt ja mallintaminen. Vaikka kaavoitukseen on tullut vuoden 2000 maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksessa vuorovaikutteisuuden periaate, niin juuri kaavoituksen juridisuus ja malliluonne pitää paradoksaalisesti yllä erityistä

asiantuntijakeskeisyyttä. Kaava on asiantuntijaryhmän käyttämä pelilauta, joka innoittaa asiantuntijakielellä käytyä keskustelua. Tällöin kaavasta tulee ammattiryhmän identiteetin symboli. (Monk 1998; Rajaniemi 2006.)

Kaavoituksen kapean malliluonteen ja lakisääteisyyden ohella siltä odotetaan integroivaa roolia jännitekentällä, jossa yhdyskuntasuunnittelu on siirtynyt ”tieteellisen” ja ”arvovapaan” ekspertin roolista kommunikoimaan ja neuvottelemaan asukkaiden ja intressiryhmien kanssa (Taylor 1998), kun taas varsinkin maankäyttöä määrittelevä liikennesuunnittelu on puolestaan siirtynyt hienoviritteisten laskenta- ja simulointitekniikoiden käyttöön (Mäenpää ym. 2000; Toiskallio 2002, 33). Kumpikaan siirtymä ei muuta perusongelmaa, että kaavoitusasiakirjoista on edelleen hankala ellei mahdotonta hahmottaa tulevan ympäristön esteettistä laatua.

Tässä artikkelissa tarkastellaan kaavoituksen suhdetta kunnan elinvoimaisuuteen sekä paikallista osallisuutta ja monikeskuksisuuden potentiaalia. Ytimessä on asukkaiden paikkasuhteen jäsentäminen sekä kokemuksena että toimintana. Paikkoihin kiin(nit)tymistä voidaan kuvata kahdella eri termillä: topofilia (Tuan 1990) kuvaa kokemuksellista sidettä ihmisten ja paikkojen välillä ja terrafilialia (Oliveira ym. 2010) paikkasuhteita, jotka edesauttavat kiinnostumaan paikallisista olosuhteista ja rohkaisevat osallisuuteen (Roca 2015). Toiseksi tarvitaan käsitteellisiä välineitä ymmärtää topofilian ja terrafilian välisiä yhteyksiä. Jokinen ym. (2011, 36) nostavat esiin ”tiheet paikat”, jotka ilmenevät affektiivisesti (Duff 2010). Affekti tarkoittaa yksilöllisyyden ylittävää kyvykkyyttä, joka perustuu siihen, että ihmiset voivat sekä altistua affekteille että affektoida muita (Thrift 2004, 60–64; Anderson 2006, 735; Pile 2010, 8–11). Affekti on yhtä aikaa ihmisissä ja heidän välillään, se yhdistää järjen ja tunteen ja sillä on sosiaalisia ja poliittisia ulottuvuuksia.

Ihmiskehot toimivat affektiivisten tunnelatausten välittäjinä, mutta välittäjänä voi yhtä lailla toimia esimerkiksi maisema tai paikka. Jokisen ym. (2011) tutkimuksessa tiheä paikka on kaupungin ryytimää. Siellä kohtaamisen sosiaalisuus ja viljelykäytäntöjen materiaalisuus kerryttävät kapasiteettia ja ilmapiiriä kollektiiviselle, persoonattomalle ja muuntuvalle affektiivisuudelle, joka on samalla avoin erilaisille ilmaisuille. Osalliset voivat ”ymmärtää” affektin sen synnyttäessä vahvoja henkilökohtaisia tunnetiloja. Niinpä tiheä paikka voi paljastaa ja haastaa rutiineja ja luoda mahdoli-

suuksia jännitteiselle osallisuudelle tutun – oudon, turvallisen – jännittävän, toiminnallisen – keskeneräisen, mukavan – ja vaikkapa houkuttelevan välillä.

Tässä artikkelissa tiheä paikka on erityisen tärkeä kahdella tapaa. Sen avulla voi tarkastella kaavoituksen suhdetta kansalaisuuteen ja lähiluontoon. Miten kaavoitus voi vaikuttaa siihen, että yksilö herkistyy ympäristölleen siten, että tieto ja halu muuttuvat luokitteluiksi, yksityisiksi valinnoiksi ja julkiseksi toiminnaksi (Åkerman 2014). Lisäksi tiheiden paikkojen tunnistaminen tuo juuri laatua kaavoitukseen. Se luo suunnittelusta yhteyden (toisenlaiseen) tietoon ja mielikuvitukseen, jonka edellytyksenä on ihmisten (asukkaiden, viranomaisten) kyky asettua toisenlaisten asemaan (esim. Lehtonen 2013, 22–23).

2.2 Kasvun kaavoituksesta elinvoiman kohdentamiseen

Lähiöiden rakentamisen rinnalla maaseudun kuntakeskusten nopea kasvu 1960-luvun lopulta lähtien oli keskeinen osa Suomen kaupungistumista. Myös maaseudun taajamien kehitys noudatti kaupunkisuunnittelussa sovellettuja periaatteita, ennen muuta funktionalismia (esim. Rannikko 2000). Sen johtavana periaatteena oli erottaa asuminen, työpaikat ja palvelut omille alueilleen sekä korostaa liikennettä ja katuverkkoa kaavoitusta jäsentävänä tekijänä. Niinpä myös kuntakeskukset rakentuivat alue kerrallaan; syntyi pienoislähiöitä, liikekeskustat siirtyivät ja avartuivat, maisemasuhteet muuttuivat ja ajoväylät levenivät (Kukkonen ym. 1982, 14–15; ks. myös esim. Virtanen 2003, 12–19).

Toimintojen erottelun sijaan Enon kaavoituksen alkuvaihetta leimasi kolmen eri vaiheissa syntyneen taajamanosan yhdistäminen: kirkon seutu ja sitä ympäröivät maatalousalueet, Niskan entinen lossialue sekä Puronkylän 1920- ja 1930-lukujen tienvarsi-asutus. Kun rakentaminen kiihtyi 1970- ja 1980-luvuilla, oli aiempien asuinalueiden välissä runsaasti tilaa. Pitkäaikainen kunnanjohtaja toikin esiin haastattelussa, että kunnan tärkein toiminto oli silloin kaavoittaa sellaisella vauhdilla, että aravalainapäätöksen saaneet ihmiset pääsivät rakentamaan. Enon taajamasta muodostuikin kasvaessaan

Liikekeskusta vaihtaa paikkaa:

Enon kaupallinen keskus syntyi 1800-luvun loppupuolella Pielisjoen rantaan kirkonmäen alapuoliselle lossialueelle. Vuosisadan alkupuolella kunta palstoitti lossialuetta, mutta kauppojen ja liiketalojen taakse nousi puolestaan tiheää mökkikylää, jota seurakunta yritti hallinnoida muun muassa rakennuskieloin. 1920-luvun puolivälissä lossin alapuolelle rakennettiin pitkä maantiesilta. Asutusta alkoi keskittyä sillalta kirkolle vievän tien varteen, ja Niskan lossialueen liikkeet jäivät syrjään. Estääkseen jälleen hallitsemattoman rakentamisen seurakunta laaditti vuonna 1925 virkatalojen käyttösuunnitelman, jolla tien vierukset jaettiin tonteiksi noin kolmeakymmentä asuinrakennusta varten. Enon ydinkeskustan siirtyminen jatkui, kun nykyinen Pielisjoen silta valmistui 1950-luvulla. Ensimmäisten joukossa rakennettiin uuden Enontien varteen kolmikerroksinen kunnantalo-paloasema. Samalla alkoi liike-elämän toinen siirtyminen nykysijoilleen, jota luonnehtivat 1990-luvun liikerakennukset. (Mönkkönen 2003, 24–25.)

kiinteä ja kompakti toisin kuin maantieteiden varsille levittäytyneistä kunta-keskuksista.

Kuntaliitokset ovat tuomassa kaupunkikaavoittajat toistamiseen kirkonkyliin, mutta tällä kertaa haasteet eivät ole yhdyskuntatyypeille lainkaan yhteisiä. Joensuun seutu koostuu erikokoisista keskuksista, monenlaisista haja-asutusalueista ja tyystin asumattomista tai asumattomiksi muuttuneista salokorvista. Keskuksinkin voidaan edelleen jaotella kantakaupungiksi, lähiöiksi, satelliittitaajamiksi ja vanhoiksi keskuksiksi. Enon kirkonkylä on entisillä sijoillaan, mutta nyt se on osa laajempaa ja verkostomaisempaa rakennelmaa, johon voidaan liittää uudenlaisia odotuksia ja potentiaalia mutta myös pelkoja pitkän ajan kuluessa kehittyneiden rakenteiden purkautumisesta ja kuihtumisesta.

Kaupungista käsin toteutuva asemakaavoituksen uudistaminen luultavasti ajantasaistaa asiakirjat, tehostaa maapolitiikkaa ja kiinteistönhallintaa, monipuolistaa konsulttien ja asiantuntijoiden käyttöä sekä lisää prosessin eri vaiheiden muodollista demokratiaa. Ei ole kuitenkaan itsestään selvää, että Enon taajaman elinvoimaisuutta parannetaan kaavahierarkian yleisestä erityiseen- ja ylhäältä alas -linjauksilla sekä täsmentämällä ja selkeyttämällä alueiden käyttötarkoitusten määrittelyjä. Kaavoituksen tarkoitus on kasvu ja uusien alueiden ottaminen käyttöön (Rajaniemi 2006). Enon taajamassakin

on maaseutukunnille tyypilliseen tapaan ylitarjontaa tonteista. Kaavoituksen vastaisesti taajamassa on tilausta käyttäjälähtöisille ja yksityiskohtia hyödyntäville tekniikoille ja kokeiluille, joilla voidaan luoda omaleimaista, paikallista ympäristöä ja historiaa säilövää ja uudistavaa miljöötä, raittia ja tarinaa.

Enon taajamassa on runsaasti kerroksellisuutta. Niskan lossialueella sijaitsee merkittäviä kulttuurihistoriallisia puurakennuksia, aiemmin tärkeitä arjen käyntipaikkoja: nimismies, apteekki, kauppoja ja käsityöläisiä sekä entinen nahkatehdas. Nämä rakennukset ovat säilyneet nykypäiviin, kun vanhoja pihapiirejä on kunnostettu ottaen huomioon vanhan asuinalueen luonne ja arvo. Samoin Purokylä on säilyttänyt paljon vanhasta ilmeestään, ja isoille tonteille on 1930-luvulta lähtien rakennettu pieniä taloja ja ulkorakennuksia. Tärkeä piirre ovat puutarhat, joissa kasvaa omenapuita ja viinimarjapensaita, sekä kasvimaat ja perunapellot. Mäen alarinteessä on Veljekset Pottosen vanha kauppatalo ja Kanavatiellä kaksikerroksinen tiili-muurauksella ja lamasalvoksella tehty entinen meijeri- ja osuuskassatalo. (Mönkkönen 2003, 41.) Nyt kaavoituksella ei ole kiire kuten 1970-luvulla, mutta hyvä kysymys on, kuinka korjata särkemättä ehjää.

2.3 Asumisen usko ja liikkumisen toivo

Suomessa on vajaa kolme miljoonaa asuntoa ja omakotitaloa. Vuosina 1990–2015 valmistui 815 000 uutta asuntoa. Tulevalla neljännesvuosisadalla uudiskohteiden tarve ennakoidaan liki saman suuruiseksi, mutta rakentamisen painopiste kohdistuu vain muutamalle kaupunkiseudulle. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla pitää rakentamistahdin olla jopa 60–70 prosenttia ripeämpää kuin mitä se on ollut viimeiset vuosikymmenet (Vainio 2016, liite C). Aiempaa enemmän asuntoja tarvitaan tulevaisuudessa myös Tampereen, Turun ja Oulun seuduille. Sen sijaan esimerkiksi Joensuun seudulla uudisrakentaminen on tällä hetkellä erittäin voimakasta, ja seutua koskeva arvio uusista asunnoista vuoteen 2040 saattaa jäädä noin puoleen (10 000 kappaletta) siitä, mitä valmistui vuosina 1990–2015 (emt.).

Asunnot ovat pitkään olleet turvallinen sijoituskohte, ja omistusasumista on suosittu verotuksella. Tosin suuressa osassa maata asuntojen todellinen

arvo suhteessa elinkustannusindeksiin ei ole viime vuosina juurikaan nous-
sut. Ja jatkossa keskittyvän kehityksen käänköpuoli tulee esiin juuri asunto-
markkinoilla. Heikosti arvonsa pitävien tai arvoaan laskevien asuntojen
määrä lisääntyy jopa niin, että mahdollisesti enää vain puolet kaikista nyky-
asunnoista sijaitsee toimivien asuntomarkkinoiden piirissä tulevaisuudessa.
Vuonna 2013 puolessa Suomen kolmestatuhannesta postinumeroalueesta
tehtiin vähintään kuusi asuntokauppaa, jolloin Tilastokeskus pitää otosta
edustavana ja julkaisee alueen kaupoista keskihinnan.

Enon kirkonkylän postinumeroalueella (81200) tehtiin ajanjaksolla
1987–2013 yleensä 10–20 rivitaloaluoneiston kauppaa vuosittain. Jakson
loppupuolella kauppojen neliöhinta oli noin 900 euroa. Sen sijaan kerros-
taloaluoneistojen kaupat ylittivät Tilastokeskuksen vähintään kuuden vuo-
tuisen kaupan kriteerin vain yhtenä vuonna (10 kauppaa, 650 e/m² vuonna
2006). Koko Enon alueella omakotitalojen kauppooja tehtiin yleensä yli
kymmenen vuosittain vuoteen 2008 asti. Seuraavana vuonna Eno liitettiin
Joensuuhun myös tilastotietojensa osalta. Välittömästi liitoksen jälkeen
rivitaloaluoneistojen kauppa Enon kirkonkylässä hiipui alle kuuden muuta-
maksi vuodeksi, mutta palasi sittemmin entiselle tasolle. Viimeksi kulu-
neen vuoden aikana postinumeroalueella 81200 on tehty kaupat kolmesta
kaksiosta (keskineliöhinta alle 700 euroa). Kolmioissa tai sitä isommissa
asunnoissa kauppooja ei ole ollut ollenkaan tai niitä on ollut vähemmän kuin
kolme (ARA 2016). Asuntojen vähäinen kysyntä selittänee myös sitä, että
Joensuun kodit Oy on käynnistänyt 1970-luvulla rakennettujen kunnan
rivitaloaluoneistojen purkamisen Uimaharjussa, josta se etenee myöhem-
min myös kirkonkylään.

Syvä ja syrjäinen maaseutu ja savupiippuyhdyskunnat taantuvat, mutta
lisääntyvä liikkuminen tekee ihmisten elämästä monipaikkaista. Suomessa
on arvostettua asua omakotitalossa taajamassa, omistaa kaksi autoa ja käy-
dä töissä kaupungissa. Enon kirkonkylä ei edusta tyylipuhtaasti tätä nurmi-
järvi-ilmiötä, mutta on muuten hyvä esimerkki kasvavan kaupunkiseudun
ristiriitaisesta dynamiikasta (Mäntysalo ym. 2010).

Enon kirkonkylä ei ole joukkoliikenteellisesti kasvuväylän varrella kuten
satelliittitaajamat Lehmo, Reijola ja Ylämylly, mutta ei myöskään sijaitse
pussinperällä siten kuin Kiihtelysvaaran ja Tuupovaaran vanhat keskukset.

Enoon ei ulotu kunnallinen joukkoliikenne, vaan matkustusyhteydet hoi-
tuvat Pohjois-Savon ELY-keskuksen hallinnoimalla bussiliikenteellä, jolla
on arkisin kahdeksan edestakaista vuoroa välillä Joensuu–Eno–Lieksa.
Toistaiseksi Enosta ja Enoon pääsee myös kerran–pari päivässä Joensuu–
Nurmes-paikallisjunalla.

Enon kirkonkylän joukkoliikenteen tavoitteeksi on asetettu keskitaso,
minkä pitäisi mahdollistaa hyvä liikkuminen myös autottomille. Käytän-
nössä erityisesti ilta- ja viikkoloppuvuorojen vähäisyys estää tämän tason
saavuttamisen (Trafix 2012). Enon taajamassa autottomia asuntokuntia on
hieman enemmän kuin kahden tai useamman auton asuntokuntia (+/- 30 %).
Yhden auton asuntokuntia on neljä kymmenestä (YKR-aineisto, v. 2013
koskevat tiedot).

Joensuun seudun kulkutapajakaumasta on esittää kymmenen vuoden
takaisia tietoja (Joensuun seudun LJS 2007, sit. Trafix 2012): vuonna 2006
kaksi kolmasosaa matkoista tehtiin henkilöautolla, neljännes pyörällä tai
mopolla ja vajaa viidennes kävellen. Joka kahdeskymmenes matka tehtiin
joukkoliikenteessä. Näistä keskiarvoista poikkesivat muita korkeammat
joukkoliikenneosuudet Pyhäselässä (21 %) ja Liperissä (13 %), ja pyöräilyn
vahva asema tuli ilmi Joensuussa (32 %) ja etenkin kävelyn suosio Enossa
(33 %).

On epäselvää, missä määrin enolaisten kävelyssä on kyse paikallisesta
erityispiirteestä tai pieneen otokseen liittyvästä harhasta. Alakylän liike-
keskusta on pienialainen, ja sitä halkovat valtion maantie, alikulkutunnelit
ja markettien edustojen parkkipaikat. Yläkylään kirkonmäelle nouseaan
jyrkkää ylämäkeä kilometrin verran. Rautatieasema on vastaavan matkan
päässä Pielisjoen toisella puolella. Enon kirkonkylässä asuu noin 2 000 asu-
kasta, ja päivittäin keskustan läpi kulkee keskimäärin 3 500 ajoneuvoa. Kes-
kustan tilajaotukset ovat jäsentymättömiä, suosivat autolla kulkua joka
paikkaan ja mahdollisimman lähelle sekä tunnistavat huonosti kävelyn ja
pyöräilyn omiksi liikennemuodoikseen. Enon keskustassa on kuitenkin
jonkin verran jäljellä autojen valtakautta edeltävää raittimaisuutta ja raken-
nettujen kerroksien omaleimaisuutta, mutta se ei sellaisenaan välttämättä
houkuta jalankulkuun, joka luontevasti altistaisi liikkujaa satunnaisiin koh-
taamisiin, levähdyksiin ja virikkeisiin.

2.4 Kuluttaja- ja ympäristökansalaisen lähiluonto

Kaupunkikehityksen yksi selkeä trendi on panostaa pyöräteihin ja kaupunkipyöräilyyn. Myös Joensuussa kehitetään pyöräilyreittejä esimerkiksi työmatkapyöräilyn edistämisen lähtökohdista. Pyörätien rakentaminen maksaa noin 100 000–200 000 euroa kilometriltä, mutta hinta voi olla korkeampikin riippuen esimerkiksi maa- ja kallioperän laadusta. Pyörätien rakentamiskustannukset ovat yleensä noin kymmenesosa kaksikaistaisen maantien ja kahdes- tai kolmaskymmenesosa moottoritien kustannuksista (Helenius 2016).

Enon kirkonkylän kevyenliikenteenverkossa on puutteita esimerkiksi Kauppa- ja Lääkäritien risteyksen kohdilla sekä Korpi-, Niskan- ja Purokyläntiellä (Joensuun LTS 2011). Vuosikymmenten saatossa 15 asemakaavaa Enoon laatinut kaavoittaja ei nähnyt liikennemäärien valossa tarvetta rakentaa lisää kevytliikenteen reittejä taajamaan. Kysymys kuitenkin jakoi haastateltavia, ja joidenkin haastateltavien mielestä uusia reittejä tarvitaan ja vanhojen pintoja pitää uusida. Takavuosina rakentaminen saattoi törmätä eräänlaiseen maalaiskonservatiiviseen arvomaailmaan, jonka mukaan puita ei tulisi kaataa kevytliikenteen vuoksi. (Ks. Rannikko 2000.) Enon poikkeaa monista maaseudun paikkakunnista kulttuuri-ilmapiiriltään moniarvoisena, ja siellä on keskusteltu myös siitä, pitäisikö puita kaataa, jos ne roskaavat latuja.

Joensuussa lähiluonto on noussut kiistan aiheeksi muun muassa Hasananiemessä, Kanervalassa ja Linnunlahdella. Kirkonkylissä lähiluontoa on puolestaan ikään kuin huomaamattomasti ja niin itsestään selvästi, ettei sen arvoon kiinnitetä kovinkaan paljon huomiota. Tosin myös Enon kirkonkylän asemakaavoituksen yhteydessä jo aiemmin yksityiseen omistukseen siirtyneen niin kutsutun Pahvitehtaan metsän merkintä asuinpientalojen kortteli-alueeksi on herättänyt huolta (Lehtinen 2015), eikä syyttä, sillä nytemmin asemakaavaan on varattu 9 uutta vakituisen ranta-asumisen tonttia (Puustinen 2016). Kaupungin ja kirkonkylän rinnakkaistarkastelussa lähiluonnon arvo nousee esiin puolin ja toisin, mutta sille ei edelleenkään virallisesti ole muita kuin korkeintaan luonnontieteellisiä arviointi- ja suojelukriteereitä. Ne eivät tunnista eivätkä tunnusta lähiluonnon virkistys- ja terveysmerkityksiä.

Lähiluonnon arvoa ja merkitystä voidaan lähestyä luontosuhteen ja ihmisluonteen perspektiiveistä. Romanttinen luontosuhde on meillä kaikilla luonnon arvostamisen ja luonnossa vierailujen muodossa. Realistinen tai

käytännöllinen luontosuhde edellyttää pitkäaikaista perehtymistä luontokysymyksiin ja/tai luonnossa työskentelyä. Vastaavasti ihmisluonnetta voidaan tässä yhteydessä jäsentää kuluttaja- ja ympäristökansalaisuuden avulla. Edellinen pohjaa ihmisoikeuksien, vapauden ja kilpailun periaatteisiin. Yksilöllä on oikeus päättää ja vapaus valita ulkoilu- ja luontoharrastuksensa, mutta toisaalta tarvitaan myös sääntelyä sekä investointeja ja ylläpitoa. Jälkimmäinen nojaa puolestaan oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon ja kestävyden periaatteisiin ja tuo esiin painokkaammin ihmisen itsensä toteuttamisen yhteytenä toisiin ihmisiin ja luontoon (esim. Dobson & Bell 2006; Smith & Pangsapa 2008; Koskinen 2010). Lähiluonnon arvo tulee ehkä parhaiten esiin tilanteissa, joissa ihmisestä välittämisen altruismi yhdistyy altruismin kaltaiseen luonnosta välittämiseen: Hyvän esimerkin tarjoavat vaikkapa lapsille, vanhuksille tai muille liikuntarajoitteisille järjestettävät ohjatut ryhmäkävelyt, -retket ja -tapahtumat.

Kuluttaja- ja ympäristökansalaisuuden välissä voidaan nähdä myös eri tavoin kohtuuta painottavia lähiluontosuhteita. Resurssitajuinen kuluttajuus lähestyy lähiluonnon merkityksiä vähän samaan tapaan kuin ekosysteemi-palveluiden käsite. Kun lähiluonto ajatellaan palveluna, se avautuu ikään kuin taloudellisen resurssin termin. Lähiluonnossa käynti edustaa esimerkiksi säästäväisyyttä ja ympäristöhuolta samoin kuin joukko- ja kevyen liikenteen suosiminen, autolla ajon minimointi, älä osta mitään -päivät ja vaikkapa muovikassittomuus.

Haastateltavien vastaukset omista mieli- ja murhepaikoistaan Enon kirkonkylässä tuovat esiin osin ristiriitaisia lähiluonnon/-ympäristön tarpeita. Toiset arvostavat erityisesti rakennettua ympäristöä, joko asutuksen vanhoja kerrostumia Enon Niskalla, Purokyläntien varressa ja kirkon ympäristössä tai uudempia harrastusympäristöjä koulujen yhteydessä ja Kanavarannassa. Joki, rantareitit ja Harpatinvaara ovat enolaisille epäilemättä suosittuja käyntipaikkoja ja paikallisen ylpeyden maamerkkejä. Sen sijaan monet vanhat liikerakennukset nähtiin rapistuvina ja omituisina jäänteinä menneiltä vuosikymmeniltä, rotiskoina, jotka joutaisi purkaa. Lisäksi esille otettiin sekä Ylä- että Alakylältä yksittäiset rivitalokohteet, joissa on ilmennyt paitisi järjestyshäiriöitä myös puukotuksia ja tulipaloja. Kaupunki aikookin purkaa kortteleihin 1970-luvulla rakennettuja vuokra-asuntoja.

Asukkaat tekevät valinnoillaan ja mielikuvissaan paikoista merkityksellisiä, paikoista tulee oikeastaan paikkoja vasta, kun ne ovat tiheitä merkityksistä eli kantapaikkoja. Kaavoittaja tai arkkitehti tai kukaan muukaan ei etukäteen tiedä, mistä paikoista tulee merkityksellisiä ja tiheitä ja mitkä säilyvät tai katoavat elämänkaaren ja sukupolvien mukaan. Kaavoittajaa ohjaa päinvastoin suuremmin tai epäsuoremmin kuvitellun asiakkaan ja kuluttajan käyttäytyminen, jolloin korostuvat paikoissa käymisen nopeus ja helppous, tiheän paikan vastakohtaa edustavat ohuet ja sujuvasti ohitettavat ”paikattomat” paikat. Asukkaille lähiluonto muodostaa tärkeitä paikkoja myös kirkonkylässä huolimatta siitä, että luonto on lähellä, sekä riippumatta siitä, lähestytäänkö luontosuhdetta romanttisena tai käytännöllisenä.

Enon kirkonkylässäkin kaavoittajan on tarkasteltava sitä, onko puistomaisia metsiä tarpeeksi tai pitäisikö puistoja muuttaa asuntoalueiksi ikärakenteeltaan vanhenevan yhdyskunnan tarpeisiin. Haastateltavat arvioivat varsin yksituumaisesti, että jos ja kun kaupunki ei suosi uudisrakentamista maaseututaajamiin, ihmisiä ohjataan hankkimaan vanhuudenpäivien asunto keskittyvien palvelujen ääreltä Joensuun keskusalueilta. Ympäristökansalaisuuden näkökulma ei korosta pelkästään kohtuullista kulutusta ja näennäisen maksuttomia luontopalveluja, vaan tiheiden paikkojen merkitystä arjessa ja siten asukkaan perusoikeutta kotipaikkaansa. Monikeskisuuden politiikan perustelut nousevat juuri tästä.

2.5 Kehityksen ja osallistumisen arvoinen kirkonkylä

”Talvisin, vanhempien luona käydessä, pitää ajaa koko kylän raitin läpi, on vähän pimeetä ja harmaata ja kylällä ei oo kettään liikkeellä, niin kyllä sitä joutuu värittämään raitin kuvaa, ett siitä saa sen elinvoimaisen, lapsuuden ajan muistot, mitkä silloin on syntyny ja juurtunu, mutt sitt löytää ilonpilkahdukset.”

Oheinen sitaatti on (enolaistaustaisen) joensuulaisen valtuutetun haastattelusta. Se kiteyttää sekä kirkonkylän kehittämisen että siihen osallistumisen tärkeyttä. Samaisessa haastattelussa tuli kuitenkin useaan otteeseen esille se, että Joensuussa tehdään rohkeitakin kaava-aloitteita, mutta ne eivät ulotu

reunataajamiin. Haastateltavan näkemyksissä vahva topofilia ja terrafilialia kytkeytyvät luontevasti toisiinsa, vaikka haastateltava itse näki vaarana olevan leimautumisen kapeasti enolaiseksi edunvalvonnaksi. Topo- ja terrafilian suhteessa on olennaista se, että ellei koe jotakin aluetta omakohtaisesti kehityksen arvoiseksi, ei luultavasti voi kunnolla ymmärtää muidenkaan alueiden kehityksen arvoja.

Asukkaille tarjotaan hyvät mahdollisuudet esittää mielipiteitä sekä tehdä muistutuksia ja valituksia kaavoituksen eri vaiheissa. Haastattelussa kaavoittaja toi esille, että nykyisin suunnittelijat ovat nuorekasta väkeä ja osaavat kommunikatiiviset käytännöt. Kaavojen esittelytilaisuudet saavat ajoittain kohtuullisen runsaasti ihmisiä paikalle, jolloin vuorovaikutus toteutuu myös siten, että asukkaat keskustelevat näkemyksistään. Kaavoittaja voi myös tarjota vaihtoehtoisia ratkaisuja, joihin toivoo kannanottoja.

Vaikka kaavoituskysymykset ovat jatkuvasti läsnä ihmisten arjessa, kaavoitukseen osallistumista rajoittaa edellä käsitelty asiantuntijakeskeisyys. Kaavatilaisuuksissa esitellään valmiiksi muotoillut linjaratkaisut ja saateetaan kiistellä yksityiskohdista, jotka eivät välttämättä kuulu kaavoituksen piiriin. Vaihtoehtoisten ja varjokaavojen laatiminen asukkaiden ideoita hyödyntäen on työlästä ja pienten paikkakuntien kohdalla epärealistista. Samaten vaihtoehtoisten metodien, kuten kaavakävelyjen ja roolipelien hyödyntäminen, edellyttää vähintään pientä määrää aktivisteja ja riittävästi sitoutuneita toimijoita, jolloin pienen paikan rajat tulevat taas nopeasti vastaan. Haastateltavat tunnustivat realistisesti osallistumisongelman ja myönsivät auliisti, ettei tilannetta parantavia ratkaisujakaan ole oikein esitettävissä. Erilaisiin kokeiluihin suhtauduttiin toki nopeasti. Haastateltu valtuutettu totesi, että hän saa kyllä kaavoittajilta sujuvat vastaukset, mitä kaikkea on tehty ja pyritään tekemään myös maaseututaajamissa, mutta epäselväksi ei myöskään jää se, että keskittäminen on ensisijaista ja taajamien kysymykset ovat kaavoituksellisesti toisarvoisia.

Kysyin haastateltavilta lopuksi, mikä Enon kirkonkylän asemakaavan uudistamisessa on tärkeintä. Kunnan kaavoitusasioita pitkään seurannut viranhaltija totesi, että asemakaavan uudistus pitäisi toteuttaa taajamassa nyt asuvien ehdoilla. Se edellyttäisi kaavoittajalta juuri herkkyyttä ottaa huomioon hyvinkin pieniä ehdotuksia. Siten välittyisi aito viesti vuoro-

vaikutteisuuden mahdollisuuksista. Toisen pitkäaikaisen viranhaltijan mielestä uudistuksen tarkoitusperät ovat epäselvät, mutta hän on pyrkinyt pidättäytymään kommentoimasta asiaa. Kaavoitus on Enossakin osin hämmäperäisen maineessa, ja takavuosina siihen on liitetty määreitä sekä rosvouksesta että sosialismista. Haastateltu kaavoittaja korosti kaavoituksen pitkäjänteisyyttä ja saman kaavoittajan käytön jatkuvuutta, mutta kunnan johdossa tulee olla myös kaavoitusta ohjaavaa näkemystä. Hän toivoi kaavoituksellisesti erinomaisen Kaltimonkosken asuinalueen toteutumista, mutta kuntaliitoksen jälkeen Enon kirkonkylän parhaimmatkin vapaat tontit näyttävät olevan liian kaukana Joensuun keskustasta.

Enon kirkonkylään olisi luultavasti helppo houkutellessa uusia asukkaita omarantaisilla tonteilla, mutta se olisi sekä Enon että Joensuun imagolle lopulta haitallista. Kirkonkylän yksi keskeinen vetovoima nojaa nimenomaan upeiden joki- ja vaaramaisemien rinnakkaisuuteen. Sen lisäksi läsnä on maaseutupaikaksi poikkeuksellisen monikerroksista rakennettua ja henkistä kulttuuria. Lähellä ovat vielä peruspalvelut ja turvallinen ympäristö, jos kohta myös rähjäisyyttä ja syrjäytyneisyyttä, joka pienessä paikassa tulee korostuneen näkyvästi ja ahdaskatseisesti esille. Jos laajennetun Joensuun kehittämistä edes jossakin määrin ohjaisi monikeskuisuuden strategia, Enon kirkonkylä täyttäisi kirikkaasti monilla kriteereillä kehitettävän keskuksen perusteet. Lisäksi enolaisuus on Joensuussa tunnettua, enolais-taustaisten valtuutettujen yhteistyötä ihailaan ja kadelditaan, puhutaanpa jopa Enon mafiasta. Tästä huolimatta Enon kirkonkylä, kuten muutkin entiset kuntakeskukset, ovat jääneet täysipainoisen kehittämisen kelkasta.

Kaavoituksella on tärkeä rooli kuntakeskuksen tai kirkonkylän elinvoiman edellytysten luojana. Enon kirkonkylässä elinvoima on kunnossa kaupan ja autoilun osalta. Kaavoittajan haaste onkin huolehtia kirkonkylän muusta elinvoimasta. Kaavoittajan ensisijaisena tavoitteena on tehdä Enon kirkonkylästä hyvä paikka elää. Kaavoittaja ei suoranaisesti päätä, mitkä palvelut säilyvät ja mitkä eivät, mutta kaavoittaja luo edellytykset asukkaiden ylläpitää tiheitä kantapaikkoja, joista palvelut eivät noin vain katoa.

3 Osallistumisen epäsymmetria

Osallistumisesta on muodostunut itsestäänselvyys liberaaleissa demokraattisissa suunnittelujärjestelmissä. Se on nähty ratkaisuna etukäteen määriteltyihin ongelmiin, jolloin osallistumisella on pyritty saamaan myös määrätyn kaltaisia vastauksia. Osallistuminen on ajateltu laaja-alaisena ratkaisuna yhteiskunnallisiin ongelmiin (Huxley 2013, 1528–1523). Suomen kolme viimeisintä hallitusta on erityisesti pyrkinyt löytämään uudenlaisia keinoja, joilla kansalaisten osallistuminen saataisiin nousemaan. Hallitusten painopisteet ovat löytäneet tiensä myös erilaisiin ohjelmiin, kuten Asuinalueiden kehittämisohjelmaan (2013–2015) ja Lähiöohjelmaan (2008–2011). Yhteisenä tavoitteena on ollut löytää menetelmiä osallistumisen lisäämiseen.

Suomessa on vahva kokonaisvaltaisen rationalistisen suunnittelun perinne, joka on jäsentänyt osallistumisen tapoja ja mahdollisuuksia. Vaikka maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL) on tuonut uudenlaisia kommunikatiivisia käytäntöjä ja luonut odotuksia kansalaisten paremmista osallistumismahdollisuuksista, päätöksenteko on nojautunut valmiiksi määriteltyihin suunnitelmaehdotuksiin (Bäcklund & Mäntyselä 2010, 343, 348; Kuusisto-Arponen, Laine & Rauhala 2014, 14). Näin ollen osallistuminen on käytännössä ollut suunnitelmien hyväksymistä, hylkäämistä tai yksittäisten kohteiden parantamista. Erilaiset osallistumisen kulttuurit ovat jääneet kehittymättä, eikä osallistumisella, ainakaan vielä, ole ollut käytännön tasolla juurikaan vaikuttavuutta (esim. Rannila & Loivaranta 2015).

Seuraavassa tarkastelen osallisuutta ongelmana kahdessa toisiinsa kietoutuvassa asetelmassa. Kiinnitän huomiota valtakunnan tasoon ja viimeimpään asuinalueiden kehittämisohjelmaan ja siihen kytkeytyvään hallitus-

ohjelmaan. Tarkastelen myös osallistumista Joensuun Rantakylän kaupungin-osan kehittämisessä. Pohdin niitä tarkoituksellisesti, joilla valtiotasolla on kannustettu osallistumisen lisäämiseen. Miksi on ensiarvoisen tärkeää saada ihmiset osallistumaan suunnitteluun? Jäsennän myös Joensuun Rantakylän asukkaiden näkemyksiä suunnitteluun vaikuttamisesta ja pohdin niitä taustatekijöitä, jotka vaikuttavat ihmisten käsitykseen osallistumisen helpoudesta.

3.1 Elinvoimaa ja eheyttä asuinalueille

Tämän luvun empiirinen aineisto koostuu kahdesta osasta. Ensinnäkin tarkastelen osallisuutta kansallisella tasolla käyttäen lähteinä Jyrki Kataisen hallitusohjelmaa (Avoim, oikeudenmukainen ja rohkea Suomi 2011) ja siihen nojautuvaa Asuinalueiden kehittämisohjelmaa 2013–2015 (Asuinalueille elinvoimaa ja eheyttä 2012). Tätä aineistokokonaisuutta analysoin sisällön-analyysin avulla.

Asuinalueiden kehittämisohjelmassa oli viisi kehittämisteemaa: osallisuus ja moninaisuus, viihtyisyys, turvallinen ja kiinnostava ympäristö, tilojen uudenlaiset käytöt, palvelutarjonnan vahvistaminen ja sosiaaliset innovaatiot sekä nuorten kasvun ja sosiaalisen eheyden vahvistaminen. Kaikissa näissä teemoissa osallistuminen ja osallisuus nostettiin esille Kataisen hallituksen hallitusohjelman mukaisesti edistämään ”uudenlaisten osallistumismuotojen, kuten neuvoo-antavien kansalaispaneelien sekä muun osallistavan demokratian välineiden, kehittämistä” (Avoim, oikeudenmukainen ja rohkea Suomi 2011, 24). Asuinalueiden kehittämisohjelmassa mainitut elinvoimaisuus ja eheys tarkoittivat sitä, että kaupunkien on luotava olosuhteet, jotka tuottavat ”osallistavampaa otetta kaikilta niiltä toimijoilta, jotka osallistuvat kaupunkitilan tuottamiseen ja käyttöön”. Käytännössä siis osallisuus ja osallisuuden vahvistaminen tuli kytkeä vahvasti kehittämisen lähtökohdaksi, jotta asukkaiden kokemukset, luovuus ja toiminnalliset resurssit saataisiin mukaan kehittämistyöhön. Ihmisiä tulisi myös erityisesti kannustaa omatoimisuuteen ja vastuunottoon omasta asuinympäristöstään. (Asuinalueille elinvoimaa ja eheyttä 2012.)

Toinen aineistokokonaisuus koottiin Joensuun Rantakylän kaupungin-osasta, joka oli yhtenä kohteena asuinalueiden kehittämisohjelmassa. Ranta-

kylän rakentaminen aloitettiin 1970-luvun alussa, ja se edusti tuon ajan lähiöajattelua. Rantakylää leimaa suhteellisen alhainen äänestysaktiivisuus ja koulutustaso. Siellä asuu noin 9 000 asukasta, mutta väestömäärä on laskeutunut viime aikoina ikärakenteen vanhenemisen ja uudisrakentamisen vähäisyyden vuoksi. Kohdealueen väestö on kuitenkin monimuotoista: vanhusien lisäksi siellä asuu paljon opiskelijoita, lapsiperheitä ja maahanmuuttajia. Yleisestä mielikuvasta poiketen Rantakylässä on monipuoliset julkiset ja yksityiset palvelut. Viime aikoina Joensuun kaupunki on kohdistanut kehittämistoimenpiteitä alueelle pyrkimyksensä kohentaa sen vetovoimaisuutta ja mainetta. Tavoitteena on ollut myös lisätä kaupunginosan viihtyisyyttä ja elinvoimaisuutta.

Paikallinen aineistokokonaisuus koostuu kyselystä, joka toteutettiin Rantakylän ja Utran kaupunginosissa vuoden 2014 alussa. Tämä teksti perustuu ainoastaan Rantakylän osioon. Kyselylomake koostui pääsääntöisesti monivalintakysymyksistä. Vastaajien osoitetiedot kerättiin yksinkertaisella satunnaisotoksella väestörekisterikeskuksesta. Postitus toteutettiin kahdessa vaiheessa siten, että toisella kierroksella lomake lähetettiin ensimmäisellä kierroksella vastaamatta jättäneille. Puolestatoista tuhannesta kyselyn saajasta 557 lähetti täytetyn lomakkeen takaisin, joten vastausprosentiksi muodostui 37,1. Rantakylästä täytetyn lomakkeen lähetti 418 vastaajaa. Analysoin kyselyaineistoa kuvailevien menetelmien, ristiintaulukoinnin, χ^2 - ja Kruskal-Wallis-testin avulla.

3.2 Osallistumisen kolme säiettä

Osallisuuden ja osallistumisen lähes itsepintainen korostaminen voidaan tulkita osana valtion hallintaa (Foucault 2007; 2008). Kataisen hallitusohjelmassa ja asuinalueiden kehittämishjelmassa osallistuminen ja osallisuus jäsenyivät kolmen, osin toisiinsa limittyvän kokonaisuuden kautta. Ensimmäinen näistä määrittyi osallisuuden ja kannustamisen välisenä suhteena. Asuinalueiden kehittämisessä tavoitteena oli saada mahdollisimman monet eri toimijat osalliseksi toimintaan. Näin ollen keskeisenä tehtävänä oli kiinnittää asuinalueiden moninaisuus kehittämistoimintaan siten, että taustoiltaan erilaiset ihmiset pystyisivät yhdessä osallistumaan tilojen tuottamiseen.

Asuinalueiden kehittämisessä keskiössä oli moninaisuuden mukaanotto siten, että taustoiltaan erilaiset ryhmät osallistuisivat suunnitteluun. Tätä kautta saavutettaisiin myös ehyt ja elinvoimainen kaupunki, joka taas tuottaisi hyvinvointia ja samalla lisäksi kaupunkien kilpailukykyä ja viihtyisyyttä.

Osallistava kehittäminen ei tässä yhteydessä ollut yksinomaan sosiaalinen innovaatio vaan osa yhteiskunnallista hallintaa. Toisin sanoen suunnitteluun osallistumista ei korostettu sen itsensä vuoksi vaan pikemminkin sen nähtiin lisäävän hyvinvointia, joka taas osaltaan olisi tae kaupunkien kilpailukykyyn lisäämiselle. Tämä tapahtuisi mukaan ottamisen eikä niinkään ulossulkemisen tematiikan kautta, jossa kaikki, menestyvistä syrjäytyneisiin, pyritään sitouttamaan suunnitteluun. Kun mahdollisimman monipuolista joukkoa kannustetaan osallistumaan, voidaan samalla hallita lähiöiden monimuotoisuutta. Lähiöiden tila pyritään siten luomaan ennustettavaksi toimintojen oikeanlaisella sijoittelulla. Kyse ei ole täysin uudeltaisesta ilmiöstä, sillä Viipurissa 1920-luvulla esikaupunkien fyysisiä ja sosiaalisia oloja pyrittiin parantamaan tästä näkökulmasta käsin (Semi 2016). Myös muualla Euroopassa lähiöt on tulkittu yhteiskunnallisten ongelmien kasautumis- ja leimahduspisteinä (Roché 2006).

Olennaista on siis osallistuminen asuinympäristön suunnitteluun, mitä voidaan pitää toisena kokonaisuutena Kataisen hallitusohjelmassa ja asuinalueiden kehittämisohjelmassa. Tässä yhteydessä kysymys oli uudeltaisista, ”luonnollisista” toimintapaikoista, helpoista tiloista, jotka rohkaisivat vuorovaikutukseen eri ryhmien välillä. Käytännössä tämä ilmeni myös uuden teknologian käyttöönottona, minkä seurauksena asukkaiden oma asuin ympäristö nähtiin keskeisenä osallisuuden tukemisessa. Asuinympäristöjen tulisi siten olla sellaisia, että ne tukisivat ihmisten vuorovaikutusta. Toisistaan poikkeavat ryhmät tulisi ympäristön suunnittelun kautta saattaa ”luonnollisiin” tekemisiin toistensa kanssa. Näin ollen asiakirjoissa korostettu vuorovaikutuksen ja osallisuuden ”luonnollisuus” oli pohjimmiltaan ohjattua.

Kolmas kokonaisuus koski nuoria ja heidän elämänhallintaansa. Käytännössä tämä viittasi nuorten heikkoon osallistumiseen, jonka taas tulkittiin vaikeut-tavan heidän elämänhallintaansa. Asiakirjoista ilmeni, että asuinalueiden suunnittelussa tulisi tukea nuorten osallistumista. Tämä voisi tarkoittaa muun muassa palveluiden, koulutuksen ja toimintamahdollisuuksien parantamista.

Kokonaisuudessaan nämä kolme, osin toisiinsa limittyvää teemaa voidaan nähdä osallistuvan politiikan viitekehyksessä. Tämä sosiologi Kai Erikssonin (2009, 190–192) lanseeraama termi viittaa pyrkimykseen rakentaa valtiohallinnon, kansalaisten ja elinkeinoelämän välille kumppanuutta ja samalla edistää aktiivista kansalaisuutta ja toimijuutta. Osallistuvan politiikan komponenteiksi määrittänyt aktiivinen kansalaisuus, jolloin demokratiaa vahvistetaan yksilöiden ja ryhmien omaehtoista toimintaa tukemalla. Sen lisäksi osallistuva politiikka muodostuu kansalaisyhteisöistä ja yhteisöllisistä verkostoista, minkä seurauksena esimerkiksi kunnallisessa päätöksenteossa kansalaisten kuuleminen nostetaan keskiöön yhteisöä vahvistavana tekijänä. Kolmantena komponenttina voidaan Erikssonin mukaan pitää näkemystä kansalaisista itseään koskevan tiedon ja osaamisen lähteenä. Tästä näkökulmasta kansalaiset toimivat tiedon tuottajina. Kaikissa näissä komponenteissa teknologialla yleensä ja informaatioteknologialla erityisesti on tärkeä rooli.

Suhteutettuna Kataisen hallitusohjelmaan ja asuinalueiden kehittämisohjelmaan osallistumisen korostaminen voidaan nähdä yhtenä osallistuvan politiikan ilmenemismuotona. Pyrkimyksenä on, että yksilöt ja ryhmät osallistuisivat mahdollisimman autonomisesti asuinalueensa kehittämiseen. Suunnittelussa otettaisiin huomioon toimijoiden henkilökohtainen ja kokemusperäinen tietovaranto. Toisaalta antamalla mahdollisuus osallistumiseen voidaan peittää ristiriitoja ja oikeuttaa virkamiesten suunnitteluun liittyvät näkemykset. Osallistuminen tarjoaa tällöin vastauksia, jotka noudattavat suunnittelijoiden etukäteen asettamien kysymysten ja ongelmien oletuksia.

3.3 Suunnitteluun osallistuminen paikallisella tasolla

Rantakylän asukkailta kysyttiin näkemyksiä asuinalueen suunnitteluun vaikuttamisesta. Kyselylomakkeessa oli viisi vaihtoehtoa: täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, jokseenkin eri mieltä ja täysin eri mieltä. Analyysissa yhdistin kaksi ensimmäistä ja kaksi viimeistä väitettä yhteen, jolloin vaihtoehtoja oli kolme: kyllä, ei samaa eikä eri mieltä ja ei. Yleisesti ottaen yli puolet (52,9 %) vastaajista ei ollut puolesta eikä vastaan. Yli kolmannes (35,2 %) vastaajista oli kielteisellä kannalla, kun taas

ainoastaan 8,4 % vastaajista koki suunnitteluun osallistumisen olevan helppoa.

Selkeästä kannanotosta pidättäytyvien suurta osuutta selittänee se, että Rantakylän alueella ei ollut pitkään aikaan toteutettu kaupungin taholta minkäänlaisia laajamittaisia uudistuksia, joiden suunnitteluun asukkaat olisivat voineet osallistua. Rantakylän suunnittelu oli ollut pysähdyksissä, minkä vuoksi yleisötilaisuuksia ei ollut järjestetty. Tästä syystä useimmat vastaajista saattoivat kokea, ettei heillä ollut käsitystä oman alueen suunnitteluun osallistumisesta.

Analysoin kolmea vastaajaryhmää (kyllä-, eos- ja ei-ryhmä) heitä profiloivien taustamuuttujien avulla pyrkien saamaan selville ryhmien välisiä eroavaisuuksia. Kokonaisuudessaan 24 muuttujasta 13:ssa oli tilastollisesti merkitseviä eroja. (Ks. Liite 1.)

- Ryhmistä ensimmäinen eli kyllä-ryhmä voidaan määritellä tasapainoisiksi ikäihmisiksi. Tähän ryhmään kuuluvat olivat pääsääntöisesti eläkeläisiä. Osa heistä oli työssäkäyviä. Onnelliset ikäihmiset poikkesivat muista rantakyläläisistä myönteisellä suhtautumisellaan ja toimeentulollaan. He olivat keskimääräistä tyytyväisempiä asuinalueeseensa, kokivat muita ryhmiä enemmän yhteenkuuluvuutta muiden rantakyläläisten kanssa ja luottivat asuinalueensa ihmisiin muita enemmän. Ryhmää leimasi myös näkemys Rantakylän hyvästä maineesta ja päätöksenteon laadukkuudesta. Onnelliset ikäihmiset olivat keskimääräistä tyytyväisempiä asuntonsa sijaintiin. He kokivat asuinalueensa olevan turvallinen myös yöaikaan. Onnelliset iäkkäät olivat kuitenkin ainoa ryhmä, joka koki asuinalueensa fyysisen ympäristön rajoittavan liikumista keskimääräistä enemmän.
- Toinen, en osaa sanoa-ryhmä voidaan määritellä tyytyväisiksi työssäkäyviksi, vaikka heissä oli eläkeläisiä lähes saman verran. Tämä ryhmä näyttäytyi aineistossa eräänlaisena väliryhmänä. He olivat monessa asiassa lähellä keskiarvoa. Verrattuna onnellisiin ikäihmisiin heidän suhtautumisensa oli kriittisempää, mikä ilmeni esimerkiksi tyytymättömyytenä asuinaluetta koskevaan päätöksentekoon ja näkemykseen Rantakylän maineesta.

- Kolmas, ei-ryhmä oli tyytymättömät asukkaat. Heissä oli kaikkein eniten työttömiä verrattuna muihin ryhmiin. Sen lisäksi heillä oli kaikkein eniten toimeentulovaikeuksia. Tämä ryhmä oli kaikkein tyytymättömin asuntonsa sijaintiin ja asuinalueeseensa. Yli puolet heistä ei kokenut yhteenkuuluvuutta asuinalueensa asukkaiden kanssa, ja yli neljännes koki asuinalueensa turvattomana öiseen aikaan. Monet heistä eivät luottaneet muihin asuinalueensa ihmisiin. Kielteisyys Rantakylää kohtaan ilmeni myös näkemyksenä asuinalueen huonosta maineesta. Lähes kaikki tulkitsivat, ettei asuinaluetta koskeva päätöksenteko ole laadukasta.

Edellisen pohjalta on helppo havaita, kuinka käsitys osallistumisen helpoudesta on sidoksissa työmarkkina-asemaan, koettuun tulotasoon, onnellisuuden kokemiseen, asunnon omistukseen, asumisaikaan Joensuussa, tyytyväisyyteen asunnon sijaintiin ja asuinalueeseen, turvallisuuden kokemiseen öiseen aikaan, fyysisen ympäristön esteellisyyteen, näkemykseen asuinalueen maineesta, käsitykseen asuinaluetta koskevan päätöksenteon laadusta, yhteenkuuluvuuden kokemukseen muiden asukkaiden kanssa ja luottamukseen heitä kohtaan.

Keskeisenä huomiona voidaan pitää onnellisten ja tyytyväisten asujien ja tyytymättömien välistä eroa. Kun ensiksi mainittu ryhmä suhtautui positiivisesti asuinalueeseensa, jälkimmäisen kokemus oli kauttaaltaan negatiivinen. Sen lisäksi tyytymättömien ryhmä oli subjektiiviselta tulotasoltaan selkeästi huonomassa asemassa kuin muut ryhmät. Siksi voidaankin kysyä, näyttäytykö kaupungin suunnittelu esteellisempänä niille, jotka eniten kokevat muutostarvetta asuinalueellaan. Tällainen paradoksaalinen asetelma luo myös epäsymmetristä suhdetta: ainoastaan tietyille ryhmille suunnittelu ja siihen yhdistyvät instituutiot näyttäytyvät avoimina.

3.4 Osallistumisen kolme epäsymmetriaa

Osallistuminen suunnitteluun näyttäytyi edellä mainitun nojalla ristiriitaisena, paradoksaalisena ja epätasa-arvoisena. Niinpä osallistumiseen kannustaminen valtiotasolla ja siihen kytkeytyminen paikallisella tasolla sisältää

kolme epäsymmetriaa. Ensinnäkin osallistuminen näyttäytyi ylhäältä alaspäin valuvana, jossa yksilöiden ja ryhmien autonomisuus on ennalta määriteltyä ja omaehtoisuus etukäteen tuotettua. Tällaisenaan osallisuus tarjoaa ennalta-arvattuja vastauksia esitettyihin kysymyksiin ja ongelmiin, minkä seurauksena se oikeuttaa ja uusintaa yhteiskunnallisia valtarakenteita. Kysymys on lähiöiden ja siellä asuvien yksilöiden hallinnasta. Asuinalueiden fyysisen ja sosiaalisen ympäristön olisi tuettava ihmisten välistä ”luonnollista” ja ”normaalista” vuorovaikutusta. Kun yksilöt ja ryhmät käyttäytyvät ja toimivat keskenään ”oikealla” tavalla, sen seurauksena syntyy positiivisia ulkoisvaikutuksia, jotka taas tukevat etukäteen asetettuja tavoitteita.

Toiseksi ja osittain edelliseen liittyen osallisuuden korostaminen ja sen esiin tuonti toimivat maskina kilpailukyky-yhteiskunnalle. Osallistumista ei nostettu keskiöön sen itsensä vuoksi vaan tuottamaan määrätyn kaltaista lähiötilaa, jonka ajatellaan lisäävän yksilöiden ja ryhmien hyvinvointia ja joka muokkaisi heistä tuottavampia kansalaisia. Näin kohentuisi myös kaupunkien kilpailukyky. Paikallistasolta käytännön sovelluksina löytyvät valtiotason osallisuusohjelmat ovat näin ollen vallalla olevan tematiikan sävyttämiä. Siksi uudenlaisetkin avaukset osallistumisen lisäämiseen liittyvät laajempiin, koko yhteiskuntaa koskeviin tavoitteisiin. Voidaankin kysyä, missä määrin valtiotasolta ohjatut uudet hankkeet pystyvät haastamaan ohjelmiin nojautuvia yhteiskunnallisia syvärakenteita.

Kolmas epäsymmetrisyys liittyi käsitykseen suunnitteluun osallistumisen helppoudesta ja osallistumisen vaikuttavuudesta. Rantakylän kyselyaineiston perusteella tuli ilmi, kuinka kielteinen näkemys asuinalueesta, yleinen tyytymättömyys ja heikko subjektiivinen tulotaso vaikuttivat osallistumiseen. Aktiivinen osallistuminen korreloi puolestaan hyväosaisuuden kanssa, eli suunnittelusta ovat kiinnostuneet ne, joilla on yhteiskunnallisesti keskimääräistä parempi asema. Suunnitteluun vaikuttamiseen osallistuvat ainoastaan tietyt ryhmät. Kyse ei silloin enää olekaan yksinomaan suunnittelusta ja osallistumisesta, vaan asuinalueiden fyysisistä ja sosiaalisista ominaisuuksista sekä niiden kohtaamisesta.

Missä laajuudessa asiantuntijavetoinen suunnittelu ottaa huomioon perimmäisen viranomaistehtävän, jossa heikommassa asemassa olevat asetetaan etusijalle? Suunnittelijan ja kaavoittajan tulisi jalkautua kokoamaan

palautetta ja ehdotuksia niiltäkin, jotka eivät osallistu järjestettyihin tilaisuuksiin. Osallistumisen vaikuttavuuden kannalta olisi tärkeää, että suunnitelmiin ja kaavoihin sisältyisi vertailu- ja yhteenveto-osuus, johon olisi koottu asukkaiden näkemykset ja ehdotukset.

4 Vuorovaikutteinen kaupunkisuunnittelu lähiössä

Tarkastelen tässä artikkelissa asuinalueen sosiaalisia ongelmia ja kaupunkisuunnittelun keinoja niiden korjaamiseksi. Esimerkkikohteenani on Tesoma, Tampereen vanhin kerrostalovaltainen lähiö, joka on kärsinyt 1970-luvulla rakennetuille lähiöille tyypillisistä oireista. Erilaiset syrjäytymisen muodot ja seuraukset ovat nousseet esiin, alue on ollut pitkään kehittämispairotsiossa ja ajautunut kielteisen maineen kierteeseen. Tässä tilanteessa Tampereen kaupunki käynnisti vuonna 2013 Oma Tesoma -hankkeen asuinolojen ja vetovoimaisuuden parantamiseksi. (Oma Tesoma 2016.)

Artikkelin aineisto koostuu tesomalaisten kanssa tehdystä kävelyhaastattelusta (n = 7 ml. yksi parihaastattelu). Kävelyt tehtiin haastateltavien valitsemilla reiteillä. Kävelemällä asukkaille tärkeissä paikoissa pyrin hahmottamaan heidän tapaansa käyttää asuinalueitaan. Samalla kartoitin huomioita arkikokemuksista asuinympäristössä. Koostin siten myös pieni-piirteisempää kuvaa asukkaiden mielipaikoista ja pelon paikoista samoin kuin käsityksiä asuinalueen erityisistä arvoista ja merkityksistä (vrt. Jokinen ym. 2010).

4.1 Syrjäytyminen lähiössä ja suunnittelupöydällä

Yksi kaupunkiseutujen suurimpia haasteita on lähiöiden kehittäminen. Monissa lähiöissä näkyy ja tuntuu sosiaalisten ongelmien kasautuminen tietuille alueille, minkä vuoksi asumisviihtyvyyden ja maine ovat huonontuneet.

1980-luvun myötä vanhimpien lähiöiden kunnostustarpeet vähitellen kasaantuivat. Sosiaaliset ongelmat puolestaan nousivat esiin 1990-luvun alun talouslaman seurauksena. Lähiöt nähtiin paikkoina, joissa syrjäytyneet ihmiset asuvat. Toisaalta lähiöasukkaat eivät useinkaan kokeneet omaa asemaansa tällaiseksi. (Karjalainen 2004; Kokkonen ym. 2009.)

Lähiöiden fyysiseen kehittämiseen on suunnattu tukea valtakunnallisten lähiöohjelmien avulla, sen sijaan sosiaalinen kehittäminen on pääosin jäänyt kuntien vastuulle. Sosiaalisia ongelmia on pyritty helpottamaan muun muassa asukkaita osallistamalla sekä heidän mielipiteitään kuuntelemalla. Tällaiset ratkaisut eivät ole kuitenkaan riittäneet sosiaalisesti jakautuneissa lähiöissä, joissa tarvetta olisi hienosyisemmille asukkaiden hyvinvointia ja elämänhallintaa edistäville toimille. Omanlaisiaan toimenpiteitä vaativat esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmat, syrjäytymiskierteet, erilaiset vähemmistöpositiot, asukkaiden väliset konfliktit, ilkivalta, rauhattomuus, meluhäiriöt sekä asukaskohtainen turvattomuuden kokeminen kuten myös näiden erilaiset yhdistelmät. (Vaattovaara & Kortteinen 2005; Kytä ym. 2009.)

Kortteisen ym. (2005, 126) mukaan ympäristön rauhattomuus on aivan keskeinen huolenaihe asukkaiden kokemusmaailmassa ja tällä on suora vaikutus viihtyvyyden vähenemiseen ja muuttohalukkuuden kasvuun. Kasvavat poismuuttopaineet ilmenevät usein asuinalueiden segregaatina eli eriytymiskehityksenä, kun eri väestönosat ryhmittyvät omiin oloihinsa. Väestöryhmittäinen eriytyminen ei Ilmosen (2016, 108) mukaan johdu niinkään itse asuinalueiden fyysisistä rakenteista vaan yleisemmästä yhteiskunnallisesta eriarvoistumisesta. Myös lähiöiden kielteinen leimautuminen, jota on vaikea nopeasti korjata millään kehittämistoimilla, ruokkii entisestään eriytymistä (esim. Kempen 1997; Seppänen 2001; Vaattovaara & Kortteinen 2009).

Lähiöiden sosiaaliset ongelmat voidaan Auran ym. (1999, 19) mukaan ryhmitellä kolmelle eri tasolle. Ensimmäisellä tasolla ilmenevät sellaiset epäkohdat, kuten häiriköinti, jotka yhteisö kykenee ratkaisemaan itse, mikäli vain sen oma kontrollijärjestelmä toimii. Tällöin yhteisö huolehtii normien mukaisten käytösmallien noudattamisesta ja puuttuu poikkeavaan käytökseen. Toisella tasolla kyse on sopivien julkisten tilojen, kuten

asukastilojen ja grillikatosten, puuttumisesta, mikä helposti näkyy yhteisölisten verkostojen kehittymättömyytenä. Kolmannelle tasolle asettuvat laajemmat, yhteiskuntapoliittisia toimia vaativat haasteet, ehkä keskeisimpänä pitkäaikaistyöttömyys, joihin voidaan vaikuttaa pääasiassa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa tai erilaisin ohjelmin ja hankkein.

Sosiaaliset ongelmat kasautuvat siis monikerroksisissa yhteiskunnallisen syrjäytymisen ja laiminlyönnin kehissä. Tällöin erilaiset asumiseen ja asuinympäristön fyysiseen kohentamiseen kohdistuvat toimintamallit eivät yksin riitä poistamaan huono-osaisuutta ja sen seurausongelmia. Epäkohtiin onkin tällöin tarpeen tarttua erilaisten monitasoiseen vaikuttamiseen tähtäävien hankkeiden, kuten Oma Tesoman avulla. (Seppänen 2001, 20–22; Piirainen 1994, 105; Piirainen 1993, 210.)

4.2 Päihdehäiriöt ja koettu turvattomuus

Tampereen Tesoman asukkaat ovat törmänneet monenlaiseen häiriökäyttäytymiseen: vandalismiin, päihteidenkäyttöön, meluongelmiin, roskaamiseen, törhimiseen ja paikkojen rikkomiseen. Osa haastatelluista kertoi kohtaavansa tällaista päivittäin, mutta kaikki eivät kokeneet sen lopulta niinkään rasittavan arjen sujumista. Osa taas korosti turvattomuuden tunnetta, joka rajasi merkittävällä tavalla liikkumista. Jotkut haastatelluista olivat harkinneet myös poismuuttoa häiriköinnin takia. Päihdeongelmaiset ja heidän näkyvyytensä katukuvassa paljastui pahimmaksi häiriöksi:

H: Tää on varmaa aikanaan ollu niin paljo semmosta väkivaltaa ja... mutku se on vaan se yks tietty ryhmittymä.

T: Keitä ne sun mielestä on ne ryhmittymät?

H: No ne on vähä tommosia... no nykyää sanotaan syrjäytyneitä että... on vaan se alkoholinkäyttö pääasia elämässä.

Haastateltujen reaktioiden voimakkuus ja kokemusten vaikutukset olivat yksilöllisiä, mutta kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että yleinen häiriköinti tuottaa kielteistä ilmapiiriä. Ympäristön fyysinen kunnostaminen katsottiin tervetulleeksi, mutta sen ei uskottu tehoavan varsinaisiin ongelmiin.

Oma Tesoma

on Tampereen kaupungin kaupunkistrategiaa ja kaupunkiseudun kasvusopimusta toteuttava hanke, joka perustuu eri tahojen yhteistyöhön ja kumppanuuteen. Kumppaneita ovat muun muassa kolmannen sektorin toimijat, yritykset, elinkeinoelämän edustajat, korkeakoulut, asuntoyhtiöt, tutkimuslaitokset ja alueen asukkaat. Oma Tesoman tavoitteena on katkaista alueen huonontuminen ja eriarvoistuminen sekä uudistaa Tesoman imagoa ja kehittää sitä halutuksi asuinalueeksi. Myös palvelurakennetta pyritään uudistamaan ja sosiaaliin haasteisiin etsitään ratkaisuja yhdessä asukkaiden ja muiden toimijoiden kanssa. Hanke toimii lisäksi sateenvarjona erilaisille osaprojekteille, joilla on samansuuntaisia tavoitteita. (Oma Tesoma -hanke 2016.)

Haastatellut pääsääntöisesti arvelivat, että ympäristön ilmeen parantamisen jälkeen ilkeä ei ehkä haluta kohdistaa uusittuihin rakennuksiin.

Haastatellut pitivät erityisen ikävänä sitä, että kotikulmille on kerääntynyt paljon moniongelmaisia ja syrjäytyneitä, jotka ovat tavallaan pudonneet yhteiskunnan ulkopuolelle. He olivat huolissaan syrjäytyneistä asukkaista yksilötasolla, mutta huolta herätti myös sosiaalisten ongelmien vaikutus lähiympäristöön, ilmapääntöön, vetovoimaan ja maineeseen:

”Et ei oo niin pitkäkää aika, ku tossa Länsitorin kaupan eteisessä oli... tota miestä kannettiin niska... niskaotteella ulos, että ku ei omat jalat kantanu. Onhan sitä toki muuallakin, mutta tuntuu, että ku täällä käy ni se on niinku joka kerta. Et ei samanlaista näkyä kohtaa esimerkiks Lielahdessa kaupassa asioidessa, jossa mä käyn melkee joka päivä että... kyllä täälläki tulee joskus, et on viikkoja että käy joka päivä ja tuntuu, et se on joka kerta, ku sää meet. Enkä oo niinku aino, et se en oo vaa minä, jolle niin käy, vaan sitä kuulee kavereilta ja muilta perheenjäseniltä jotka käy.”

Haastatteluiden perusteella ongelmien näkyminen oli jokapäiväistä ja suurin vaikutus niillä oli asukkaiden turvattomuudentunteeseen. Vaikka häiriökäyttäytyminen ei aiheuttanut kaikissa haastattelemissani suoranaista turvattomuutta, he kuitenkin ovat asiasta tietoisia, varautuvat siihen päivittäin ja ovat huolissaan niistä, jotka kokevat todellista pelkoa tämän takia.

Tämä vaikuttaa osaltaan kokonaisvaltaisesti asukkaiden turvattomuuskokemuksen muodostumiseen. (Vrt. Seppälä 2010b, 18.)

Erityisesti päihtyneiden jokakesäinen meluaminen lähikapakoiden terasseilla koettiin häiritseväksi ja kiusalliseksi. Jotkut haastatelluista välttelivät kapakoiden ohi kulkemista tiettyihin aikoihin, esimerkiksi kauniilla ilmalla, jolloin terassit ovat usein täynnä väkeä. Päihtyneet viettävät aikaa myös puistoalueilla ja kävelyreittien penkeillä, jolloin ongelmaksi tulee epäjärjestyksen lisäksi myös roskaaminen. Puistoporukoita moitittiin, koska he eivät siivoa sotkujaan. Usein heidän jäljiltään jää maahan myös rikottuja pulloja, jotka ovat vaarallisia erityisesti lapsille ja lemmikkieläimille. Puistoissa tai niiden läpi ei aina uskalleta kulkea silloin, kun penkeillä istuu kaljottelijoita:

”Kun miettii vaik yhdeksänki jälkee illal, että lähteekö koiraa viemää... että missä kulkee ja minkälaisen lenkin tekee. Ja sitte just... just tosiaan tässä niin tää on yks semmonen paikka... ni tässä tupataan jäämään niinku tähän. Tässä saattaa sit varsinkin kesällä olla ihmisiä istumassa kaljalla.”

Sekä ympäristön turvattomuuden että koetun turvattomuuden mittaamiseen liittyy erityisiä haasteita. Varsinkin koettua turvattomuutta on tärkeää pystyä arvioimaan, sillä viime kädessä se vaikuttaa ihmisten viihtymiseen ja käyttäytymiseen. (Kyttä ym. 2009, 113.) Tesomalla kyse on nimenomaan koetusta turvattomuudesta, sillä kukaan haastatelluista ei ollut kohdannut tai kuullut kenenkään tutun kohdanneen todellista uhkaa tai väkivaltaa. Joulukuussa 2014 lähistöllä tapahtuneella murhalla ja puukotuksilla on haastatteluiden perusteella ollut vaikutusta turvattomuuden kokemiseen. Osa haastatelluista ei esimerkiksi enää halua liikkua yksin pimeään aikaan syrjäisemmillä paikoilla.

Lähiöiden sosiaalisten ongelmien synnyn voi jäljittää 1990-luvun talouslamaan, jolloin lähiöiden olot heikentyivät olennaisesti yhä useamman jäädessä työttömäksi. Moni Tesoman päihdeongelmaisista on haastateltujen arvioiden mukaan 1990-luvun laman uhreja, jotka eivät ole onnistuneet työllistymään. Työttömyyden arvioitiin johtavan helposti syrjäytymiseen ja lisääntyvään päihteiden käyttöön. Eläminen työttömien keskellä saattaa myös vähentää työllistymismahdollisuuksia, kun tietoa avoimista työ-

paikoista ja työpaikkojen vaatimuksista ei saada. (Van Kempen 1997, 444; Kauppinen ym. 2009, 358.)

”No kai se on toi tota... työttömyys ja siitä aiheutuva notkuminen, et kun on pitkäaikaistyöttömyyttä niin paljon. Et mun mielestä ainakin, et kaikki siitä aiheutuva ongelma. Ne nuorison ongelmat ja kaikki, ni ne johtuu siitä. Pitkäaikaistyöttömyydestä. Tääl on niin paljon sitä porukkaa, jotka putos viime laman mellastuksessa eikä oo sen jälkee ollu töissä ja sit alkoholisoituu ja niin poispäin. Sitä työtä tarttis saada. Et on sosiaalisia ja monenmoisia ongelmia joo. Ja siitä tulee tosiaan sitä, että sotketaan ja silleen.”

4.3 Nuorisoporukat asukkaiden ja suunnittelijoiden päänvaivana

Turvattomuudentunnetta aiheuttavat myös nuorisojengit, jotka viettävät aikaansa muun muassa Tesoman ostoskeskuksen parkkipaikalla ja kaupan eteisessä sekä vesitornilla ja kirkolla. Nuorison kokoontuminen ja oleskelu koettiin erityisen häiritseväksi silloin, kun oleskeluun liittyi mopoilla tai autoilla päristelyä, musiikin soittamista ja kovaäänistä puhetta tai huutelua. Haastatteluiden perusteella häiriöt koettiin sitä voimakkaampina, mitä suuremmasta joukosta häiritsevää tai uhkaava käytös johtui. Turvattomuuden tunteen syntyyn ei välttämättä aina tarvittu edes uhkaavaa käytöstä tai huutelua, vaan pelkkä suuren joukon läsnäolo tai kovaääninen keskustelu riitti. Lisäksi suuri nuorisoporukka aiheuttaa kaupan pieneen eteiseen helposti tungosta, joka osaltaan pelottaa erityisesti vanhuksia, sillä he saattavat jännittää kaatuvansa ja loukkaavansa itsensä väenpaljoudessa:

”Kun ne on semmosia, et sanotaanko ku niitä ei oo siinä viis vaan niitä on sen viistoista tai parikymmentä, ni se on jo semmoi, et ei sun tee mieli mennä sit yksistää testaa, että millä mielellä siin ollaa. Mutta joskus on siis ihan meteliä, että huudatetaan radiota, jotain autoradiota tai muuta.”

Nuorten aiheuttamat häiriöt ja heidän oleskelunsa kaupan parkkipaikalla ja eteisessä voivat saada asukkaita muuttamaan jopa ostoskäyttämistään.

Eräs haastateltu kertoi tekevänsä ostoksensa mieluummin viiden kilometrin päässä Lielahden kauppakeskityksessä. Turvattomuuden kokeminen ei ollut ainoastaan paikkasidonnaista, vaan siihen vaikutti myös vuorokaudenaika. Aamulla ja päivällä samat paikat saatettiin kokea turvallisiksi, mutta ilta- ja yöaikaan ne muuttuivat turvattomiksi:

”Kyllä mä ennemmin kävelen siitä meiltä Epilänharjun yli Lielahteen, ku mä tulisin tänne. Et kyllä ainakin omaan ostoskäyttäytymiseen vaikuttaa noi, ku tässä pyörii noita teinejä tossa eteisessä. Ni mä en uskalla tulla.”

”Eihän se nyt oo kivaa, että siin on niinku viis autollista ja siihen se joka autolastillisen kakarat päälle. Ni ei sul oo enää kiva olla siin kohtaa... kävellä siitä ohitte. Ja se meteliki rupee oleen jo melkonen.”

Haastatteluissa ilmeni, että nuorten aiheuttamat häiriöt johtuvat todennäköisesti siitä, ettei nuorilla ole paikkaa, jossa he voisivat viettää aikaa. Kaivattaisiin vaikkapa kahviloita. Esimerkiksi Tesoman nuorisokeskuksen kohderyhmänä ovat 9–17-vuotiaat nuoret. Vaikka ikärajoille on olemassa perusteet, ne ovat silti osin pulmallisia, sillä ne rajaavat täysi-ikäisyyden kynnyksellä olevat nuoret toiminnan ulkopuolelle. Nuorten ystäväpiirit muodostuvat usein samana vuonna syntyneistä, jolloin 18 vuoden rajapyykki ylittyy eritahtisesti. Nuorisokeskukselle ei tällöin välttämättä haluta lähteä viettämään aikaa, sillä osa kavereista ei ole enää sinne tervetulleita. Kun kaikki eivät ole vielä baari-iässäkään, on nuorten keksittävä muita ajanviettopaikkoja ja muuta tekemistä. Yksi ratkaisu voisi olla nuorisokahvila, joka olisi vaikkapa viikonloppuisin pidempään auki:

”Et niiku niille nuorillekin, et eiks niil oo siin kirjaston vieres just joku paikka? Mut se ei ilmeisesti palvele sit heidän... tai just sitä välimaastoo, et ei olla vielä siin baari-iässä et ollaan nuorisotiloille liian vanhoja. Ehkä just sen takia jotain kahvilatyypistä myös tai just jotain sisätilaa sille nuorisolle sitte tota.”

Myös täysi-ikäiset nuoret aikuiset tarvitsevat paikkoja, joissa he voivat viettää vapaa-aikaansa, tavata ystäviä ja harrastaa. Asuinalueilla, joissa nuorisotyöttömyys on suurta, olisi tarvetta myös nuorten työllistymistä ja koulutusta tukeville palveluille. Tesomalla on asukkaiden kokemuksen mukaan kuitenkin hyvät mahdollisuudet harrastaa ja viettää vapaa-aikaa. Kaikki nuoret eivät kuitenkaan jostakin syystä tunnu löytävän näiden harrastusten pariin, tai ne eivät kohtaa nuorten tarpeita.

”Mä en henkilökohtaisesti kaipaa ainakaan enempää mitään kauppakeskuksia tai semmosia että... mun mielestä se on niinku ihan riittävä. Ehkä noille teineille niiku enemmän tekemistä.”

Kaikilla tesomalaisilla nuorilla ei ole myöskään varaa matkustaa Tampereen keskustaan monipuolisempien nuorisopalveluiden luo tai harrastuksiin. Tällöin ajanvietto isoissa porukoissa omalla asuinalueella muodostuu tärkeäksi. Tesoman nuorten osallistumista vahvistavan Oma verkko -hankkeen mukaan lähiverkostot korvaavat nuorten laajempaa yhteiskunnallista osallistumista jopa siinä määrin, että kiinnittyminen työelämään on vaikeutunut. (Aerchot ym. 2016.)

4.4 Tesoman miähet ja Oma verkko asukaslähtöisessä kehitystyössä

Tesoman palvelutarjonta on kohentumassa merkittävästi suunnitellun uuden kauppakeskuksen, hyvinvointikeskuksen ja palloiluhallin myötä. Uudistuksista huolimatta haastatellut kantoivat huolta nimenomaan asukkaista ja heidän hyvinvoinnistaan. Uudisrakentaminen nähtiin tarpeellisena ja tervetulleena, mutta samalla mietittiin, onko vähätuloisilla lopulta varaa käyttää esimerkiksi uutta palloiluhallia ja sen palveluja:

”Kauheesti ne tekee uutta tänne, mut sit ei kuitenkaan panosteta siihen sosiaaliseen puoleen.”

”Koska eihän se niinkun se, että talo on kaunis, niin eihän se poista ihmisten ongelmia millään lailla.”

”Että kun mun mielestä tos oli kauheen hauska, ku mä luin lehdestä, että tänne aletaan nyt panostaa rahaa tänne... tänne Tesomalle... Niin mun mielestä siinä puhuttiin tavallaan vaan silottelusta... että yritetään parantaa näitä taloja, mut ei siitä niinku ihmisten auttamisesta.”

Haastateltujen tapa arvottaa ihmisten auttaminen ja heidän hyvinvointinsa fyysisen ympäristön ja ulkoasun edelle kuvastaa sitä, että he kokevat asuinalueensa sosiaalisen ympäristön erittäin tärkeäksi. Fyysisen ympäristön uskottiin kohentuvan, mikäli asukkaat vain voivat hyvin. Esimerkiksi roskaimisen ja sotkemisen ajateltiin vähentyvän, kunhan vain syrjäytyneiden ja muiden ongelmaryhmien elämäntilannetta ja -hallintaa saadaan parannetuksi. Nähtiin, että jos lähiökehittämisessä lähdetään ensisijaisesti ihmisten ja erityisesti vähäosaisten tarpeista, asukkaat todennäköisesti paremmin innostuisivat yhteistyöhön.

Olisiko siis syytä siirtää kehittämistyön painopistettä asuinalueiden hyvinvoinnista enemmän asuinalueiden asukkaiden hyvinvointiin? Tulisiko huonomaineisten lähiöiden suunnittelua juontaa enemmän ruohonjuuritasolta käsin? Myös Tesomaa tutkinut Seppälä (2010a; 2010b) huomauttaa, etteivät fyysisen ympäristön suunnittelun keinot välttämättä auta asuinympäristöstä kumpuaviin turvattomuudentunteisiin ja pelkoihin.

Pahoinvointi- ja pelkokierteiden katkaisemiseen tarvitaan aivan ilmeisesti yhteistyötä, jossa asukkaat yhdessä kaupunkisuunnittelijoiden, sosiaali- ja terveysalan asiantuntijoiden ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa asettavat konkreetit askeleet kohden hyvinvointiyhdyskuntaa. Kaupunkisuunnittelu ja sosiaalitoimi voisivat esimerkiksi tehdä aiempaa tiiviimpää yhteistyötä lisäämällä ongelmallisille alueille enemmän sosiaalityön resursseja sekä valvontaa. Päihderiippuvaisille voitaisiin järjestää asuinalueelle terveydenhoidollista ja sosiaalista tukea sekä tiloja, joihin he voivat mennä myös päihtyneinä. Sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden arvokasta asukastietoa tulisi myös hyödyntää paremmin kaupunkisuunnittelussa, jotta se palvelisi sosiaalisten verkostojen ja yhteisöllisyyden muodostusta mahdollisimman tehokkaasti.

Pitkäaikaistyöttömien, syrjäytyneiden ja päihdeongelmaisten asukkaiden auttaminen, osallistaminen ja heihin kontaktin saaminen on työlästä. Heidät tulisi innostaa mukaan toimintaan omaehtoisesti ja saada vakuuttuneiksi

siitä, että avun vastaanottaminen kannattaa. Tesoman yksinasuvia, pitkäaikaistyöttömiä yli 30-vuotiaita miehiä on pyritty aktivoimaan Tesoman miähet -hankkeessa, jonka toiminta on alkanut syksyllä 2015. Tarkoituksena on kartoittaa miesten työ- ja toimintakykyä sekä sosiaalista osallisuutta. Heidän kanssaan on tarkoitus rakentaa matalankynnyksen palveluita ja toimintaa, jotka lähtevät työttömien omista tarpeista. Hankkeen päämääränä on myös edistää keskinäistä vuorovaikutusta, toisilta oppimista, tiedon jakamista ja yhteistä palveluiden suunnittelun ja tuottamisen koordinoitua. Kohderyhmän tavoittamiseksi hanketyöntekijät ovat muun muassa jalkautuneet kapakoihin ja jakaneet postitse esitteitä toiminnastaan. On koettu, että kohderyhmän tavoittaminen ja toimintaan innostaminen on nimenomaisesti kiinni oikeiden toimintatapojen ja keskinäisen luottamuksen löytymisestä, joka onnistuu parhaiten yksilöllisen kohtaamisen ja tasavertaisen kanssakäymisen avulla. (Tesoman miähet 2016.)

Oma verkko -hankkeessa on suunniteltu nuorten osallisuutta edistäviä palvelukonsepteja. Tarkoituksena on nuorten työelämään, koulutukseen ja harrastuksiin innostaminen niistä lähtökohdista, joita nuorilla on omassa elämässään ja lähiympäristössään erottelematta kuitenkin toimintoja sen perusteella, mihin palvelukokonaisuuteen ne kuuluvat. On ajateltu, että nuorten osallisuus vahvistuu parhaiten silloin, kun heillä on mahdollisuus tavata samassa paikassa muita nuoria, keskittyä harrastuksiin sekä lisäksi päästä eri palvelujen piiriin. Oma verkko -hankkeen mukaan on tärkeää kehittää sellaisia palveluja, jotka ovat helposti kaikkien nuorten tavoitettavissa ja jotka perustuvat nuorten todellisiin tarpeisiin. (Aerchot ym. 2016, 50–51.)

4.5 Tiheät paikat ja helpot tilat lähiösuunnittelussa

Sosiaaliin ongelmiin ja niiden ehkäisyyn on syytä kiinnittää entistä enemmän huomiota jo kaavoitusvaiheessa esimerkiksi nojautumalla monipuolisesti asukkaiden kokemuksiin sekä heidän ajatuksiin siitä, millaisista tekijöistä viihtyisä asuinympäristö muodostuu. Tulisi luoda yhteinen käsitys siitä, miten erityisiä ongelma-alueita ja -ryhmiä voidaan painotetusti huomioida suunnittelussa. Millaista yhteisöllisyyttä ja yhteisvastuuta ollaan valmiit toteuttamaan? Millaisissa yhteistiloissa ja kokoontumispaikoissa?

Tiheä paikka (kantapaikka):

Edward Casey (2001, 684–685) mukaan paikat voivat olla tiheitä tai ohuita. Useimmat paikat, joissa ihminen liikkuu, ovat ohuita. Ohuessa paikassa paikkaan kuulumisen tunne puuttuu, eikä niissä ole mitään erityistä mihin kiinnittyä. Tiheä paikka sen sijaan rikastaa kokijaansa ja muodostaa kokijansa kanssa kokemuksellisen ja affektiivisen yhteyden. Tiheitä paikkoja voi kutsua myös kantapaikoiksi, joissa kuulumisen tunne uusiutuu ja tuntuminen on merkityksellistä paikkoihin kerrostuneen kokemuksellisen yhteyden vuoksi. Tällaisten paikkojen puolesta on voitu kamppaila, niiden eteen on tehty töitä, ne ylläpitävät asukkaiden hyväksyntää ja symboloivat aluetta.

Asukkailla on myös ensikäden tietoa siitä, millaisille palveluille ja tiloille alueella on todellista tilausta. (Ks. Lapintie 2014; Lilius 2016, 15.)

Tesomalla tiheitä paikkoja ovat haastatteluiden perusteella kerrostalojen suuret pihat, joita asukkaat ovat yhdessä rakentaneet ja muokanneet mieleisikseen. Pihoiden tavataan naapureita, viljellä hyötykasveja, nautitaan ulkoilmasta ja hoidetaan kukkapenkkejä. Asukkaat ovat ylpeitä pihostaan, joskin samalla huolissaan tiivistämisen rakentamisen paineista. Tiivistäminen tarkoittaisi uusien talojen rakentamista pihoiden ympärille.

Asuinalueilla on tarvetta tiloille, joissa satunnaiset kohtaamiset ovat helpoja. Tällaiset ”helpot tilat” voivat olla joko tekemisen paikkoja, esimerkiksi lentopallokenttiä, grillikatoksia tai minigolf-ratoja. Ne voivat olla myös sellaisia paikkoja kuten palstaviljelmät ja lähimetsä, joissa on mahdollisuus rauhoittua ja vähentää stressiä. (Ks. Kopomaa 2011, 24–25.) Asukkaiden kohtaamispaikaksi soveltuu esimerkiksi asukastila, joka voi toimia yhteisenä olohuoneena. Niitä voisi sijoittaa asuintalojen kerhohuoneiden lisäksi asuinalueiden keskuksiin, jolloin niillä olisi myös keskuksia elävöittävä vaikutus. Asukastalo voisi tarjota yksinäisille ja mielenterveysongelmallisille ajanviettopaikan sen sijaan, että he jäisivät yksin kotiin ongelmiansa kanssa. Talossa työskentelevä sosiaalityöntekijä toimisi helposti lähestyttävänä matalan kynnyksen apuna. Helsingin Vuosaaressa näin toimivalla lähiöasemalla on ollut suuri merkitys asukkaille. Se on mahdollistanut heidän toiveittensa kuulemisen, tarjonnut sosiaalisia kontakteja sekä mielekästä tekemistä. (Puustinen 2003.)

Tesomalla tällainen kohtaamispaikka voisi olla esimerkiksi kahvila, jonka puuttumisen moni haastateltu nosti esiin. Myös Tesomajärven ympäristöön ja läheisyyteen kaivataan enemmän pysähtymisen paikkoja, kuten penkkejä ja pöytiä. Alueella on muutamia huonokuntoisia penkkejä, joita Oma Tesoma -hanke on korjannut jonkin verran. Asukkaat ovat esittäneet myös toiveita pitkospuista soisen järven ympäri, jotta kalastamiselle olisi enemmän tilaa. Yhteisöllisyyttä rakentavia kohtaamisen paikkoja on parhailaan myös suunnitteilla Tesoman Tuomarinkadun kortteliin. Korttelin keskelle on tulossa aukio, jossa on mahdollista järjestää ravintolapäiviä tai kirpputoreja. Aukio soveltuu myös lasten pihapeleihin, sillä sen pintaan voi maalata ja piirtää. Tilauksessa on myös laillinen graffitiseinä, jonka on ajateltu muuttuvan jatkuvasti uusien maalauskerrojen myötä. Suunnitellut lasipaviljongit tukevat asukkaiden pihatoimintaa ja yhteisöllisyyttä muun muassa huvimajoina, kahvittelupaikkoina, kesätyöpisteinä ja -keittiöinä, lukunurkkauksina, kasvihuoneina, leikkimökkeinä tai pihavälineiden varastoina. Tesomalla on toiminut lokakuusta 2015 alkaen ViaDia Pirkanmaa ry:n ylläpitämä Ikurin lähiötalo, joka pyrkii tarjoamaan apua tesomalaisten arkeen. Lähiötalon toimintaan kuuluvat muun muassa lapsiparkki, tietokoneklinikka ja lasten iltapäiväkerho. (Oma Tesoma 2016.)

Tällaisia tiloja suosimalla kaupunkisuunnittelu voi osallistua asukkaiden yhteisöllisyyden vahvistamiseen ja sosiaalisten ongelmien lievittämiseen. Parhaiten tällainen ”osallistuva suunnittelu” onnistuu, kun se rakentuu asukkaiden kokemusten, tarpeiden ja toiveiden pohjalta. Kaupunkisuunnittelussa tiheät paikat ja helpot tilat voidaan huomioida jo kehittämistyön lähtökohtina. Tällöin mahdollinen uudisrakentaminen voidaan kohdentaa niin, että se tukee sosiaalista järjestystä. Samalla on mahdollista välttyä monilta hankalilta kaavoituskiistoilta.

5 Kaupunkiluonto luksuksena ja lääkkeenä

Suomalaisista aikuisista 96 prosenttia ulkoilee virkistyäkseen, ja keskimäärin ulkoilukertoja kertyy viikossa kolme. Lähiulkoilukerroista suurin osa suuntautuu metsiin ja rannoille. (Sievänen & Neuvonen 2011.) Lähiluonto toimii kaupunkilaisten virkistykseen lähteenä, ja se onkin alettu huomioida aiempaa kattavammin kaupunkien suunnittelussa (Asikainen & Jokinen 2008; Jokinen ym. 2012). Toisaalta kaupunkien kasvaessa kaupunkiluontoalueita saatetaan käyttää täydennysrakentamiseen ja kaupunkirakenteen tiivistämiseen, jolloin kaupunkiluonnon saavutettavuus voi heikentyä. Luontoalueiden säilyttäminen ja muut maankäyttömuodot ovat kilpailuasetelmasa keskenään (Asikainen & Jokinen 2008).

Tutkimustieto kaupunkiluonnon kokemuksellisuudesta ja mahdollisista hyvinvointihyödyistä voi toimia kaupunkisuunnittelun tukena siten, että asuinympäristöä kehittämällä parannetaan asukkaiden viihtyvyyttä ja hyvinvointia. Tiedon hyödyntämisessä on kuitenkin haasteita, sillä kaupunkilaisten kokemukset ja toiveet kaupunkiluonnosta voivat olla ristiriidassa sekä keskenään että ekologisen tietämyksen kanssa (Bäcklund 2009).

Tämä artikkeli pohjautuu väitöstutkimukseni haastatteluaineistoon. Aluksi käyn lyhyesti läpi kaupunkiluonnon määritelmiä ja esittelen tutkimuksessa käytetyt menetelmät. Sen jälkeen tarkastelen sitä, millainen lähiluonto koetaan viihtyisäksi sekä kuinka vuodenaajat vaikuttavat luonnon kokemiseen ja käyttämiseen. Lopuksi pohdin kaupunkiluonnon merkitystä asukkaiden hyvinvoinnin tukemisessa sekä kaupunkilaisten halua ja koettuja mahdollisuuksia osallistua viheralueiden kehittämiseen.

5.1 Mitä kaupunkiluonto on?

Kaupunkiluontoa on vaikea määritellä yksiselitteisesti (Asikainen & Jokinen 2008). Kaupunkiluontoa ovat kaupunkiympäristöjen luonnonelementeistä muodostuvat osat, jotka ovat alun perin muodostuneet muutoin kuin ihmisen vaikutuksesta. Kaupunkiluonnon käsitettä ei käytetä kaavamerkinnoissä, vaan alueet kaavoitetaan käyttötarkoituksen mukaan esimerkiksi virkistysalueiksi, retkeily- ja ulkoilualueiksi, puistoiksi ja luonnonsuojelualueiksi. (Suomen ympäristökeskus 2013, 14, 32–39.)

Kaupunkiluonto voidaan määritellä myös kokemuksellisuuden pohjautuen. Tällöin kaupunkiluonnoksi katsotaan ne alueet, jotka kaupunkilaiset kokevat luonnoksi riippumatta siitä, mihin tarkoitukseen ne on kaavoitettu, mihin niitä käytetään taikka kuka omistaa maan. Kokemuksellisuuden kuuluvat henkilökohtaiset, sosiaaliset, kulttuuriset, yhteiskunnalliset ja ekologiset arvot ja merkitykset, joita ihmiset liittävät kaupunkiluontoon. (Sipilä ym. 2008.)

Kaupungistumisen myötä yhä suurempi osa ihmisistä elää kaupunkiympäristöissä, jolloin kaupunkiluonto tarjoaa kaupunkilaisille päivittäisen kosketuksen luontoon (Fuller ym. 2007; Mitchell & Popham 2008; Goddard ym. 2009). Suomalaisistakin valtaosa asuu kaupungeissa, mutta moniin muihin Euroopan maihin verrattuna suomalaiset kaupungit ovat luonnoläheisiä (Tyrväinen ym. 2007). Luonnossa oleilun on todettu vaikuttavan myönteisesti elämänlaatuun, terveyteen ja hyvinvointiin. Luonnonympäristöt tarjoavat pakopaikan arjen vaatimuksilta ja siten auttavat toipumaan ympäristöstressistä. (Kaplan & Kaplan 1989; Fuller ym. 2007; Mitchell & Popham 2008.) Kaupunkiluontoa suojelemalla, suunnittelemalla ja hoitamalla voidaan turvata luonnon monimuotoisuus. Kehittämällä asuinympäristöt viihtyisämmiksi ja toimivammiksi voidaan vaikuttaa asukkaiden hyvinvointiin. (Asikainen 2008.)

5.2 Aineisto ja menetelmät

Haastattelin tutkimuksessani yhdeksäätoista joensuulaista neljästi vuoden 2015 aikana, ja tarkoitus oli havainnoida kaupunkiluonnon vuodenaikaiskokemuksia. Haastattelut olivat iältään 15–77-vuotiaita, ja heistä 12 oli naisia

ja 7 miehiä. Tutkimushenkilöiden taustatietoja (ikä, sukupuoli ja asuinalue) on koottu taulukkoon 1.

Taulukko 1.

Tutkimushenkilöiden ikä, sukupuoli ja asuinalue

Haastateltu	Ikä	Sukupuoli	Asuinalue
H1	15	nainen	Kanervalta
H2	25	nainen	Penttilä
H3	32	mies	Kanervalta
H4	32	mies	Utra
H5	33	nainen	Noljakka, keskusta
H6	34	nainen	Utra
H7	35	nainen	Rantakylä
H8	36	nainen	Noljakka
H9	37	nainen	Linnunlahti
H10	44	nainen	Kanervalta
H11	44	mies	Rantakylä, Utra
H12	45	nainen	Noljakka
H13	49	mies	Teppola
H14	57	nainen	keskusta
H15	57	mies	keskusta
H16	61	mies	keskusta
H17	62	nainen	keskusta
H18	72	mies	keskusta
H19	77	nainen	keskusta

Kävelyhaastattelut ja kokemuksellisen tiedon kerääminen:

Kävelyhaastattelut ovat luonteva apu silloin, kun ollaan kiinnostuneita haastateltavien omakohtaisista ja tilannesidonnaisista arvioista sekä kokemuksista omasta asuinympäristöstä (Jokinen ym. 2010). Kävelyhaastattelujen avulla tutkijan ja suunnittelijan on mahdollista kurkottaa osalliseksi kohdealueensa sisäpuoliseen maailmaan: asiantuntijan ja osallistujan roolit tavallaan vaihtuvat, kun asukkaan kokemukset ovat etusijalla. Kävelyhaastattelu vaatii tutkijalta ja suunnittelijalta erityisiä ponnisteluja, mutta kävelyn rytmisyys, fyysisyys ja paikkojen vaihtuminen antavat virikkeitä uusille keskustelunaiheille.

Toteutin teemahaastattelukävelyt tammi-, huhti-, kesä- ja lokakuussa haastateltujen valitsemilla luonnonläheisillä reiteillä Joensuun kaupunkialueella. Reitin ei tarvinnut olla sama joka kerralla, vaan haastateltu sai vapaasti valita tapaamispaikan ja reitin kaupungin sisällä. Rajasin tutkimuksesta pois kuntaliitosten myötä Joensuuhun liitetyt alueet ja keskityin Joensuun keskustaan ja lähiöihin. Haastatelluista kolme, H5, H11 ja H12, muutti haastatteluvuoden aikana. H5 muutti Noljaakasta keskustaan ennen syys-haastattelua ja H12 Rantakylästä Utraan ennen kesähaastattelua. H11 muutti kesällä 2015 pois Joensuusta, joten en päässyt tekemään hänen kanssaan syys-haastattelua. Lisäksi H7:n kanssa syys-haastattelua ei tehty, sillä hän ei vastannut yhteydenottoihin. Syys-haastattelukierroksella tein 17 haastattelua, talvi-, kevät- ja kesäkierroksilla 19. Kaikki haastatellut olivat vähintään jossain määrin luonnosta ja luonnossa liikkumisesta kiinnostuneita. Tämä voi antaa tuloksille luontomyönteisen painotuksen.

5.3 Millaista on viihtyisä lähiluonto?

Haastatelluille kaupunkiluontoa edustivat pääsääntöisesti kaupunkimetsät ja ranta-alueet. Sipilä ja Tyrväinen (2007) ovat todenneet, että suomalaisia kaupunkilaisia miellyttävät eniten luonnontilaisilta metsiltä vaikuttavat kevyesti hoidetut viheralueet. Lähes kaikki haastatellut toivoivat kaupunkimetsiltä luonnontilaisuuden vaikutelmaa tai illuusiota. Kaupunkimetsä saa olla kevyesti hoidettu, ja siellä saa olla rakennelmia, kuten kuntopolkuja, valaistusta, nuotiopaikkoja ja pitkospuita. Rakennelmista huolimatta yhtenäisen metsäalue vaikuttaa luonnontilaiselta ja siten tuntuu aidolta luonnolta.

Puistot ja kadunvarsien puut lisäsivät haastateltujen mielestä kaupungin viihtyisyyttä, mutta suurin osa ei kokenut niiden olevan luontoa. H19:n mielestä kadunvarsien puuistutukset olivat selkeästi määritettävissä luonnoksi, ja muutamien haastateltujen mielestä kadunvarsien puut toivat luontoa lähemmäs arkielämää. Metsänhoidosta kiinnostunut haastateltava kritisoi tiettyjen puulajien, kuten pihlajan ja koivun, käyttöä kadunvarsilla niiden laajalle leviävän juuriston aiheuttamien ongelmien vuoksi. Muutoinkin metsänhoidolliset seikat korostuivat hänen luontokokemuksessaan vahvasti. Kaupunkiluonto-sana toi haastatelluille mieleen puistomaisen hoidetun

luonnon tai jopa kahlitun luonnon. Pääsääntöisesti kaupunkimetsät, ranta-alueet ja muut yhtenäiset kaupunkialueen luontokohteet edustivat haastelluille luontoa, joten ne määrittyivät kaupunkiluonnoksi sekä Suomen ympäristökeskuksen (2013) faktamääritelmän että Sipilän ym. (2008) kokemuksellisuuteen perustuvan määritelmän mukaan.

Kaupunkiluontokokemukseen vaikuttaa se, millaista luontokokemusta kokija pitää hyvänä. Luontokokemuksen laadukkuuteen vaikuttavat henkilökohtaiset ja kulttuuriset ennakkokäsitykset. (Bäcklund 2009, 44.) Kaikki aistit ovat osallisina luontokokemuksessa. Kaupunkiympäristön äänet koetaan usein häiritsevänä meluna tai hälynä (Kaplan & Kaplan 1989, 182–186; Oddie 2012, 167–168). Äänimaiseman huomioiminen kaupungin luonto- ja virkistysalueiden suunnittelussa auttaa kehittämään luontoalueita, joilla kaupunkilaiset kokevat virkistyvänään ja voivat nauttia kaupunkiluonnosta. Haastatellut toivoivat ja kaipasivat kaupunkiluontoalueilta rauhallista äänimaisemaa, jossa voi kuunnella linnunlaulua, aaltojen loisketta ja tuulen huminaa puissa. Autojen äänien koettiin estävän tai vaikeuttavan rauhoittumista ja rentoutumista.

Ranta-alueet ja vesistöt näyttäytyvät vetovoimaisina kaupunkilaisille (Tyrväinen ym. 2007; Korpela & Paronen 2010). Haastatellut kokivat vesistön läheisyyden miellyttäväksi. Vettä elementtinä kuvailtiin viehättäväksi ja rauhoittavaksi. Tärkeimmiksi nimetyillä luontoalueilla yhdistyivät tyypillisesti vesistö ja metsäluonto tai hoidetut virkistysalueet. Tällaisia alueita olivat Kuhasalo, Utran saaret ja Pielisjoen ranta-alueet Utrasta aina keskustaan saakka. Lisäksi haastellut mainitsivat tärkeinä luontoalueina Pyhäselän rannoilla sijaitsevat Linnunniemen, Vainoniemen, Honkaniemen ja Aavarannan sekä Höytiäisen kanavan suiston.

Joensuussa haastateltavat mainitsivat Kuhasalon luontoalueena, jossa voi nauttia luonnon omasta äänimaisemasta. Kuhasalo sijaitsee Pielisjoen suulla noin viiden kilometrin päässä Joensuun keskustasta. Kuhasaloo pidettiin luonnontilaisena alueena, vaikka alueella on pitkospuita, polkuja ja nuotio- paikkoja ja alueen metsää hoidetaan. Retkeilyä varten tehdyt rakennelmat ja polut eivät häiritse luontokokemusta, vaan tekevät siitä miellyttäväm- män, sillä tutkimushenkilöt liikkuvat mieluummin poluilla kuin umpi- metsässä.

Monille haastatelluille oma rauha oli tärkeää luonnossa liikuttaessa ja oleiltaessa. Muiden läsnäoloa siedettiin, mutta ulkoilu koettiin mukavammaksi, mikäli näköpiirissä ei ollut muita ihmisiä omaa seuralaista tai seuruetta lukuun ottamatta. Osa haastatelluista pyrki mahdollisuuksien mukaan valitsemaan ulkoilulle ajankohdan, jolloin muita ulkoilijoita olisi vähemmän liikkeellä. Toisaalta nuoremmat naiset kertoivat, että heidän liikkessaan yksin muut ulkoilijat lisäsivät turvallisuuden tunnetta. Koskela (2011) onkin todennut naisten kokevan olonsa turvallisemmaksi kaupunkitilassa, mikäli paikalla on useita muita ihmisiä.

Luontoalueilla käydään sitä useammin, mitä lähempänä ne sijaitsevat, ja kaupunkiluontoalueiden läheisyyden ja suuren määrän on esitetty houkuttelevan ihmiset liikkeelle (de Vries ym. 2003; Tyrväinen & Korpela 2009). Haastatelluille tärkeimpiä ja eniten käytettyjä olivat oman kodin lähistöllä sijaitsevat luontoalueet. Kaupunkiluontoon haluttiin päästä arkena mahdollisimman suoraan kotiovelta, sillä niukaksi koettua vapaa-aikaa ei haluta tuhjata siirtymisiin autolla. Joensuussa kaupunkiluonto on kävellen helposti saavutettavissa, joten autolla siirtyminen ei ole välttämätöntä kaupunkiluontoon pääsemiseksi. Poikkeuksena on Kuhasalo ja Lykynlammen ympäristö. Näihin haastatellut hakeutuivat retkeilemään, oleilemaan tai hiihtämään pääsääntöisesti autolla, elleivät asuneet lähistöllä. Haastatellut kävivät kauempana sijaitsevilla luontoalueilla viikonloppuisin tai lomilla.

5.4 Kaupunkiluonnossa vuoden ympäri

Suomen pohjoisen sijainnin vuoksi vuodenaikojen kierto muuttaa maisemaa ja luontoa huomattavasti. Vuodenaikojen vaihtelu rytmittää elämää, ja lämpötila, päivän pituus, kasvillisuus ja eläimistö vaihtelevat vuodenajasta toiseen. Nämä muuttavat maisemassa havaitsemiamme värejä, tuoksua ja ääniä. (Palang ym. 2005.) Vuodenaikojen mukanaan tuomat muutokset voivat rajoittaa tai luoda mahdollisuuksia kaupunkiluonnossa oleiluun ja luonnon käyttämiseen.

Luonto ja ympäristö voidaan kokea esteettisenä objektina, jolloin kokemus saadaan useiden aistien kautta ja se muodostuu syväksi. Myös ympäristön tai maiseman tietty osa voidaan mieltää esteettiseksi objektiksi. (Brady 2003;

Saito 2005.) Vuodenaikojen kierron aiheuttamat muutokset luonnonympäristöissä tarjoavat vaihtelevia elämyksiä. Haastatellut nauttivat luonnossa tapahtuvien muutosten seuraamisesta, vaikkakaan he eivät tarkkailleet luontoa ja sen muutoksia systemaattisesti. Haastatteluissa usein toistuvia merkittäviä luontokokemuksia olivat esimerkiksi joutsenten saapuminen keväällä, jäiden lähtö, lehtien ilmestyminen puihin, ruska ja ensilumi. Säätila vaikuttaa esteettiseen kokemukseen. Vuodenajasta riippumatta haastatellut kokivat aurinkoisen sään kauniiksi ja miellyttäväksi. Syksy saatettiin kokea muutoin harmaaksi ja ikäväksi, mutta aurinkoinen sää muutti syksynkin kauniiksi.

Talviaikaan haastatellut hakeutuivat pääosin valaistuille reiteille ja laduille sekä helppouden että turvallisuuden vuoksi. Talvella arjen ulkoilu tapahtuu kodin lähellä, kun taas kevään ja kesän koittaessa elämänpiiri laajenee. Lämmin aurinkoinen sää houkuttelee viettämään aikaa takapihoilla ja puistoissa. Haastatellut kokivat aikaakin olevan ikään kuin enemmän, kun päivänvalo riittää illalla pidempään. Valoisuus antaa energiaa ja intoa lähteä ulos.

Haastateltujen valtavirrasta poiketen H9 kertoi talvellakin liikkuvansa valaisemattomilla lempipoluillaan ja -laduillaan myös pimeään aikaan joko otsalampun kanssa tai sopivissa olosuhteissa kuun valossa. Hän nautti pimeän metsän ja rannan rauhallisesta tunnelmasta ja siitä, että tällöin luontoalueella sai olla useimmiten yksin. Myös H3 liikkui asuinalueensa lähimetsän valaisemattomilla poluilla talvellakin. Hän nautti talvisen metsän kauneudesta tähtikirkkaina talvi-iltoina ja kuutamolla. Muutoinkin kaupunkiluonto tarjosi hänelle voimakkaita esteettisiä kokemuksia ympäri vuoden.

Paikkojen ja luontoalueiden saavutettavuus eri käyttäjäryhmille saattaa vaihdella vuodenaikojen kierron mukaan. Kesäisin pururadoilla ja kuntopoluilla voivat liikkua sekä lenkkeilijät että koiranulkoiluttajat, mutta talvella osa reiteistä on ainoastaan hiihtäjien käytettävissä. Koiran kanssa liikkuvat eivät tällöin pääse kaikkiin paikkoihin, joissa pystyvät liikkumaan sulan maan aikaan. Kesäisin poluttomissa kaupunki- ja lähimetsissä samoilu on helpompaa kuin talvella, jolloin sekä lumi että pimeyden mukanaan tuoma turvallisuuden tunne rajoittavat metsien käyttöä.

Vuodenajat huomioon ottavassa kaupunkiluontoalueiden suunnittelussa huomioidaan eri käyttäjäryhmät ja luonnon saavutettavuus vuoden ympäri.

Syksyn ja talven pimeydessä valaistus on lähiluonnon käyttämisen edellytys, sillä suurin osa haastatelluista koki pimeät luontoalueet epämieluisina. Valaistus itsessään voi tarjota ulkoilijoille esteettisiä elämyksiä. Rantakylässä asuvat haastatellut nauttivat lähimetsän ympäri kiertävän lenkkipolun punavartisista valaisimista, joihin oli kiinnitetty asukkaiden kirjoittamia mietelauseita. Lisäksi maahan upotettuja valaisimia pidettiin kauniina. Haastatellut nauttivat myös keskustan ja joenvarren valotaiteesta.

Talvisin kuntopolkujen ja kevyen liikenteen väylien kunnossapito nousi keskeiseksi teemaksi. Iäkkäämmät haastatellut pelkäsivät liukastumista, ja pyörällä liikkuvat pitivät pyöriteiden auraamisen tasoa etenkin nollakeilillä pyöräilyä rajoittavana tekijänä. Lämpötilan liikkuesssa nollan molemmin puolin sohjo jäätyy uriksi, joita pyöräilevät haastatellut pitivät vaarallisina tai pyöräilyä vaikeuttavina. Keväällä ja kesällä lähiluontoalueiden kevyt hoitaminen lisäsi haastateltujen mielestä kaupunkiluonnon viihtyisyyttä.

5.5 Lähiluonto hyvinvoinnin tukena

Vilkuna (1997, 164–178) on todennut, että kaupunkiluonnon kokemiseen vaikuttavat kokijan lähtökohdat ja tausta. Luontoa voidaan tarkastella eletynä paikkana, johon liitetään kokemuksia, muistoja, tunteita, arvoja ja toiminnallisuutta. H8 pohti luontosuhteensa muutosta haastatteluvuoden aikana. Vuoden mittaan hänen liikuntaharrastuksensa vaihtuivat luonnossa kävelemisestä ja pyöräilemisestä kuntosalilla käymiseen ja uimiseen. Hänen tapansa kokea luontoa muuttui vapaa-ajan liikunta-aktiviteettien muutoksen myötä. Viimeisellä haastattelukerralla hän pohti fyysisen aktiivisuuden merkitystä rentoutumisessa. Hän koki sekä fyysisen liikuntasuorituksen että luontoympäristöt rentouttavina, mutta eri tavoin. Hikiliikunta toimii vastapainona aivotyölle, kun taas luonnossa liikkuminen tarjoaa tilaisuuden keskittyä omiin ajatuksiinsa ja ihastella luonnon kauneutta. Kaplan ja Kaplan (1989, 184–185) ovat havainneet luonnonympäristöjen virkistävän, koska arkielämän vaatimukset jäävät taka-alalle ja luonnon eri osa-alueet ja yksityiskohdat koetaan viehättävinä. Myös muut haastatellut kertoivat, että luonnossa liikuttaessa huomio on usein omissa ajatuksissa ja välillä kauniit maisemat tai yksityiskohdat kiinnittävät huomion.

Korpela ja Ylen (2009) ovat todenneet, että miellyttäväksi koetuissa luonnon-ympäristöissä oleskelu voi auttaa säätelemään kielteisiä tunteita ja käsittelemään stressiä. H10 toi jokaisella haastattelukerralla esille luonnon stressiä poistavan vaikutuksen. Hän pystyi käsittelemään mieltään painavat asiat kävelylenkillä luonnossa ja palasi kotiin paremmalla tuulella. Lähimetsäkin kelpasi paremman puutteessa, ja hän kävi siellä usein, mutta hänelle oli tärkeää päästä luonnossa omaan rauhaan. Kaupunkiluonto toimi siten korvikkeena niin sanotulle aidolle luonnolle, jonka virkistävyttä hän piti suurempana. Aidolla luonnolla hän viittasi metsiin, joihin ei kuulu autojen ja ihmisten ääniä ja joissa ei kohtaa muita liikkujia. Kaupunkiluontokohteista hän mainitsi Kuhasalon alueena, jossa kaupunkiluonto tuntuu aidolta luonnolta, mikäli paikalle sattuu vain vähän tai ei yhtään muita ulkoilijoita. Hän ei kaivannut luontokokemukseensa yhteisöllisyyttä, vaan halusi vetäytyä luontoon joko yksin tai perheensä kanssa.

Haastatellut kertoivat rentoutuvansa lähiluonnossa. Luonnon ja liikkumisen yhdistelmä vie ajatukset pois arjen vaatimuksista. Toisaalta luonnossa liikkuminen aktivoi ajattelua, jolloin ratkaisu mieltä painavaan henkilökohtaiseen tai työhön liittyvään ongelmaan saattaa löytyä kuin itsestään. Vapaa-ajan niukkuuden vuoksi eri toimintoja saatetaan myös limittää. H14 kertoi hoitavansa usein harrastustoimintaan liittyviä puheluita ulkoillessaan joko yksin tai ulkoiluttaessaan koiraan. Tällöin ulkoilun tavoite ei ollut niinkään psyykinen rentoutuminen, vaan fyysisen kunnon ylläpitäminen. Puheluiden ja asioiden hoitamisesta huolimatta haastateltu koki virkistyvänsä liikkueessaan raittiissa ilmassa.

Haastatellut pitivät kaupunkiluontoa tärkeänä rentoutumisen kannalta. H10 vertasi luontoa lääkkeeseen, jota annostelee itselleen tarpeen mukaan. Lähes kaikki haastatellut kertoivat arjen kiireiden ja vastoinkäymisten unohtuvan lähimetsissä liikkueessaan. Haastatellut totesivat kuitenkin liikkeelle lähtemisen olevan toisinaan hankalaa. Erityisesti väsyneenä, huonolla säällä ja talvipakkasilla kotisohva oli usein houkuttelevampi vaihtoehto, vaikka haastatellut kertoivat tietävänsä, että ulkona virkistyy.

Helsingistä Joensuuhun paluumuuttanut H9 piti Joensuun luontoa luksuksena, ja hänelle kodin lähellä sijaitsevista ranta- ja metsäalueista oli tullut jo yhden Joensuussa vietetyn vuoden aikana erittäin tärkeitä. Paluu-

muuton myötä hän oli pohtinut luontosuhdettaan analyttisemmin ja syvemmin kuin suurin osa muista haastatelluista. Hän harrasti aktiivisesti juoksua, hiihtoa, pyöräilyä ja rullaluistelua sekä perheensä kanssa retkeilyä. Juoksu- ja hiihtolenkit suuntautuivat lähes aina Pyhäselän ranta-alueiden poluille ja laduille.

Asikainen ja Mäkinen (2008) ovat havainneet tutkimuksessaan, että työ- ja asiointimatkoille saatetaan valita metsäinen tai puustoinen reitti, vaikka se pidentäisikin matkaa. Haastatelluista H9 kulki työ- ja asiointimatkat polku-pyörällä säällä kuin säällä. Hyvällä säällä hän saattoi myös valita matkoille pidemmän reitin luonnonläheisen ranta-alueen kautta voidakseen nauttia luonnosta hetkisen arjen kiireessä. Myös H8, joka pyöräili työmatkoja ke-sällä ja hyvällä säällä, kertoi yhdistävänsä työmatkan ja ulkoilun palaamal-la kotiin pidempää metsä- ja rantareittiä. Toisaalta satunnaisesti ja hyvällä säällä töihin pyöräilevä H13 valitsi aina lyhimmän ja suorimman reitin, joka sattui kulkemaan pitkin joen vartta. Kaunis joki saattoi työmatkoilla-kin vangita huomion puoleensa kiireestä huolimatta.

Muutamit nuoremmista ja keski-ikäisistä haastatelluista toivat esiin kau-punkiluonnon kansanterveydellisiä hyötyjä. He näkivät lähiluonnon tärkeä-nä erityisesti ikääntyneiden kannalta: ikääntyneiden mahdollisuus harrastaa liikuntaa lähiluontoalueilla vähentäisi terveydenhoitomenoja. Sipilä, Bäck-lund ja Tyrväinen (2009) ovatkin todenneet, että mahdollisuus oleilla lähei-ässä kaupunkiluontokohteessa vaikuttaa välillisesti kansanterveyteen eten-kin iäkkäämmän väestön osalta. Asuinalueen luonnonläheisyyden on todettu vaikuttavan terveyteen myönteisesti etenkin paljon kotona oleilevilla väestö-ryhmillä (van den Berg ym. 2013, 52). Iäkkäämmät haastatellut eivät ottaneet suoraan kantaa lähiluonnon kansanterveydellisiin vaikutuksiin, mutta koki-vat luontoalueilla liikkumisen hyödyttävän itseään fyysisesti ja psyykkisesti.

5.6 Asukkaiden osallistuminen luontoalueiden kehittämiseen

Osallistumisella voidaan tarkoittaa sekä mahdollisuutta mielipiteen ilmaise-miseen että vaikuttamista kaupungin suunnitteluun ja päätöksentekoon. Osal-listumisen keinot määrittävät sen perusteella, miten keskeisenä asukkaiden

tuottama tieto ja heidän kokemuksensa nähdään suunnittelussa ja päätöksenteossa. Kokemuksellinen tieto on henkilökohtaista ja kulttuurista sekä pitää sisällään elämisen ja kokemusten myötä syntyviä tulkintoja asioiden tilasta ja syy-seuraussuhteista. Kokijalle tämä tieto on totta, vaikka jostain toisesta näkökulmasta katsottuna todenperäisyys voidaan kyseenalaistaa. Kokemuksellinen tieto voi perustua myös median antamaan mielikuvaan. (Bäcklund 2009, 41–45.)

Haastatellut eivät kokeneet mielekkääksi osallistumisen muodoksi mielipiteen ilmaisemista, ellei mielipiteellä ole mitään vaikutusta suunnittelu- ja päätöksentekoprosessiin. Yksittäisen henkilön vaikutusmahdollisuudet koettiin vähäisiksi. Vaikutuskeinona nähtiin lähinnä poliittinen vaikuttaminen, minkä koettiin vievän liikaa aikaa. Poliittisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanssa kilpailivat muut ajankäyttömuodot, kuten ansiotyö, harrastukset ja perhe-elämä. Haastatellut olivat valmiita osallistumaan lähinnä allekirjoittamalla jonkun toisen vireille laittamia vetoamuksia tai adresseja. Monet heistä nostivat esiin vaikuttamisen muotona tähän tutkimukseen osallistumisen.

Haastatellut pitivät Joensuuta luonnonläheisenä kaupunkina, jossa vielä tällä hetkellä kaupunkiluonto on kaikkien saavutettavissa. He pohtivat, kuinka luontoalueiden käy lähitulevaisuudessa. Heidän kokemuksensa mukaan luontoalueita on helppo uhrata taloudellisesti tuottavammille maankäyttömuodoille, eivätkä he pääsääntöisesti suhtautuneet luottavaisesti kaavoitukseen. Huolesta huolimatta haastatellut eivät osoittaneet voimakasta mielenkiintoa osallistua kaupungin kehittämiseen, suunnitteluun ja kaavoitukseen. Erityistapauksena aktiivisempaan osallistumiseen he tyypillisesti mainitsivat tilanteen, jossa jokin oman kodin välittömässä läheisyydessä oleva itselle tärkeä alue olisi uhattuna. Tällöin he saattaisivat olla valmiita ottamaan aktiivisemmän roolin, mutta tällöinkin he epäilivät todellisia vaikutusmahdollisuuksiaan. Liike-elämän nähtiin ohjailevan kaupungin kehittämistä ja päätöksentekoa.

Kolme haastateltua, H3, H10 ja H18, kertoi osallistuneensa konkreettisin toimin lähiluonnon hoitoon. Metsänhoidosta kiinnostunut iäkkäämpi haastateltu oli kaupungin luvalla raivannut Linnunlahden rannasta pajukkoa, jotta maisema siistiytyisi ja läheisen kesäteatterin kahvilasta avautuisi näkymä

järvelle, sekä tehnyt raivaustöitä Botanian kasvitieteellisen puutarhan ulko-alueilla. Muutoinkin hän oli aktiivisesti mukana metsänhoitoon liittyvissä talkootöissä tilaisuuden tarjoutuessa. Kanervalan kaupunginosassa toimii aktiivinen asukasyhdistys, jonka järjestämissä tapahtumissa asukkaat ovat yhteistoimin siivonneet keväisin lähimetsää. Asukasyhdistys on saanut toimintaan mukaan asuinalueella toimivan Salen ja Heinosen leipomon, jotka ovat tarjonneet talkooväelle juotavaa ja pikkupurtavaa. Haastateltujen kokemus konkreettisoin keinoin osallistumisesta ja talkootoiminnasta oli myönteinen, mutta muutoin osallistuminen jäi mietintäasteelle. H4 ja H13 pohjivat haastatteluissa politiikkaan osallistumisen mahdollisuutta, mutta pitivät osallistumistaan lopulta epätodennäköisenä.

6 Kaupunkisuunnittelu ja kasvun keskittämisen rajat

Kaupungin kasvun turvaaminen on yleisesti hyväksytty kaupunkisuunnittelun avaintehtäväksi. Kasvulla on tällöin viitattu muun muassa väkimäärän ja työpaikkojen lisääntymiseen, yritystoiminnan ja liikevaihdon laajenemiseen sekä palveluiden ja kulutusmahdollisuuksien monipuolistumiseen kuten myös yleisesti kaupungin kilpailukyvyyn vahvistumiseen. Kasvukehittämiseen on lisäksi 1990-luvulta lähtien yhdistetty aluerakenteen tiivistäminen sekä kaupunkikeskustan asuin-, liike- ja toimistopinta-alan kasvataminen.

Tässä artikkelissa arvioin Joensuun keskustan eli niin sanotun ruutukaava-alueen kaavoituksen kasvuhakuisten johtoajatusten kantavuutta kaupunkikehityksen ohjaamisessa. Kiinnitän huomiota keskustan tiivistämiseen, asuntotuotannon ja liiketilojen tuntuvaan lisäämiseen sekä liikennesuunnitteluun.

6.1 Kasvun keskittäminen kritiikin kohteeksi

Kaupunkikeskustojen tiivistämisellä on pitkä perinne yhdyskunta- ja alue-suunnittelussa. 1970-luvulla suomalainen kaupunkitutkimus nosti ongelmiksi kaupunkien aluerakenteen hajoamisen ja eriytymisen sekä liikennekustannusten kasvun. Ratkaisuna nähtiin kaupunkijärjestelmän eheyttäminen ja toimintojen sekoittaminen (Frondelius & Lehtinen 1983).

1990-luvulla hajonneen kaupunkirakenteen eheyttäminen sai uutta nostetta, kun yksityisautoilun kasvusta tuli vaikea ympäristöpoliittinen kysymys

(Linna & Ajomaa 1995). Ympäristönäkökulmasta oli tarkoituksenmukaista, että kaupunkirakennetta tuli tiivistää. Ajateltiin, että kaupunki ja sen vahva keskusta oli ekologisesti kestävin vaihtoehto. Muutos ympäristötietoisessa suunnittelussa oli perinpohjainen: lähidemokratian ja ekoyhteisöjen kaupunki-ihanteesta, joka oli ollut vahva suuntaus Pohjoismaissa ja Keski-Euroopassa 1980-luvulla, siirryttiin kasvukeskusten urbaaniin ekologiaan (Toiviainen 2015).

Tiivistämispolitiikasta tuli valtavirtaa myös Suomessa, ja tämä suunta on pidetty, vaikka kaupunkitutkimus on eri yhteyksissä kyseenalaistanut yksioikoisen luottamuksen keskittämisen edullisuuteen ja ekologisuuteen (Kortelainen & Vartiainen 2000; Heinonen & Junnila 2012; Lehtinen 2014; Hytönen ym. 2015; Vaattovaara & Joutsiniemi 2016). Muun muassa huoli tiivistyvien kaupunkien aiheuttamista ympäristöpsykologisista ja -terveydellisistä ongelmista on korostunut. Myös keskustakehittämisen kiinteistöpoliittisiin ristiriitoihin on kiinnitetty huomiota kuten myös laitakaupunkien asutusrakenteen arvonmenetyksiinkin (Nevalainen 2004; Faehnle ym. 2009; Tyrväinen & Korpela 2009; Asikainen 2014; Joutsenvirta ym. 2016, 54). Lisäksi vaikuttaa siltä, että kaupungistumisasteen nousun myötä asukkaiden kulutustottumukset muuttuvat sellaiseen suuntaan, että kokonaisympäristökuormitus lisääntyy (Heinonen & Junnila 2012; Ottelin ym. 2015; Toiviainen 2015). Seuraavassa arvioin Joensuun keskustan suunnittelua tämän kritiikin valossa.

6.2 Joensuun kaavalinjauksille oikeuden siunaus

Joensuun puukaupunkirakenne uusittiin betonielementein vuoden 1962 asemakaavan mukaisesti. Rakentamisessa suosittiin matalia kerrostaloja, joiden sijoittelu eteni ilman johdonmukaista arkkitehtonista ohjausta (Lilius 1984, 171). Murroksen jälkeen siirryttiin kaupunkikuvaa yhtenäistävään suunnitteluun. 1990-luvun yleiskaavoituksessa suosittiin täydennysrakentamista, samalla kun rakennusoikeuksien määrää lisättiin. Keskustan korttelien tiivistäminen määriteltiin kestäväen kehityksen keskeiseksi sisällöksi, ja siitä myös tuli tärkeä peruste purkaa viimeiset suojelemattomat puutalot (Nevalainen 2004, 170–174). Joensuu siirtyikin 2000-luvun alussa kiihkeään

uudisrakentamiseen, jota ei edes vuosikymmenen lopulla iskenyt ja pitkäkestoiseksi osoittautunut talouslama ole hiljentänyt.

Täydennysrakentaminen korostui Joensuun keskustan osayleiskaavassa, jossa konsulttityön teki Ramboll Finland Oy kaupungin kaavoituksen ohjauksessa ja jonka valtuusto hyväksyi joulukuussa 2012. Kaavaprosessi jatkui vielä oikeusvalitusten vuoksi, joista valtaosa ratkesi vasta keväällä 2015 korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Oikeuden ratkaisuilla lopulta vahvistettiin kaupungin kehittämisen päälinjat: keskustan tiivistäminen, liikenteen sujuvoittaminen sekä viheralueiden altistaminen monin kohdin uudisrakentamiselle.

Jäsenmän seuraavassa Joensuun keskustan osayleiskaavoitusta näiden kolmen päälinjan mukaisesti. Aineistona käytän kaavatyön keskeisiä asiakirjoja, esittelytilaisuuksia sekä suunnittelun kuluessa annettuja mielipiteitä, lausuntoja, muistutuksia ja vastineita kuten myös kaavoitukseen liittyvää sanomalehtikirjoittelua. Metodina sovellan aineiston lähiluentaa (Kuortti 2007; Pöysä 2010).

6.3 Ilmastohuoli taipuu vetovoimakilpailuksi

Osayleiskaavatyön tavoitteiksi kaavoittaja asetti keskustan täydennys- ja laajentamismahdollisuuksien selvittämisen asumisen ja liikerakentamisen osalta. Näin tehtävä asetettiin linjaan jo aiemmista kaavoista tutun keskustan tiivistämisen kanssa. Kaavassa osoitettiin muun muassa rakennuskorkeuden merkittävää nostamista. Lisäksi uutta liikerakentamista vauhditettiin kerrosneliömäärällä (30–40 000 m²), joka vastaa osapuilleen kahden ison kauppakeskuksen tilantarvetta.

Uudisrakentamista kaavoittaja perusteli yhtä lailla kaupungin ilmasto-
politiikalla kuin keskustan vetovoimaisuuden vahvistamisellakin. Asumisen osalta tiivistämisen nähtiin ohjaavan kaupunkirakennetta ilmastollisesti kestäväan suuntaan. Myös keskustan liiketilan kasvattamisessa käytettiin perusteena ilmastohuolta. Kaavoittajan mukaan kaupallisen vetovoimaisuuden vahvistaminen lisää kyllä liikkumistarvetta, myös henkilöautoliikennettä, tiivistyvän rakenteen sisällä, mutta ”kaupunkiseudun mittakaavassa liikennesuoritteiden vähenemä saavutetaan keskustan ulkopuolisella tieverkolla”

(Joensuun kaupunki 2012, 18–19). Liikerakentamisen ja liikennesuunnittelun osalta kyse on kaavoittajan mukaan myös vetovoimakilpailusta keskustan reunoilla sijaitsevien laajenevien automarkettien kanssa (Joensuun kaupunki 2013, 6).

Kaavoittaja tulkitsee kasvuennusteiden ja -tavoitteiden mukaisen keskustan kehittämisen olevan linjassa niiden ilmasto-ohjelmien kanssa, joihin Joensuu on sitoutunut. Kaupunki on muun muassa mukana hiilineutraalin kuntakehittämisen aloitteessa, jossa tavoitteena on kasvihuonekaasupäästöjen 80 prosentin alenema vuoden 2007 tasosta vuoteen 2030 mennessä (Joensuun seutuhallinto 2009; Pohjois-Karjalan Maakuntaliitto 2016).

6.4 Keskustasuunnittelu etenee autoilun ehdoilla

Osayleiskaavan ja siihen kytketyn liikennesuunnitelman ratkaisut perustuvat kaavoittajan mukaan kaikkien liikennemuotojen tasapuoliseen kehittämiseen. Toisaalta eri yhteyksissä on korostettu kevyen liikenteen ja joukko-liikenteen kehittämistä (Tihvala 2012; Joensuun kaupunki 2013, 6). Käytännössä autoilun sujuvoittaminen on säilynyt liikennesuunnittelun kärkihankkeena, mikä on tullut ilmi muun muassa kuuden kiertoliittymän sijoittamisessa ruutukaavalle aiemmin valo-ohjattujen risteysten tilalle. Liittymistä puolet toteutettiin heti kaavan hyväksyneen valtuustopäätöksen jälkeen, vuosina 2013–2015. Lisäksi jo aiemmin asemakaavan muutoksella päätetty Kauppatorin alinen toripysäköinti, jonka rakentaminen alkoi syksyllä 2016, vahvistaa autoilun sujumista aivan kaupunkiytimessä.

Kiertoliittymäratkaisut muokkaavat perusteellisesti liikennetilaa Joensuun keskustassa. Kyse on ympäristömuutoksesta mutta myös liikennemuotojen välisten suhteiden muutoksesta. Liittymiä on käytännössä vaikea sijoittaa tiheään rakennettuun kaupunkikeskustaan. Ne syövät myös puistotilaa rantapuiston kuroumissa, siltojen ja liittymien tuntumassa.

Yleisesti yleiskaavan liikennesuunnitelma pohjautuu ennusteeseen vuodelle 2030, joka luottaa autoliikenteen kasvutrendin jatkuvan osapuilleen toteutuneella tavalla (Tihvala 2012, 42–51; Vartiainen 2011). Autoilun ajatellaan siis lisääntyvän edelleen mutta sujuvoittamisen ja tiivistämispolitiikan ansiosta kuitenkin kasvuennusteita vähemmän. Oletus, että autoilu ohjautuu

sitä helpottamalla ilmastopoliittisesti kestävämpään suuntaan, on ongelmallinen. Kokemukset muualta kertovat päinvastaisesta kehityskulusta: pääsääntöisesti autoilu lisääntyy, aina kun sille vain annetaan tilaa (Ojala 2000, 87).

6.5 Luonto jää rakentamisen alle

Joensuun keskustan kaavoituksen kaksi kiistanalaisinta viheraluekohdetta ovat olleet Kanavaranta ja Hasanniemen metsä. Molemmat sijaitsevat jokirantavyöhykkeellä, ensin mainittu aivan kaupunkiytimessä, jälkimmäinen ruutukaavan eteläreunalla Pielisjoen suulla.

Kanavarannan kerrostalorakentaminen sai lainvoiman edellä mainitulla KHO:n päätöksellä keväällä 2015. Valitukset etenivät sekä asemakaava- että osayleiskaavatasolla rinnatusten, ja niissä korostettiin jokimaisemaa, jonka Museovirasto on luokitellut ja valtioneuvosto tunnustanut valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristökohteeksi (Kuopion hallinto-oikeus 2014). Kriitikkojen mukaan rakennuspaikka on ”rantapuistoalueen kaupunkikuvallisesti keskeisimmällä kohdalla” (Tuomisto 2011), ja korkeiden kerrostalojen sijoittaminen kanavarantaan rajaisi maisemaa merkittäväällä tavalla.

Hasanniemeen on osayleiskaavassa sijoitettu omakotialue, joka hävittäisi osan keskustan ainoasta metsäisestä viheralueesta. Hasanniemen asuinaluekehittämistä on jo pidempään pidetty vireillä, joskin edellinen kiista 1990-luvulla sai kaavoittajan vetäytymään hankkeesta. Tuolloinen tuloksetas kansalaistoiminta johti kaupunkisuunnitteluun 2000-luvulla aktiivisesti osallistuneen Joensuu-liikkeen syntyyn (Lemmetyinen ym. 2001; Lehtinen 2012).

Myös tällä kertaa vastustus heräsi, minkä seurauksena kaavoittaja teetätti luontoselvityksen kiistakohteessa. Selvityksen mukaan Hasanniemessä ”ei esiinny luonnontilaisia erityisen harvinaisia luontotyyppisiä eikä uhanalaisia lajistoja, lukuun ottamatta erittäin uhanalaista juurtokaislaa, jonka esiintymät tulee ottaa huomioon” alueen maankäytössä (Joensuun kaupunki & Ramboll 2012, 18). Tähän inventaarioon kaavoittaja nojasi reagoidessaan valituksiin. Samalla keskustan ainoan lähivirkistysmetsän arvo määriteltiin luonnon uhanalaisuuslaskelmien pohjalta. Näin siitä huolimatta, että asunto-

alueen kaavoittamisen vastustus nousi nytkin, kuten 1990-luvulla, pääosin lähivirkistykseen tarpeista. Hasanniemen uusi asuntoaluevaraus, joka antaa mahdollisuuden 5–8 omakotitalon rakentamiseen, sai myöskin lainvoiman KHO:n päätöksellä keväällä 2015. Tämänmukainen asemakaavan muutosprosessi käynnistyi syksyllä 2016, tosin sillä täydennyksellä, että nyt kohteeseen suunnitellaan 8–10 omakotitontin asuntoaluetta (Virolainen 2016).

6.6 Kaavoittaja antautuu taktiseen peliin

Kuten edellä on käynyt ilmi, kaupunkikeskustan tiivistäminen Joensuussa johti lopulta siihen, että merkittävimmät ratkaisut tehtiin oikeuslaitoksen piirissä. On tietysti kaikkien kannalta kiusallista, että tuomarit joutuvat ratkomaan paikallisia suunnittelutehtäviä. Tiivistäminen kaventaa väistämättä keskustan ekologista ja kulttuurista monimuotoisuutta, eivätkä näiden arvojen puolustajat nähneet tyhjiin valuneen osallistumisen jälkeen muuta vaihtoehtoa kuin muutoksen hakemisen oikeusteitse. Asian tärkeyttä kuvaa valitusten määrä – yhdeksän hallinto-oikeuteen ja kahdeksan korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Miksi sitten suunnittelutyössä epäonnistuttiin niin pahoin, että ajauduttiin valituskierteeseen? Kärjistymisen taustalla voi nähdä määrätietoisesti tiivistämispolitiikan, joka pitkään jatkuttuaan nosti lopulta esiin kysymyksen valitun kehityssuunnan rajoista. Joensuulaiset reagoivat pääosin yksittäisiin kohteisiin, mutta myös yleinen huomio tiivistämispolitiikan haitoista ja siitä irrottautumisen tarpeesta nousi kritiikkiin mukaan (Kuopion hallinto-oikeus 2014).

Valitusten runsaus viittaa myös kaavoittajan ongelmalliseen tulkintaan maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämästä ”suorasta osallistumisesta” (ks. Bäcklund 2002; Ekroos & Majamaa 2005). Osallistujien näkökannoilla ei ollut riittävää painoarvoa suunnittelun suuntaamisessa, tai vaikuttavuus oli ollut valikoitunutta. Kaavan poliittinen oikeutus rakentuikin ”edustuksellisen osallistumisen” varassa, siis viime kädessä kaupunginvaltuutettujen ajankäytön, kiinnostuksen ja osaamisen mukaisesti.

Kaava-aineiston lähiluku paljasti myös kaavoittajan määrätietoisesti ilmastopoliittisen linjauksen. Ilmastohuoli nousi näkyviin silloin, kun se tuki

muita kaavan tavoitteita. Kaavoittaja luotti ennusteisiin autoliikenteen tulevasta kasvusta vanhalla mallilla, toteutuneen mukaisesti. Samoin rakennuspinta-alan merkittävän lisäämisen perusteluiksi esitettiin asuinneliöiden ja liiketilän tarpeen kasvuodotukset (Vartiainen 2011).

Keskustan tiivistäminen näyttää tuottavan kiinteistöjalostusta palvelevan kaupunkitilan, joka uusiutuu kaavoittajan, maanomistajien ja rakentajien maankäyttö Sopimusten tahdissa. Kaavoitus ei uskaltaudu yhdyskuntakehitystä ohjaamaan, pikemminkin seurataan ja tuetaan yksityistaloudellisia pyrkimyksiä. Kaavoitus muuttuu tällöin vallitseviin ja ennakoituihin kehityskulkuihin sopeutuvaksi seurannaksi. Kaavan yhteiskunnallinen ohjauspotentiaali jää käyttämättä (vrt. Akkila 2015, 39). Tässä valossa kaavoituksen lainmukaiset osallistamis- ja vuorovaikutusmenettelyt paljastuvat jo soveltuvien linjausten oikeuttamiseksi.

Tiivistämislinjausten ja maankäyttö Sopimusten mukaisen kehityksen varmistaminen pakottaa kaavoittajan taktikointiin suunnittelun eri vaiheissa. Kaavaluonnosten ja -ehtotusten esittelytilaisuudet lausuntokierroksineen jäävät peiterituaaleiksi, joilla ei ole todellista vaikutusta kaupunkikehittämiseen. Tilanne on hämmentävä, jos pidämme mielessä, että kaavatyon tulisi nykyisen maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti olla osallisuutta ja vuorovaikutteisuutta tukevaa yhteissuunnittelua. Kaupunkilaisten tulisi kokea itsensä kaavan tekijöiksi. Kaavoittajan tulisi tarkkaan kuunnella ”suoran osallistumisen” tuottamia näkökantoja ja edetä työssään tältä pohjalta (Leino 2008; Akkila 2015).

Kaava-aineiston lähiluku paljasti seuravanlaisia taktikoinnin aineksia. Liikennesuunnittelussa taktikointi ilmeni tavoitelauseiden ja toteutuksen ristiriidoissa. Kaikkien liikennemuotojen tasapuolisen kohtelun korostusten ja autoilua priorisoivien suunnittelukäytäntöjen välillä ei ole helppo nähdä luontevaa yhteyttä. Kriittikkiä on tästä johtuen vaikea esittää suunnitteluvaiheessa, ja sen jälkeen se onkin sitten jo myöhäistä. Tosin liikennemuotojen tasapuolisen kehittämisen tasapuolisuuden voisi hyvin kyseenalaistaa kaupungissa, joka on jo käynyt läpi yli puolen vuosisadan mittaisen yksityis-autoilua yksipuolisesti suosivan suunnittelujakson (vrt. Kanninen ym. 2010).

Myös Pielisjoki otettiin taktikoinnin kohteeksi. Kaavaesittelyissä maisemamuutoksen mittasuhteiden hahmotusta ohjattiin karttaprojektioilla, jotka

sijoittavat katsojan ikään kuin suunnittelualueen yläpuolelle. Tämä kat-santokulma ei tunnista maan tasalla koetun muutoksen dramatiikkaa. Yläilmoista uudet sillat hahmottuvat maisemaan sopeutuvina itä- ja länsi-rantojen yhdyssiteinä, kun taas rannalta katsoen joki ja rantapuisto jäävät monin paikoin rakentamisen ja liikenteen jalkoihin, siltojen alle. Kansalli-sesti arvokkaaksi todettu kulttuurimaisema pilkkoutuu siltarakenteiden mukaisesti.

Kaavoituksen taktinen ote tuli ilmi myös Hasanniemen kiistassa. Lähi-virkistysmetsän kaventumisesta huolestuneet kannanotot mitätöitiin luonto-selvityksellä, joka keskittyi viheralueen lajiston uhanalaisuusarvioihin. Ym-päristökysymys käännettiin luontokysymykseksi, mikä jätti ratkaisun so-siaalisen luvan tyhjän päälle. Kaavaprosessiin osallistuneiden huoli tulkit-tiin tarkoituksellisesti väärin (vrt. Sipilä 2009; Faehnle 2009).

Kaavoittaja korosti vastineessaan oikeusvalitukseen, että suunnittelun vuorovaikutteisuus ei tarkoita sitä, että jokainen näkökanta huomioidaan (Joensuun kaupunki 2013, 7). Kritiikki siis mitätöityy monipuolistuessaan: ristiriitaiseksi leimattu palaute tukee esitettyä suunnitelmaehdotusta (ks. Jalkanen 2016).

Hasanniemen tapauksessa vuorovaikutteisuutta olisi ollut mahdollista kehittää metsän puolustajien kanssa jo senkin takia, että mistään kaava-prosessin julkisista asiakirjoista ei löydy asuntoalueen rakentamista puolta-via näkökantoja. Kaavaratkaisu lepääkin sen perustelun varassa, että kaa-voittaja tulkitsee yleisen tiivistämisen tavoitteen antavan luvan kaupunki-laisille tärkeän virkistysmetsän merkittävään kaventamiseen. Toinen vaihto-ehdo on tietysti se, että kaavoittaja on sitoutunut valikoivaan vuorovaikut-teisuuteen yksityisten edunsaajien kanssa, mitä julkisuudessa on aavisteltu-kin (Olli 2012), mutta tästä ei ole mitään todisteita kaava-aineistossa.

Mitätöinnin rinnalla kaavoitustaktiikkaan liittyi peräänantamattomuut-ta, joka ilmeni paljaimmillaan valitun linjan puolustamisessa oikeuden edessä. Vastineessaan valitukseen kaavoittaja muotoili kahteen kertaan pai-notetun uhkauksen päättymättömästä kaavaprosessista, mikäli oikeus pa-lauttaa kaavan uuteen valmisteluun (Joensuun kaupunki 2013, 12, 21). Uh-kaus tietysti kertoi pohjimmitaan kaavoittajan epävarmuudesta valitun taktiikan laillisuuden edessä.

6.7 Ylimiöituksesta laadun varmistukseen

Osayleiskaavan mukaista tiivistämispöitiikkaa voidaan arvioida taktisena suorituksena. Siis kuten edellä: häivytytyn priorisoinnin, kaavaprojektiovalintojen, osallistumisen peiterituaalien, mitätöinnin ja peräänantamattomuuden osoituksina. Tiivistämistä voidaan toki tarkastella myös yleisemmällä tasolla. Tällöin kysymys kuuluu, mikä yhtäältä ymmärretään kaupungin tiivistämiseksi ja täydennysrakentamiseksi ja toisaalta se, mikä arvo annetaan kaupunkilaisten lähiviheralueille. Missä määrin keskustan viheralueita voidaan siirtää rakennuspohjaksi ilmastopöitiikan nimissä?

Tiivistämispöitiikkaa on mahdollista tarkastella myös kaupungin reaalisen väestökehityksen valossa. Väestökehitys ruutukaavalla on ollut hitaasti taantuvaa, koko kaupungin mitassa aavistuksen verran nousujohteista ja Pohjois-Karjalan maakunnan tasolla taas johdonmukaisen laskevaa. Tässä mielessä voi kysyä, kuinka syvälle tavoitellun kasvun ja reaalisten mahdollisuuksien ristiriitaan kaavoitustyö voi edetä. Kuka vastaa ylimiöitusten kustannuksista? Mikä on lopulta valtuutettujen liikkumatila teknisesti ja hallinnollisesti vaativan kaavatyön ohjaamisessa?

Kysymys on myös lainvoimaisen kaavan ympäristö- ja ilmastopöitiittisestä kantavuudesta. Kaavoitustyöhön Joensuussa ei ole kytkeyty sanottavaa ympäristöpöitiittistä aloitteellisuutta. Ilmastohuolikin alistetaan kasvun keskittämisen käyttöön. Jää vaikutelma suurten rakenneratkaisujen kiirehtimisestä ennen pakottavia kansainvälisiä muutosvaatimuksia. Ehkä ympäristö- ja ilmastopöitiittisesti vastuulliseen maankäyttöön siirrytään Joensuussa vasta Euroopan unionin ohjeistuksen myötä tai vähitellen globaalien sopimusten ratifioinnin seurauksena? Tällä hetkellä kaupungin kaavoitus ikään kuin odottaa ohjeita ylhäältä – kaupunkilaisten huolet eivät ole riittäneet suunnanmuutoksen käynnistämiseen.

Käsitellyn kaavan kritiikkiä lähilukemalla voi myös hahmottaa kehittämisselinjaa, jossa kaupunkia uudistettaisiinkin, keskittämisen sijaan, olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta tasapuolisesti ylläpitämällä ja parantamalla. Tällöin suunnittelun ympäristö- ja ilmastoprofilia nostettaisiin keskustakaupunkia ympäröivien taajamien elinkelpoisuutta varmistamalla ja elinympäristöllistä laatua kehittämällä. Samalla tartuttaisiin taajamien välisten liikennepalveluiden monipuolistamiseen. Kysymys on perustavaa laatua

olevasta suunnitteluajattelun murroksesta. Kasvukeskusten määrällisestä kehittämisestä siirrytään laadun takaamiseen.

Tällaiseen vaihtoehtoiseen suunnitteluun on sisäänrakennettu huoli kaupunkitalouden ylikulutuskierteestä. Kyse on ennen muuta ympäristö- ja ilmastopoliittisesta vastuunkannosta mutta myös reagoinnista kaupunkitalouden rakenteellisen epätasapainon perustaviin syihin: syvään kulutusriippuvuuteen ajautuneen kaupungin haavoittuvuuteen. Kaavoituksen tulisi 2010-luvulla uudistua tällaisten aikalaishaasteiden edessä.

7 Yhteenveto: symmetriseen kaupunkisuunnitteluun

Tutkimuksemme mukaan symmetrisen kaupunkikehittämisen mahdollisuudet jätetään käyttämättä, mikäli suunnittelutyössä ei kyetä tunnistamaan tai haluta nähdä tasapainoisen ja oikeidenmukaisen kaupunkikehittämisen lähtökohtia. Symmetrian idea hukataan, jos:

- a) asukkaiden kuulemisella haetaan vain oikeutusta jo aiemmin maankäyttö- tai muin sopimuksin sidotuille ratkaisuille
- b) suunnittelutyö typistyy vallitsevan kehityksen tukemiseksi ja lainsäädännön edellyttämä ohjauspotentiaali jää käyttämättä
- c) ydinkeskustan tiivistämistä ajetaan sivukeskusten kustannuksella
- d) ilmastositoumukset huomioidaan vain silloin, kun niiden ajatellaan tukevan suunnittelun muita taustamotiiveja
- e) lähiluontokohteita karsitaan tiivistämistarpeiden mukaisesti vailla kokonaisvastuuta luonnon saavutettavuudesta kaikille kaupunkilaisille
- f) kaupungin yhteisöllinen funktio alistetaan kaupalliselle vetovoimakilpailulle
- g) ratkaisua sosiaalisiin ja erityisryhmien ongelmiin haetaan yksipuolisesti fyysisen suunnittelun keinoin
- h) kaavoituksessa keskitytään määrälliseen kasvuun ja kehittämiseen laadullisten haasteiden jäädessä kustannustietoisuuden jalkoihin
- i) kaupungin kehittäminen ymmärretään kapeasti talouskasvun edellytysten turvaamisena ja kilpailuaseman parantamisena kaupunkien välisessä kilpailussa

- j) kaupunkikehittämisessä jätetään vastaamatta talouskasvun ulkopuolisten keskusten ja sivukeskusten, siis suomalaisen kaupunki- ja aluejärjestelmän valtaosan, erityistarpeisiin.

Symmetrinen kaupunkikehittäminen etenee seuraavanlaisten teesien varassa:

1. Kaupungin elinvoimaa mittaavat muun muassa työpaikkaomavaraisuus, asukkaiden ostovoima ja liikennevirrat, mutta sitä pitää mitata myös hiilijalanjäljellä, lähiluonnon pinta-alaosuudella ja saavutettavuudella, arkielämän turvallisuus- ja riskiarvioilla, asukasaktiivisuudella, eriarvoistumisindekseillä, monikulttuuristumismittareilla, kaupunkikuvallisin arvioin, liikenteen kulkutapajakaumalla ja esimerkiksi järjestettyjen ulkotapahtumien määrällä.
2. Kaupunkikeskusten tiivistämispolitiikkaa on syytä arvioida ja korjata uuden ekologisen kaupunkitutkimuksen sekä ilmasto- ja elämäntapatutkimuksen valossa. Tiivistäminen tuottaa yleisesti persoonatonta kaupunkitilaa, jonka vastapainoksi tulee huolehtia eri aikoina syntyneiden ja eri tyyliisuuntia edustavien miljöiden, raittien ja rakennusten säilyttämisestä. Näihin kerrostumiin kiinnittyy merkityksiä, kokemuksia, perinteitä ja symboliikka – ”tiheän paikan” ominaisuuksia, jotka ovat tärkeitä asukkaiden alueelliselle samastumiselle ja alueen puolesta toimimiselle.
3. Järkevästi tehty tiivistäminen ei laajenna asfaltoitua pinta-alaa, vaan pikemminkin onnistuneen tiivistämisen tuloksena laajoja mutta harvoin täyttyviä pysäköintikenttiä kaupunkikeskustan reuna-alueilla voidaan purkaa ja metsittää.
4. Lähiluonnon saavutettavuus pitää nähdä yhtenä kaupungin peruspalveluna.

5. Kaupunkitilan taitavalla suunnittelulla voidaan vahvistaa yhteisöllistä luovuutta ja mielikuvitusta, niin sanottuja ”helppoja tiloja” kohtaamispaikkoina. Kaupungissa tulee olla tiloja, jotka edistävät toisen asemaan asettumista ja reaalisiksi olosuhteeksi muodostunutta monikulttuurista rinnakkaineloa. Kaupungin tulee olla yhtä aikaa toimiva ja houkutteleva; arkisia asioita on kyettävä hoitamaan helposti, nopeasti ja sujuvasti samoissa tiloissa, joihin on luotu edellytykset satunnaisille kohtaamisille, kiireettömälle oleskelulle ja yhteisöllisille toiminnoille.
6. Kuntaliitokset synnyttävät monikeskuksisuutta, joka mahdollistaa erilaisia asuinympäristöjä ja asumisen vaihtoehtoja. Alueellinen erilaistuneisuus tulee nähdä kaupungin rikkautena ja kehittämiskohteena.
7. Asukkaiden osallistumiselle on kehitelty jatkuvasti uusia muotoja ja kanavia, sen sijaan osallistumisen sisältöön ja suuntautumiseen on kiinnitetty vähemmän huomiota. Asukkaiden osallisuutta suunnitteluun tulee lisätä erityisesti prosessin alku- ja loppupäässä. Suunnitelmien laadinnan lähtökohtiin tulee kuulua asiantuntija-näkemyksen ja asukaspalautteen vertailu. Suunnitelmien toimeenpanoa tulee vastaavasti edeltää asukkaiden osallisuuden palautettavuus eli ”sosiaalisen toimiluvan” hankkiminen. Tämä tarkoittaa asukkaiden hyväksynnän saamista sille, miten heidän osallistumista, erityisesti sisällöllisiä ehdotuksia, on ajateltu hyödynnettävän.
8. Kaupungin kaavoituksen tulee edistää osa-alueiden elinvoimaa, terveellisyttä ja turvallisuutta, mutta tämä tulee tehdä sosiaalisesti, kulttuurisesti ja ympäristön kannalta kestäväillä tavoilla. Kaavoituksen arvostusta yhdyskunnan laadun suunnittelussa tulee korostaa ja maallikkoasiantuntemuksen tuottaman tiedon hyödyntämisen kynnyksiä madaltaa.

9. Symmetrisessä kaupungissa eri kulkutavat tulee nähdä tasa-vertaisina kehittämiskohteina. Mikäli yksityisautoilun edut ovat pitkään hallinneet liikennesuunnittelua, on sen vastapainoksi nyt annettava erityisasema julkisen liikenteen, polkupyöräilyn ja kävelyn mahdollisuuksien sekä tavarakuljetusten edellytysten parantamisella. Pyöräily ja kävely on pyrittävä ohjaamaan omille erillisille kaistoilleen. On myös tuettava uusia julkisia ja yksityisiä aloitteita, jotka näkevät liikenteen palveluna.

10. Monet kaupungit ovat hienoja kesäkaupunkeja, ja myös suunnittelutyössä kesäolosuhteet usein dominoivat. Symmetrisyyttä tavoitteleva suunnittelu sen sijaan kehittää julkisia tilojaan ja toimintojaan lisäämällä ulkoilmaelämän vetovoimaisuutta tasapuolisesti kaikkina vuodenaikoina.

Lähteet

- Aerchot van, L., Karhu, S., Snellmann, K. & Häikiö, L. (2016). Tesomalaisten nuorten osallisuutta vahvistavat palvelut. Teoksessa: Tutkitusti parempi lähiö – asuinalueiden kehittämisohjelman tutkimusjulkaisu. Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus ARA, Lahti, 48–51.
- Ahlqvist, T. & Moio, S. (2014). Neoliberalisation in a Nordic State: From Cartel Polity towards a Corporate Polity in Finland. *New Political Economy* 19:1, 21–55.
- Akkila, I. (2015). Regiimateoriaa testaamassa: Lahden keskustan kehittämisen tapaus. *Alue ja Ympäristö* 44:1, 31–44.
- Anderson, B. (2006). Becoming and being hopeful: towards a theory of affect. *Environment and Planning D: society and Space* 24:5, 733–752.
- Asikainen, E. (2014). Luontopolitiikka lähiössä. *Acta Universitatis Tamperensis, Tampere*.
- Asikainen, E. & Jokinen, A. (2008). Kaupunkiluonnon hallinnan utopia. *Alue ja ympäristö* 37:2, 49–62.
- Asikainen, E. & Mäkinen, K.M. (2008). Kävelen lähiössä. Teoksessa: Lammi, M. & Timonen, P. (toim.) *Koti – tehtävistä uusiin ihanteisiin*. Kuluttajatutkimuksen kirjoja 4. Helsinki, 66–76.
- Asuinalueille elinvoimaa ja eheyttä (2012). Asuinalueiden kehittämisohjelma. Valtioneuvosto.
- Aura, S., Ylinen, H. & Ylönen, A. (1999). Lähiön sosiaalinen kehittäminen. Asukkaiden osallistuminen lähiön uudistamisen perustana. Tampereen teknillinen korkeakoulu, arkkitehtuurin osasto. Suunnitteluperusteet. Julkaisuja 2, Tampere.
- Avoin, oikeudenmukainen ja rohkea Suomi (2011). Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.
- van den Berg, A.E., Joye, J. & de Vries, S. (2013). Health benefits of nature. Teoksessa: Steg, L., van den Berg, A.E. & de Groot, J. (toim.): *Environmental psychology*, 47–56. BPS Blackwell, Chichester.
- van den Berg, A.E., Koole, S.L. & van der Wulp, N.Y. (2003). Environmental preference and restoration: (how) are they related? *Journal of Environmental Psychology* 23: 135–146.
- Brady, E. (2003). *Aesthetics of the natural environment*. 287 s. Edinburgh University Press, Edinburgh.

- Bäcklund, P. (2002). Miten kuulla asukasta? Kaupunkitila ja osallisuuden haasteet. Teoksessa: Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (toim.). *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*, 141–157.
- Bäcklund, P. (2009). Kokemuksellisen tiedon hyödyntämisen haasteet. Teoksessa: Faehnle, M., Bäcklund, P. & Laine, M. (toim.): *Kaupunkiluontoa kaikille*, 41–54. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Bäcklund, P. & Kanninen, V. (2015). Valtaistetut asukkaat. Englannin naapurustosuunnittelu ja asuinalueperustaisten osallistumiskäytäntöjen haasteet. *Alue ja Ympäristö* 44:1, 4–16.
- Bäcklund, P. & Mäntysalo, R. (2010). Agonism and institutional ambiguity: Ideas on democracy and the role of participation in the development of planning theory and practice – the case of Finland. *Planning Theory* 9:4, 333–350.
- Casey, E.S. (2001). Between Geography and Philosophy: What Does It Mean to Be in the Place-World? *Annals of the Association of American Geographers* 91:4, 683–693.
- Dobson, A. & Bell, D. (2006). Introduction. Teoksessa Dobson, A. & Bell, D. (toim.) *Environmental Citizenship* 1–17. MIT Press, Cambridge.
- Duff, C. (2010). On the role of affect and practice in the production of place. *Environment and Planning D: Society and Space* 28:5, 881–895.
- Eriksson, K. (2009). Osallistuva politiikka. Aktiivinen kansalaisyhteiskunta ja itsepalveluyhteiskunta. *Sosiologia* 46:3, 190–209.
- Ekroos, A. & Majamaa, V. (2000). *Maankäyttö- ja rakennuslaki*. Edita, Helsinki.
- Ekström, B.-E., Pohjonen, M. & Haavisto, I. (2014). Uudistusten umpikuja – kolme syytä, miksi kuntareformit epäonnistuvat. *EVA analyysi* No 42, 15.12.2014.
- Eskelinen, H. (2013). Aluekehityspolitiikan eurooppalaistuminen: onko Suomi sivuraiteella? Teoksessa Luoto, I., Katajamäki, H. & Lundström, N. (toim.). *Oppiva alue, menestyvä alue*. Vaasan yliopisto, *Acta Wasaensia* 275, 103–113.
- Eskelinen, H. & Fritsch, M. (2009). Polycentricity in the North-eastern periphery of the EU territory. *European Planning Studies* 17:4, 605–619.
- Etelä-Savon maakuntaliitto (2016). Pike tiedote 8.2.2016. 3 selvitystä Etelä-Savon kirkonkylien kaupallisesta elinvoimasta. http://www.esavo.fi/resources/public//pike/Pike%20elinvoimatiedote_110216%281%29.pdf
- Faehnle, M. (2009). Asukkaiden kokemuksellinen tieto alueita koskevassa suunnittelussa. Teoksessa Faehnle, M., Bäcklund, P. & Laine, M. (toim.). *Kaupunkiluontoa kaikille*. Ekologinen ja kokemuksellinen tieto kaupungin suunnittelussa. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 6, 83–97.
- Flyvbjerg, B. (1998/ap. 1991). *Rationality and Power. Democracy in Practice*. The University of Chicago Press.
- Foucault, M. (2007). *Security, Territory, Population. Lectures at the Collège de France 1977–1978*. Palgrave Macmillan, New York.
- Foucault, M. (2008). *The Birth of Biopolitics. Lectures at the Collège de France 1978–1979*. Palgrave Macmillan, New York.

- Frondeius, R. & Lehtinen, A. (1983). Kaupunkien alueellisen rakenteen tutkimus Suomessa 1980-luvulla. Sisäasiainministeriö, kaavoitus- ja rakennustutkimuksen neuvottelukunta, Helsinki.
- Fuller, R.A., Irvine, K.N., Devine-Wright, P., Warren, P.H. & Gaston, K.J. (2007). Psychological benefits of greenspace increase with biodiversity. *Biology Letters* 3:4, 390–394.
- Global Footprint Network (2016). Annual Report, Geneve. <http://www.footprintnetwork.org>
- Goddard, M.A., Dougill, A.J. & Benton, T.G. (2009). Scaling up from gardens: biodiversity conservation in urban environments. *Trends in Ecology and Evolution* 25:2, 90–98.
- Haila, A. (2009). From Annankatu to Antinkatu: Contracts, Development Rights and Partnerships in Kamppi, Helsinki. *International Journal of Urban and Regional Research*, 804–814.
- Haila, Y. (1995). Kestävän kehityksen luontoperusta. Mitä päättäjien tulee tietää ekologiasta? Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Heinonen, J. & Junnila, S. (2012). Yhdyskuntarakenne, elämäntavat ja ilmastonmuutos. Maankäyttötieteiden laitoksen Tiede+Teknologia-raportti 19. Aalto-yliopisto, Espoo.
- Helenius, A. (2016). Kallis, kalliimpi, huippukallis pyörätie. *Karjalainen* 28.4.2016, A9.
- HSTV (2015). Vihreiden Soninvaara: Jos asuu maaseudulla on syytä pysyä maaseudulla. <http://www.hs.fi/hstv/utiset/Vihreden+Soninvaara+Jos+asuu+maaseudulla+on+syyt%C3%A4+pysy%C3%A4+maaseudulla/v1439261510302>
- Huxley, M. (2013). Historicizing Planning, Problematizing Participation. *International Journal of Urban and Regional Research* 37:5, 1527–1541.
- Hytönen, J., Kotavaara, N., Mäntysalo, R., Vihinen, H., Kittilä, L. & Muilu, T. (2015). Asumisen kestävyys kaupungin reunalla. Teoksessa: Häkli, J., Vilkkonen, R. & Vähäkylä, L. (toim.). Kaikki kotona? Asumisen uudet tuulet. Gaudeamus, Helsinki, 134–145.
- Ilmonen, M. (2016). Mikä on lähio? Teoksessa: Norvasuo, M. (toim.) Lähio ja kaupunki – asuunalueen rajat muutoksessa. Aalto-yliopiston julkaisusarja TT 3/2016.
- Jalkanen, M. (2016) Mahdollisuuksia moneksi. Joensuun aseman kulmalla on tilaisuus yhdistää urbaanin elämän infra ja ainutlaatuinen jokiympäristö. *Karjalainen* (11.5.2016), A4.
- Jessop, B. (2000). The Crisis of the National Spatio-temporal Fix and the Tendential Ecological Dominance of Global Capitalism. *International Journal of Urban and Regional Research* 24:2, 323–360.
- Jessop, B. (2008). *State Power*. Polity Press, London.
- Joensuun kaupunki (2012). Joensuun keskustan osayleiskaava, kaavaluonnoksen paltteraportti (16.3.2012). Joensuu.
- Joensuun kaupunki (2013). Lausunto Joensuun keskustan osayleiskaavan hyväksymistä koskevista valituksista. Joensuun kaupunginhallitus, pöytäkirjanote KH 11/18.3.2013.

- Joensuun kaupunki (2016). Osallistuva ja kehittyvä kaupunkimaaseutu. Joensuun maaseutuohjelma vuosille 2016–2020. <http://webdynasty.jns.fi/djulkaisu/kokous/2016971-7-1.PDF>
- Joensuun kaupunki & Ramboll (2012). Joensuun keskustan osayleiskaava, ehdotus (23.8.2012). Joensuu.
- Joensuun LTS (2011). Joensuun liikenneturvallisuuksuunnitelma. <http://www.joensuu.fi/liikenneturvallisuuksuunnitelma>
- Joensuun seutuhallinto (2009). Joensuun kaupunkiseudun ilmastostrategia. Joensuu.
- Joensuun seudun LJS (2007). Joensuun seudun liikennejärjestelmäsuunnitelma. <https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/168786/Joensuun+seudun+ljs/711cac58-ef5e-43e7-82f2-622c74926b92>
- Jokinen, A., Asikainen, E. & Mäkinen, K. (2010). Kävelyhaastattelu tapaustutkimuksen menetelmänä. *Sosiologia* 47:4, 255–269.
- Jokinen, A., Viljanen, V. & Willman, K. (2011). Kaupunkiluonto käsin tehtynä. Pispalan ryytimaa ja tiheän paikan synty. *Alue & ympäristö* 40:2, 35–48.
- Joutsenvirta, M., Hirvilampi, T., Ulvila, M. & Wilén, K. (2016). Talous kasvun jälkeen. *Gaudeamus*, Helsinki.
- Kallinen, Y. & Häikiö, L. (2016). Nuoret palveluiden suunnittelussa. Teoksessa: Tutkitusti parempi lähiö – asuinalueiden kehittämisohjelman tutkimusjulkaisu. Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus ARA, Lahti, 52–56.
- Kanninen, V., Kontio, P., Mäntysalo, R. & Ristimäki, M. (2010). Autoriippuvainen yhdyskunta ja sen vaihtoehdot. Aalto-yliopisto, Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus, julkaisu B101, Espoo.
- Kaplan, R. & Kaplan, S. (1989). The experience of nature. A psychological perspective. 340 s. Cambridge University Press, Cambridge.
- Karjalainen, P. (2004). Uudenlaisia otteita ja kertaustyyliä. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman loppuraportti. Suomen Ympäristö. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Kauppinen, T., Kortteinen, M. & Vaattovaara, M. (2009). Pääkaupunkiseudun lama-työttömien myöhemmät ansiotulot: iskikö lama kovemmin korkean työttömyyden alueilla? *Yhteiskuntapolitiikka* 74:4, 358–374.
- van Kempen, E.T. (1997). Poverty Pockets and Life Changes. *American Behavioral Scientist* 41:3, 430–449.
- Keskinen, V. (2016). Asuinalueilla koetaan huolta sosiaalisista ongelmista. <http://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/asuinalueilla-koetaan-huolta-sosiaalisista-ongelmista>
- Kokkonen, J., Seppänen, M. & Haapola, I. (2009). Lähiöiden kehittäminen Suomessa. Kokemuksia asukkaiden osallistumisesta. Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Helsingin yliopisto, Lahti.
- Kopomaa, T. (2011). Lähiö 2.0. – Utopiaa ja Totta. Lähiöohjelma 2008–2011. KaKe-julkaisu.
- Korpela, K. & Paronen, O. (2010). Teematutkimukset. Ulkoilun hyvinvointivaikutukset. Teoksessa: Sievänen, T. & Neuvonen, M. (toim.): Luonnon virkistyskäyttö 2010, 80–88. Metlan työraportteja 212. Metsäntutkimuslaitos, Vantaa. <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp212.htm>

- Korpela, K. & Ylen, M. (2007). Perceived health is associated with visiting natural favourite places in the vicinity. *Health Place* 13:1, 138–151.
- Kortelainen, J. & Vartiainen, P. (2000). Kohti ekomodernia kaupunkiseutua? Teoksessa Kortelainen, J. (toim.). *Vihertyvä kaupunkiseutu. Suunnittelun ja hallinnan ekomoderni käänne*, 9–31. SoPhi, Jyväskylän yliopisto.
- Kortteinen, M., Tuominen, M. & Vaattovaara, M. (2005). Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70:2, 121–131.
- Kortteinen, M. & Vaattovaara, M. (1999). Pääkaupunkiseudun kehityssuunta on kääntynyt. *Yhteiskuntapolitiikka* 64:4, 342–351.
- Koskela, H. (2011). *Pelkokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta*. 397 s. Gaudeamus, Helsinki.
- Koskinen, S. (2010). *Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 98*, Helsinki.
- Kukkonen, H., Lievonen, M. & Rautamäki, M. (1982). Näkökohtia maaseudun taajamien suunnitteluun. *Teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtiosasto, Yhdyskuntasuunnittelun laitos, Julkaisuja B 47*.
- Kuopion hallinto-oikeus (2013). Pyyntö vastineen laatimiseksi Joensuun kaupungin hallituksen laatimaan lausuntoon Kuopion hallinto-oikeudelle osoitetusta valituksesta. Lähete 3876/13 (1.7.2013). Kuopio.
- Kuopion hallinto-oikeus (2014). Joensuun keskustan osayleiskaavaa koskevat valitukset. Päätös 14/0019/3 (23.1.2014), Kuopio.
- Kuortti, J. (2007). Jälkikolonialisen teorian mahdollisuuksista. Teoksessa: Vainikkala, E. & Mikkola, H. (toim.): *Nyky aika kulttuurintutkimuksessa. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 86*, Jyväskylän yliopisto, 145–175.
- Kuusisto-Arponen, A.-K., Laine, M. & Rauhala, M. (2014). Osallistumisen odotusten kurimus: narratiivinen analyysi paikallisesta maankäytön konfliktista. *Yhdyskuntasuunnittelu* 52:4, 11–33.
- Kyttä, M., Kahila, M. & Heikkinen, T. (2009). Elinympäristön laadun kytkeytyminen eheyttämiseen. Teoksessa Sairinen (toim.): *Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja elinympäristön laatu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 96*. Teknillinen korkeakoulu, Espoo, 79–59.
- Könönen, J. (2012). Prekaari työvoima ja työn uudet hierarkiat metropolissa: ulkomalaiset matalapalkkaisilla palvelualueilla. *Sociologia* 49:2, 190–205.
- Lapintie, K. (2014). Sosiaalinen sekoittaminen ja pisaratartuntateoria. <http://mahdollisetkaupungit.blogspot.fi/2014/09/sosiaalinen-sekoittaminen-ja.html>
- Lehtinen, A. (2015). Enon Pahvitehtaan metsä. *Karjalainen, Suora linja*, 15.1.2015, 2.
- Lehtinen, A. (2012). Tutkimus liikkeessä, kaupunki liikkeessä: toimintatutkimus tulos ja yhteiskuntavastuiden välitilassa. *Alue ja Ympäristö* 41:1, 113–117.
- Lehtinen, A. (2014a). Luonto kaavalaudalla. *Ympäristökysymys Joensuun kaupunkisuunnittelussa*. Teoksessa: Björn, I. (toim.). *Ihmeellinen luonto. Kirjoituksia luonnoista. Pohjois-Karjalan historiallisen yhdistyksen vuosikirja 16*. Joensuu, 118–131.

- Lehtinen, A. (2014b). Ympäristötoimintatutkimus. Teoksessa Massa, I. (toim.). Polku- ja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen, 64–76. Gaudeamus, Helsinki.
- Lehtonen, M. (2013). Miten tutkia liikkuvaa maailmaa? Teoksessa Lehtonen, M. (toim.). Liikkuva maailma, 7–32. Vastapaino, Jyväskylä.
- Leino, H. (2008). Kansalaisosallistuminen kaupunkisuunnittelussa: rajaorganisaatioita vai hybridien hallintaa? *Alue ja Ympäristö* 37:2, 41–48.
- Leino, H. & Laine, M. (2012). Do matters of concern matter? Bringing issues back to participation. *Planning Theory* 11:1, 89–103.
- Lemmetyinen, S., Pitkänen, K., Ratamäki, O. & Ylkänen, H. (2001). Hasanniemi-konflikti. Teoksessa: Kortelainen, J. & Tanskanen, M. (toim.): Myrkkyjä ja konflikteja. Hasanniemi ja Penttilä joensuulaisen kaupunkisuunnittelun koetinkivinä. Joensuun yliopisto, maantieteen laitos, monisteita 5. Joensuu, 51–60.
- Lilius, H. (1984). Joensuu 1884–1890. Erään suomalaisen puukaupungin vaiheita. Tekstiosa. Pohjois-Karjalan Museo, Joensuu.
- Lilius, J. (2016). Arki, yhteisöllisyys ja paikalliset kohtaamiset. Teoksessa: Norvasuo, M. (toim.): Lähiö ja kaupunki – asuinalueen rajat muutoksessa. Aalto-yliopiston julkaisusarja. Aalto TT 3/2016.
- Linna, T. & Ajomaa, H. (1995). Liikenne ja maankäyttö. *Yhteiskuntasuunnittelu* 33:4, 3–4.
- Loikkanen, H. & Laakso, S. (2016). Tiivistyvä kaupunkikehitys – tuottavuuden ja hyvinvoinnin kasvun perusta. Keskustelualoite. Tehokkaan Tuotannon Tutkimussäätiö, Helsinki.
- Loivaranta, T. & Rannila, P. (2012). Soveltavan draaman työpajat osana vuorovaikutteisen suunnittelun tiedonrakennusprosessia. *Yhdyskuntasuunnittelu* 50:3, 29–45.
- Mitchell, R. & Popham, F. (2008). Effect of exposure to natural environment on health inequalities: an observational population study. *The Lancet* 372:9650, 1655–1660.
- Moisio, S. (2012). Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään. Vastapaino, Tampere.
- Monk, J. (1998). Ceremonies and Models. Teoksessa Gullström-Hughes, R. & Monk, J. (toim.) *The Book of Models*, 22–34. Open University, The Faculty of Technology, Milton Keynes.
- Mäenpää, P., Aniluoto, A., Manninen, R. & Villanen, S. (2000). Sanat kivettyvät kaupungiksi. Tutkimus Helsingin kaupunkisuunnittelun prosesseista ja ihanteista. YTK/TKK B 83, Espoo.
- Mäntysalo, R. & Nyman, K. (2001). Kaavoitus – suunnittelua? Suunnittelun patologioita maankäyttö- ja rakennuslain sovelluksissa. Oulun yliopisto, Arkkitehtuurin osasto, Julkaisuja A 30, Oulu.
- Mäntysalo, R., Peltonen, L., Kanninen, V., Niemi, J., Hytönen, J. & Simanainen, M. (2010). Keskuskaupungin ja kehyskunnan jännitteiset kytkennät. Suomen Kuntaliitto, Acta nro 217.
- Mönkkönen, M. (2003). Virroilta ja vaaroilta. Enon kulttuuriympäristöohjelma, Gummerus, Jyväskylä.

- Nevalainen, J. (2004). Tilapelin tiedonpolitiikat – kamppailu kaupunkikeskustan muutoksesta. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 67. Joensuu.
- Oddie, R. (2012). Other voices: acoustic ecology and urban soundscapes. Teoksessa: Stefanovic, I.L. & Scharper, S.B. (toim.): *The natural city: re-envisioning the built environment*, 161–173. University of Toronto Press, Toronto.
- Ojala, K. (2000). *Kestävän yhdyskunnan käsikirja*. KL-Kustannus, Helsinki.
- Oma Tesoma (2016). <http://www.omatesoma.fi>
- Oliveira, J., Roca, Z. & Leitão, N. (2010). Territorial identity and development: from topophilia to terraphilia. *Land use policy* 27, 801–814.
- Olli, M. (2012). Hasanniemestä varakkaiden VIP-alue. *Karjalainen* (25.11.2012), 2.
- Ottelin, J., Heinonen, J. & Junnila, S. (2015). New energy efficient housing has reduced carbon footprints in outer but not in inner urban areas. *Environmental Science & Technology* 49, 9574–9583.
- Palang, H., Fry, G., Jauhiainen, J.S., Jones, M. & Sooväli, H. (2005). Editorial: Landscape and seasonality – seasonal landscapes. *Landscape Research* 30: 165–172.
- Piirainen, T. (1993). Vuokra-asuminen ja sosiaaliset ongelmat. *Stakes, tutkimuksia* 24, Jyväskylä.
- Piirainen, T. (1994). Vuorovaikutus asuinalueella ja sosiaalisten ongelmien kasautuminen. Teoksessa: Haverinen, R. (toim.): *Ihminen lähiökehittämisessä. Näkökulmia sosiaaliseen sisältöön*. *Stakes raportteja* 145. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Jyväskylä, 105–120.
- Pile, S. (2010). Emotions and affect in recent human geography. *Transactions of the Institute of British Geographers* 35:1, 5–20.
- Pohjois-Karjalan Maakuntaliitto (2016). Pohjois-Karjalan HINKU-kunnat. <http://pohjois-karjala.fi/web/hinku/hinku-kunnat>
- Puustinen, J. (2003). Lähiöaseman toiminta ja merkitys. Kohtaamisia Vuosaaren lähiöasemalla. Teoksessa: Bäcklund, P. & Schulman, H. (toim.): *Lähiöprojekti lähikuvassa. Lähiöprojektikauden 2000–2003 arviointi*. Helsingin kaupungin tietokeskus, 119–127.
- Puustinen, P. (2016). Kaavoitus käynnistyy ensi vuonna. Joensuu aikoo yleiskaavoittaa keskeiset kaavattomat vesialueet. *Karjalainen* 12.9.2016, A2-3.
- Pyy, I. (2007). Kunta- ja palvelurakennemuutos – edistystä? *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 35:1, 111–116.
- Pyy, I. (2013). Sote-uudistus ja maaseutu. *Maaseudun uusi aika* 21:2-3, 111–115.
- Pöysä, J. (2010). Kaksin tekstin kanssa. Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa: Pöysä, J., Järviluoma, H. & Vakimo, S. (toim.). *Vaeltavat metodit*. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Joensuu, 331–360.
- Rajaniemi, J. (2006). Kasvun kaavoitus: tapaus Raahe 1961–1996. *Messon, Kankaanpää*.
- Rannikko, P. (2000). Ekologisen modernisaation kulttuuriset ehdot. Uuden suunnittelu-paradigman tulo kuntakeskukseen. Teoksessa Kortelainen, J. (toim.). *Vihertyvä kaupunkiseutu*. Suunnittelun ja hallinnan ekomoderni käänne, 89–120. SoPhi, Jyväskylän yliopisto.

- Rannila, P. & Loivaranta, T. (2015). Planning as Dramaturgy: Agonistic Approaches to Spatial Enactment. *International Journal of Urban and Regional Research* 39:4, 788–806.
- Roca, M.N. (2013). Place attachment among second home owners. The case of the Oeste region, Portugal. Teoksessa Roca, Z. (toim.) *Second home tourism in Europe: life-style issues and policy responses*, 69–88. Ashgate, Farnham.
- Roche, S. (2006). Ranskan vuoden 2005 mellakat: syttymissytyt ja leviämisprosessi. *Yhdyskuntasuunnittelu* 44:3, 6–24.
- Saito, Y. (2005). The aesthetics of weather. Teoksessa: Light, A. & Smith, J.M. (toim.): *The aesthetics of everyday life*, 156–176. Columbia University Press, New York.
- Semi, J. (2016). Governing the Spaces of Vyborg: Ideas Behind the Town Plans of Vyborg in the 1920s and 1930s. Teoksessa: Katajala, K. (toim.): *Meanings of an Urban Space, Past and Present. Cross-cultural Studies of the Town of Vyborg from the 16th to the 21th Century*, 101–121. Lit Verlag, Zurich.
- Seppälä, M. (2010a.) *Asuinaluesuunnittelu asukkaiden turvallisuudentunteiden tuki-jana – Tapaukset Muotiala ja Tesoma. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, yhdyskuntatieteiden laitos.*
- Seppälä, M. (2010b). Turvallisuusnäkökulma asuinaluesuunnittelussa Muotialassa ja Tesomalla. Teoksessa: *Tilastokatsaus Tampereelta 2010:1. Tampereen kaupunki, talous- ja strategiaryhmä.*
- Seppänen, M. (2001). Liipolan onni. *Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja sen merkitys asukkaille. Palmenia-kustannus, Helsinki.*
- Sievänen, T. & Neuvonen, M. (2011). Luonnon virkistyskäytön kysyntä 2010 ja kysynnän muutos. Teoksessa: Sievänen, T. & Neuvonen, M. (toim.): *Luonnon virkistyskäyttö 2010*, 37–79. Metlan työraportteja 212. Metsäntutkimuslaitos, Vantaa. <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp212.htm>
- Sipilä, M., Bäcklund, P. & Tyrväinen, L. (2009). Vaikuttamisen rajoilla: onko koetulla luonnolla sijaa kaupungin suunnittelussa ja päätöksenteossa? *Alue ja Ympäristö* 38:1, 39–50.
- Sipilä, M. & Tyrväinen, L. (2007). Luontokokemukset ja ekologia kaupungin suunnittelun voimavaroina. *Tieto&trendit* 14:4–5. http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-07-12_004.html?s=1
- Sipilä, M., Yli-Pelkonen, V., Tyrväinen, L., Niemelä, J. & Bäcklund, P. (2008). Ekologia vai luontokokemus? *Yhdyskuntasuunnittelu* 46:1, 81–90.
- Smith, M. & Pangsapa, P. (2008). *Environment and Citizenship: Integrating Justice, Responsibility and Civic Engagement*. Zed Books, London.
- Soininvaara, O. (2016). Suomi nousuun kaupungistumisella. *Suomen Kuvalehti* 100:17, 16–17.
- Soininvaara, O. & Särelä, M. (2015). Kaupunkien voitto. Kuusi keinoa vapauttaa kaupunkien kasvu. *EVA Pamfletti* 1/2015.
- Suomen ympäristökeskus (2013). *Kaupunkiseutujen infrastruktuurin käsitteitä. Suomen ympäristökeskuksen raportteja* 39.

- Taylor, N. (1998). *Urban Planning Theory since 1945*. Sage, London.
- Tesoman miähet -hanketuloskortti (2016). Työelämän ulkopuolella olevien miesten työ- ja toimintakyvyn parantamisen yhteishanke Pirkanmaalla. <http://www.hanketuloskortti.fi/hanketuloskortti/tesoman-miahet-tyoelaman-ulkopuolella-olevien-miesten-tyo-ja-toimintakyvyn-parantamisen-yhteishanke-pirkanmaalla/>
- Thrift, N. (2004). Intensities of feeling: towards a spatial politics of affect. *Geografiska Annaler B* 86:1, 57–78.
- Tihvala, J. (2012). Joensuun keskustan liikennesuunnitelma. Joensuun kaupunki.
- Toiviainen, P. (2015). Myytti tiiviistä ekokaupungista – eli kertomus siitä miten ajatusharhasta tuli vallitseva totuus. <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/08/31/myytti-tiiviista-ekokaupungista-eli-kertomus-siita-miten-ajatusharhasta-tuli>
- Toiskallio, K. (2002). Liikenteen sosiologiaa. Taksimatkan seurallisuus, liikenteen neuvottelut, automainosten näkökulmat. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia No. 240, Helsinki.
- Trafix (2012). Joensuun seudun joukkoliikennesuunnitelma 2014–2020.
- Tuan, Y.F. (1990/ap. 1974). *Topophilia: A study of environmental perception attitudes and values*. Columbia University Press, New York.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 182 s. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Tuomisto, M. (2011). Ei rakenneta Postitalon taakse. *Karjalainen* (8.3.2011), 2.
- Tutkitusti parempi lähiö. Asuinalueiden kehittämissuunnitelman tutkimusjulkaisu. (2016) Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA). Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Tyrväinen, L. & Korpela, K. (2009). Luonnosta terveyttä onnistuneella kaupunkisuunnittelulla. Teoksessa: Faehnle, M., Bäcklund, P. & Laine, M. (toim.): *Kaupunkiluontoa kaikille*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki, 57–72.
- Tyrväinen, L., Silvennoinen, H., Korpela, K. & Ylen, M. (2007). Luonnon merkitys kaupunkilaisille ja psyykkiseen hyvinvointiin. *Metlan työraportteja* 52: 57–77.
- Vaattovaara, M. (2010). Yhdyskuntien ja lähiöiden arvon kehittäminen: Sosioekonominen näkökulma. *Diaesitys*. http://www.vtt.fi/Documents/vaattovaara_yhdyskunnat_ja_lahiot.pdf
- Vaattovaara, M. & Joutsiniemi, A. (2016). Vääristynyttä tiiviyyttä, uusia tutkimuskysymyksiä. *Terra* 128:1, 33–38.
- Vaattovaara, M. & Kortteinen, M. (2005). Törmäävätkö asumistoiveet tarjolla olevaan kaupunkirakenteeseen? Teoksessa: Vaattovaara, M. & Vuolteenaho, J. (toim.): *Asumisen uudet onnelat? Tapaustutkimuksia asumismielityksistä Espoossa ja sen lähikunnissa*. Raportteja Espoosta 1, 12–16.
- Vaattovaara, M. & Kortteinen, M. (2009). Miten kehittää lähiöitä? Tapaustutkimus Riihimäen Peltosaaresta, metropolin laidalta. Teoksessa Vaattovaara, M., Kortteinen, M. & Raivio, R. (toim.): *Miten kehittää lähiöitä? Tapaustutkimus Riihimäen Peltosaaresta, metropolin laidalta*. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA, Lahti, 9–38.
- Vainio, T. (2016). *Asuntotuotantotarve 2015–2040*. VTT Technology 247.

- Valtiovarainministeriö (2014). Kunnat turbulenssissa – millainen on tulevaisuuden kunta? Tulevaisuuden kunta – asiantuntijaryhmän keskustelupaperi, joulukuu 2014.
- Vartiainen, J.-P. (2011). Vastaus yleisökysymykseen liikennesuunnittelun tavoitteista Joensuun kaupungin järjestämässä Joensuun keskustan osayleiskaavan tavoitteita esittelevässä avoimessa yleisötilaisuudessa 28.4.2011 Carelicumissa.
- Vilkuna, J. (1997). Kaupungin eletyt ja institutionaaliset luonnot. Teoksessa: Haarni, T., Karvinen, M., Koskela, H. & Tani, S. (toim.): Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen, 163–178. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Violainen, A. (2016). Hasanniemeen suunnitellaan uusia omakotitontteja. Karjalainen 11.10.2016, A9.
- Virtanen, P.V. (2000). Kunnan maapolitiikka. Rakennustieto Oy, Helsinki.
- Virtanen, P.V. (2003). Yhdyskuntasuunnittelun haasteita. Rakennustieto Oy, Helsinki.
- de Vries, S., Verheij, R.A. & Spreeuwenberg, P. (2003). Natural environments – healthy environments? An explanatory analysis of the relationship between greenspace and health. *Environment and Planning A* 35:10, 1717–1731.
- Wallin, S. (2015). Kaupunkisuunnittelua ja itseorganisoituvaa toimintaa. Kertomus Helsingin Herttoniemen muutoksesta. *Alue ja ympäristö* 44:1, 17–30.
- Åkerman, M (2014). Kehon politiikka ympäristöhallinnassa: kokemuksellisen ympäristökansalaisuuden jäljillä. *Alue ja ympäristö* 43:1, 17–29.

Liite 1

Rantakylän asukkaiden näkemyksiä asuinalueen suunnitteluun vaikuttamisesta

Asuinalueeni suunnitteluun on helppo vaikuttaa					
Muuttujat	Kyllä	En osaa sanoa	Ei	Yhteensä/ keskiarvo	Tilastollinen merkitsevyys
Sukupuoli					0,205
mies	54,3 %	40,7 %	47,6 %	44,4 %	
nainen	45,7 %	59,3 %	52,4 %	55,6 %	
Ikä					0,165
18–24	2,9 %	7,3 %	9,9 %	7,8 %	
25–39	2,9 %	14,7 %	16,9 %	14,4 %	
40–64	48,6 %	48,6 %	42,3 %	46,3 %	
65 ->	45,7 %	29,4 %	31,0 %	31,4 %	
Koulutus					0,823
Kansakoulu/peruskoulu	29,4 %	17,3 %	18,6 %	18,8 %	
Lukio tai ammattikoulu	50,0 %	57,5 %	57,2 %	56,7 %	
Ammattikorkeakoulu	8,8 %	11,2 %	11,0 %	10,9 %	
Yliopisto tai korkeakoulu	11,8 %	14,0 %	13,1 %	13,5 %	
Pääasiallinen toiminta					0,040
Työssä	27,3 %	41,7 %	37,2 %	38,8 %	
Työtön	0,0 %	6,5 %	10,2 %	7,3 %	
Opiskelija	3,0 %	11,1 %	10,2 %	10,0 %	
Eläkeläinen	69,7 %	40,7 %	42,3 %	43,9 %	
Kotitalouden bruttotulot kuukaudessa (euroa)	5 066,1	4 993,5	4 596,2	9 564,1	0,239
Kuinka hyvin kotitalous tulee toimeen nykyisillä tuloilla?					0,018
On vaikeuksia tulla toimeen	0,0 %	3,2 %	11,7 %	6,0 %	
Pärjää, kun käyttää rahaa harkiten	51,5 %	53,8 %	53,1 %	53,4 %	
Tulee toimeen mukavasti	33,3 %	33,0 %	26,9 %	30,8 %	
Tulee toimeen erinomaisesti	15,2 %	10,0 %	8,3 %	9,8 %	
Nykyinen terveydentila (0–10, 0 = erittäin huono, 10 = erittäin hyvä)	7,9	7,8	7,4	7,6	0,172
Kuinka onnelliseksi koette itsenne? (0–10, 0 = onneton, 10 = onnellinen)	8,9	8,1	7,5	8,0	0,000
Asuuko yksin					0,838
Ei	68,6 %	73,3 %	72,1 %	72,5 %	
Kyllä	31,4 %	26,7 %	27,9 %	27,5 %	
Asunto					0,418
Kerrostalo	34,4 %	33,5 %	43,4 %	37,2 %	
Rivitalo	37,5 %	35,8 %	32,2 %	34,6 %	
Omakotitalo	28,1 %	30,7 %	24,5 %	28,2 %	
Asunnon omistus					0,028
Omistusasunto	74,3 %	74,7 %	61,9 %	70,0 %	
Vuokra-asunto	2,2 %	13,9 %	13,9 %	30,0 %	

Tyytyväisyys asunnon sijaintiin					0,000
Tyytymätön	3,1 %	2,7 %	14,6 %	7,1 %	
Tyytyväinen	96,9 %	97,3 %	85,4 %	92,9 %	
Kuinka kauan olette asunut					
Joensuussa?	43,1	32,0	31,2	33,0	0,004
Nykyisellä asuinalueellanne?	23,9	19,8	19,1	20,1	0,290
Nykyisessä asunnossanne?	18,9	13,7	13,9	14,6	0,109
Omallalla asuinalueella asuminen					0,719
Asun pysyvästi omalla asuinalueellani	41,2 %	40,9 %	36,8 %	39,4 %	
Uskon muuttavani joskus pois omalta asuinalueeltani	58,8 %	59,1 %	63,2 %	60,6 %	
Tyytyväisyys nykyiseen asuinalueeseen (0–10, 0 = tyytymätön, 10 = tyytyväinen)	9,1	8,3	7,53	8,1	0,000
Mitä kulkuvälinettä käytätte pääasiallisesti?					0,412
Joukkoliikennettä	12,9 %	10,4 %	9,9 %	10,4 %	
Henkilöautoa	48,4 %	61,6 %	61,0 %	60,3 %	
Polkupyörää	29,0 %	22,3 %	27,0 %	24,5 %	
Kuljen jalkaisin	9,7 %	5,7 %	2,1 %	4,7 %	
Tunnen yhteenkuuluvuutta asuinalueeni asukkaiden kanssa					0,001
Ei	24,1 %	29,2 %	50,9 %	36,9 %	
Kyllä	75,9 %	70,8 %	49,1 %	63,1 %	
Asuinalueeni on turvallinen yöllä					0,006
Ei	0,0 %	19,1 %	25,2 %	19,5 %	
Kyllä	100,0 %	80,9 %	74,8 %	80,5 %	
Asuinalueeni fyysinen ympäristö rajoittaa liikkumistani					0,000
Ei	67,7 %	92,8 %	90,9 %	89,8 %	
Kyllä	32,3 %	7,2 %	9,1 %	10,2 %	
Asuinalueeni ihmisiin voi yleensä luottaa					0,000
Ei	3,4 %	6,3 %	24,1 %	12,4 %	
Kyllä	96,6 %	93,7 %	75,9 %	87,6 %	
Asuinalueeni on hyvä maineeltaan					0,000
Ei	6,7 %	33,7 %	45,8 %	35,8 %	
Kyllä	93,3 %	66,3 %	54,2 %	64,2 %	
Asuinalueettani koskeva päätöksenteko on laadukasta					0,000
Ei	3,7 %	30,8 %	92,8 %	59,8 %	
Kyllä	96,3 %	69,2 %	7,2 %	40,2 %	

Kunnallisan kehittämissäätöön tutkimusjulkaisujen sarjassa ovat ilmestyneet

- 1 Pirjo Mäkinen
KUNTARAKENNESELVITYS (1992)
- 2 HYVINVOINTIYHTEISKUNNAN TULEVAISUUS
Kolme näkökulmaa (1992)
- 3 Maria Lindbom
KUNNAT JA EUROOPPALAINEN ALUEKEHITYS (1994)
- 4 Jukka Jääskeläinen
KUNTA, KÄYTTÄJÄ, MARKKINAVOIMA
Kunnallisen monopolin ohjaus ja johtaminen (1994)
- 5 Torsti Kivistö
KEHITYKSEN MEGATRENDIT JA KUNTIEN TULEVAISUUS
Kohti ihmisläheistä kansalaisyhteiskuntaa (1995)
- 6 Kari Ilmonen–Jouni Kaipainen–Timo Tohmo
KUNTA JA MUSIIKKIJUHLAT (1995)
- 7 Juhani Laurinkari–Pauli Niemelä–Olli Pusa–Sakari Kainulainen
KUNTA VALINTATILANTEESSA
Kuka tuottaa ja rahoittaa palvelut? (1995)
- 8 Pirjo Mäkinen
KUNNALLISEN ITSEHALLINNON JÄLJILLÄ (1995)
- 9 Arvo Myllymäki–Asko Uoti
LEIKKAUKSET KUNTIEN UHKANA
Vaikeutuuko peruspalvelujen järjestäminen? (1995)
- 10 Heikki Helin–Markku Hyypiä–Markku Lankinen
ERILAISET KUNNAT
Kustannuserojen taustat (1996)
- 11 Juhani Laurinkari–Tuula Laukkanen–Antti Miettinen–Olli Pusa
VAIHTOEHDOKSI OSUUSKUNTA
– yhteisö kunnan palvelutuotannossa (1997)
- 12 Jari Hyvärinen–Paavo Okko
EMU – ALUEELLISET VAIKUTUKSET JA KUNTATALOUS (1997)
- 13 Arvo Myllymäki–Juha Salomaa–Virpi Poikkeus
MUUTTUMATON – MUUTTUVA KANSANELÄKELAITOS (1997)

- 14 Petri Böckerman
ALUEET TYÖTTÖMYYDEN KURIMUKSESSA (1998)
- 15 Heikki Helin–Seppo Laakso–Markku Lankinen–Ilkka Susiluoto
MUUTTOLIIKE JA KUNNAT (1998)
- 16 Kari Neilimo
STRATEGIAPROSESSIN KEHITTÄMINEN MAAKUNTATASOLLA
– case Pirkanmaa (1998)
- 17 Hannu Pirkola
RAKENNERAHASTOT
– ohjelmien valmistelu, täytäntöönpano ja valvonta (1998)
- 18 Marja-Liisa Nyholm–Heikki Suominen
PALVELUVERKOSSA YÖTÄPÄIVÄÄ (1999)
- 19 Jarmo J. Hukka–Tapio S. Katko
YKSITYISTÄMINEN VESIHUOLLOSSA? (1999)
- 20 Salme Näsi–Juha Keurulainen
KUNNAN KIRJANPITOUUDISTUS (1999)
- 21 Heikki Heikkilä–Risto Kunelius
JULKISUUSKOE
Kansalaiskeskustelun opetuksia koneistoille (2000)
- 22 Marjaana Kopperi
VASTUU HYVINVOINNISTA (2000)
- 23 Lauri Hautamäki
MAASEUDUN MENESTYJÄT
Yritykset kehityksen vetureina (2000)
- 24 Paavo Okko–Asko Miettälä–Elias Oikarinen
MUUTTOLIIKE PAKOTTAA RAKENNEMUUTOKSEEN (2000)
- 25 Olavi Borg
TIEDON VAJE KUNNISSA (2000)
- 26 Max Arhippainen–Perttu Pyykkönen
KIINTEISTÖVERO KUNNALLISTALOUDESSA (2000)
- 27 Petri Böckerman
TYÖPAIKKOJEN SYNTYMINEN
JA HÄVIÄMINEN MAAKUNNISSA (2001)
- 28 Aimo Ryynänen
KUNTAYHTEISÖN JOHTAMINEN (2001)

- 29 Ilkka Ruostetsaari–Jari Holttinen
LUOTTAMUSHENKILÖ JA VALTA
Edustuksellisen kunnallisdemokratian mahdollisuudet (2001)
- 30 Terho Pursiainen
KUNTAETIIKKA
Kunnallisen arvokeskustelun kritiikkiä (2001)
- 31 Timo Tohmo–Jari Ritsilä–Tuomo Nenonen–Mika Haapanen
JARRUA MUUTTOLIIKKEELLE (2001)
- 32 Arvo Myllymäki–Eija Tetri
RAHA-AUTOMAATTIYHDISTYS KANSALAISSPÄLVELUJEN
RAHOITTAJANA (2001)
- 33 Anu Pekki–Tuula Tamminen
LAPSEN EHDOKKAILLA (2002)
- 34 Lauri Hautamäki
TEOLLISTUVA MAASEUTU
– menestyvät yritykset maaseudun voimavarana (2002)
- 35 Pertti Kettunen
KUNTIEN ELOONJÄÄMISEN TAITO (2002)
- 36 MAAKUNTIEN MERKITYS JA TEHTÄVÄT (2003)
- 37 Marko Taipale–Max Arhippainen
ANSIOTULOVÄHENNYS, JAETTAVAT YRITYSTULOT
JA KUNTIEN VEROPOHJA (2003)
- 38 Jukka Lassila–Tarmo Valkonen
HOIVARAHASTO (2003)
- 39 Pekka Kettunen
OSALLISTUA VAI VAIKUTTAA? (2004)
- 40 Arto Ikola–Timo Rothovius–Petri Sahlström
YRITYSTOIMINNAN TUKEMINEN KUNNISSA (2004)
- 41 Päivi Kuosmanen–Pentti Meklin–Tuija Rajala–Maarit Sihvonen
KUNNAT ERIKOISSAIRAANHOIDOSTA SOPIMASSA (2004)
- 42 Pauli Niemelä
SOSIAALINEN PÄÄOMA SUOMEN KUNNISSA (2004)
- 43 Ilkka Ruostetsaari–Jari Holttinen
TARKASTUSLAUTAKUNTA KUNNAN PÄÄTÖKSENTEOSSA (2004)
- 44 Aimo Ryytänen
KUNNAT VALTION VALVONNASSA (2004)

- 45 Antti Peltokorpi–Jaakko Kujala–Paul Lillrank
KESKENERÄISEN POTILAAN KUSTANNUKSET
Menetelmä kunnille terveystalouksien tuotannon suunnitteluun ja
ohjaukseen (2004)
- 46 Pentti Puoskari
KUNTA JA AMMATTIKORKEAKOULU (2004)
- 47 Timo Nurmi
KUNTIEN ARVOPERHEET (2005)
- 48 Jarna Heinonen–Kaisu Paasio
SISÄINEN YRITTÄJYYS KUNTATYÖSSÄ (2005)
- 49 Soili Keskinen
TUTKIMUS ALAISTAIDOISTA KUNNISSA
(verkkojulkaisu 2005)
- 50 Heikki A. Loikkanen–Ilkka Susiluoto
PALJONKO VERORAHOILLA SAA? (2005)
- 51 Arvo Myllymäki–Päivi Kalliokoski
VALTIO, KUNTA JA EUROOPAN UNIONI
Unionijäsenyyden vaikutus valtion ja kuntien taloudelliseen
pääosvaltaan (2006)
- 52 Aini Pehkonen
MAAHANMUUTTAJAN KOTIKUNTA (2006)
- 53 Toivo Pihlajaniemi
KUNTARAKENNE MURROKSESSA
(verkkojulkaisu 2006)
- 54 Satu Nivalainen
PENDELÖINKÖ VAI MUUTANKO?
Työvoiman liikkuvuus kuntien välillä (2006)
- 55 Jouni Kaipainen
KUNTIEN ROSKASOTA (2006)
- 56 Vesa Vesterinen
KUNTA JA YHTIÖITTÄMINEN (2006)
- 57 Maria Solakivi–Matti Virén
KUNTIEN HENKILÖSTÖ, TEHOAKKUUS JA KUNTAKOKO (2006)
- 58 Jarmo J. Hukka–Tapio S. Katko
VESIHUOLLON HAAVOITTUVUUS
(verkkojulkaisu 2007)

- 59 Elina Viitanen–Lauri Kokkinen–Anne Konu–Outi Simonen–
Juha V. Virtanen–Juhani Lehto
JOHTAJANA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLOSSA (2007)
- 60 Jouni Ponnikas–Timo Tiainen–Johanna Hätälä–Jarmo Rusanen
SUOMI JA ALUEET 2030
– toteutunut kehitys, ennakkointia ja skenaariot (2010)
- 61 Ritva Pihlaja
KOLMAS SEKTORI JA JULKINEN VALTA (2010)
- 62 Pekka Pietilä–Tapio Katko–Vuokko Kurki
VESI KUNTAYHTEISTYÖN VOITELUAINEENA (2010)
- 63 Pasi Holm–Janne Huovari
KUNNAT VEROUUDISTUKSEN MAKSAJINA? (2011)
- 64 Irene Roivainen–Jari Heinonen–Satu Ylinen
KÖYHÄ BYROKRATIAN RATTAISSA (2011)
- 65 Anu Hakonen–Kiisa Hulkko–Nyman
KUNNASTA HOUKUTTELEVA TYÖPAIKKA? (2011)
- 66 Markku Sotarauta–Toni Saarivirta–Jari Kolehmainen
MIKÄ ESTÄÄ KUNTIEN UUDISTUMISTA? (2012)
- 67 Eero Lehto
VOIKO ÄÄNESTÄMÄLLÄ VAIKUTTAA KUNTAVEROIHIN? (2012)
- 68 Kirsi Kuusinen–James
TUOKO PALVELUSETELI VALINNANVAPAUTTA? (2012)
- 69 Leena Forma–Marja Jylhä–Mari Aaltonen–Jani Raitanen–
Pekka Rissanen
VANHUUDEN VIIMEISET VUODET
– pitkäaikaishoito ja siirtymät hoitopaikkojen välillä (2012)
- 70 Niina Mäntylä–Jonna Kivelä–Seija Ollila–Laura Perttola
PELASTAKAA KOULUKIUSATTU!
– koulun vastuu, puuttumisen muodot ja ongelmat oikeudellisessa
tarkastelussa (2013)
- 71 Juhani Laurinkari–Kirsi Rönkä–Anja Saarinen–Veli-Matti Poutanen
PALVELUT TOIMIMAAN
– tapaturmissa vammautuneiden nuorten puheenvuoro (2013)
- 72 Signe Jauhiainen–Janne Huovari
KUNTARAKENNE JA ALUEIDEN ELINVOIMA
– laskelmia väestöstä, työpaikoista ja kuntataloudesta (2013)

- 73 Riitta Laakso
MISTÄ KOTI HUOSTAANOTETULLE LAPSELLE?
(verkkojulkaisu 2013)
- 74 Vuokko Niiranen–Minna Joensuu–Mika Martikainen
MILLÄ TIEDOLLA KUNTIA JOHDETAAN? (2013)
- 75 Niko Hatakka–Erkka Railo–Sini Ruohonen
KUNTAVAALIT 2012 MEDIASSA (2013)
- 76 Hannu Kytö ja Monika Kral-Leszczynska
MUUTTOLIIKKEEN VOITTAJAT JA HÄVIÄJÄT
– tutkimus alueiden välisistä muuttovirroista (2013)
- 77 Sakarias Sokka, Anita Kangas, Hannu Itkonen, Pertti Matilainen &
Petteri Räisänen
HYVINVOINTIA MYÖS KULTTUURI- JA LIIKUNTAPALVELUISTA
(2014)
- 78 Petra Kinnula, Teemu Malmi & Erkki Vauramo
SISÄLTÖÄ SOTE-UUDISTUKSEEN
Tunnuslukuja terveydenhuollon suunnitteluun (2014)
- 79 Hagen Henry, Jarmo Hänninen, Seija Paksu ja Päivi Pylkkänen
OSUUSTOIMINNASTA VALOA VANHUSPALVELUIHIN (2014)
- 80 Toni Mättö, Jukka Pellinen, Antti Rautiainen ja Kari Sippola
TALOUSOHJAUS TERVEYSASEMILLA
– näennäisohjaus luo näennäistehokkuutta (2014)
- 81 Tuija Rajala ja Jari Tammi
BUDJETOINTIA KUNTIEN MUUTOSKIERTEESSÄ (2014)
- 82 Petra Kinnula, Teemu Malmi & Erkki Vauramo
SAADAANKO SOTE-UUDISTUKSELLA TASALAATUA? (2014)
- 83 Maria Ohisalo & Juho Saari
KUKA SEISOO LEIPÄJONOSSA?
Ruoka-apu 2010-luvun Suomessa (2014)
- 84 Anna-Maria Isola, Elina Turunen, Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen
ja Heikki Hiilamo
SYRJÄYTYNYT IHMINEN JA KUNTA (2015)
- 85 Heli Sjöblom-Immala
PUOLISONA MAAHANMUUTTAJA –
Monikulttuuristen perheiden viihtyminen Suomessa ja muutto-
suunnitelmat (2015)

- 86 Arttu Saarinen, Mervi Ruokolainen, Heikki Taimio, Jukka Pirttilä ja Saija Mauno
PALVELUMOTIVAATIO JA TYÖHYVINVOINTI TERVEYDEN-
HUOLLOSSA (2015)
- 87 Olli-Pekka Viinamäki ja Maria Katajamäki
LUOTTAMUKSESTA ELINVOIMAA KUNNILLE (2015)
- 88 Seppo Penttilä, Janne Ruohonen, Asko Uoti ja Veikko Vahtera
KUNTAYHTIÖT LAINSÄÄDÄNNÖN RISTIAALLOKOSSA (2015)
- 89 Paula Saikkonen, Sanna Blomgren, Pekka Karjalainen ja Minna Kivipelto
POISTAAKO SOSIAALITYÖ HUONO-OSAISUUTTA? (2015)
- 90 Eija Kauppi, Niku Määttänen, Tomi Salminen ja Tarmo Valkonen
VANHUSTEN PITKÄAIKAISHOIDON TARVE VUOTEEN 2040
(2015)
- 91 Petra Kinnula, Teemu Malmi ja Erkki Vauramo
MITEN SOTE-UUDISTUS TOTEUTETAAN? (2015)
- 92 Jaana-Piia Mäkinie, Kirsi Heikkilä-Tammi ja Marja-Liisa Manka
MITEN KUNTAESIMIES VOI PARANTAA TYÖHYVINVOINTIA?
(2015)
- 93 Matti Rimpelä ja Markku Rimpelä (toimittajat)
SÄÄSTÖJÄ LAPSIPERHEIDEN PALVELUREMONTILLA (2015)
- 94 Tomi Venho
RAHASTAA, EI RAHASTA, RAHASTAA
– suomalaisen vaalirahoituksen seurantatutkimus (2015)
- 95 Riku Thilman, Timo Rothovius ja Jussi Nikkinen
KUNNAN SIJOITUSVARALLISUUDESTA JA SEN HALLINNASTA
(2016)
- 96 Tiina Rättilä ja Jarmo Rinne
KUNTADEMOKRATIA KAKSILLA RAITEILLA (2016)
- 97 Juha Lavapuro, Tuomas Ojanen, Pauli Rautiainen ja Virve Valtonen
SIVISTYKSELLISET JA SOSIAALISET PERUSOIKEUDET
SYRJÄKUNNISSA (2016)
- 98 Aleksi Koski ja Heikki Kuutti
LÄPINÄKYVYYS KUNNAN TOIMINNASSA
– tietopyyntöihin vastaaminen (2016)
- 99 Sari Tuuva-Hongisto, Ville Pöysä ja Päivi Armila
SYRJÄKYLIEN NUORET – unohdetut kuntalaiset? (2016)

- 100 Torsti Hyyryläinen ja Sofia Tuisku
SOSIAALISESTA MEDIASTA RATKAISUJA PAIKALLISEEN
VAIKUTTAMISEEN (2016)
- 101 Antti Syväjärvi, Jaana Leinonen, Anu Pruikkonen ja Rauno Korhonen
SOSIAALINEN MEDIA KUNTAJOHTAMISESSA (2017)
- 102 Petra Kinnula, Teemu Malmi ja Erkki Vauramo
MITÄ TUNNUSLUKUJA SOTE-ALUEEN JOHTAMISESSA
TARVITAAN? (2017)
- 103 Ilkka Koiranen, Aki Koivula, Arttu Saarinen ja Pekka Räsänen
PUOLUEIDEN RAKENTEET JA JÄSENISTÖN VERKOSTOT (2017)
- 104 Ari Lehtinen ja Ilkka Pyy (toim.)
MITÄ ON LAADULLINEN KAUPUNKISUUNNITTELU? (2017)

KAKS – Kunnallisasian kehittämissäätiö rahoittaa kuntia palvelevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on tukea ja parantaa kuntien ja niiden organisaatioiden toimintamahdollisuuksia.

Rahoitamme hankkeita ja tutkimuksia, joiden arvioimme olevan kuntien tulevaisuuden kannalta keskeisimpiä. Tuloksien tulee olla sovellettavissa käytäntöön. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään ennakkoluulotonta ja uutta uraa luovaa otetta.

Säätiöllä on *Polemiikki*-niminen asiakaslehti ja kaksi julkaisusarjaa:

Polemia-sarja, jossa käsitellään kunnille tärkeitä strategisia kysymyksiä ajattelua herättävällä tavalla.

Tutkimusjulkaisut-sarja, jossa julkaistaan osa säätiön rahoittamista tutkimuksista. Pääosa säätiön rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tekijätahon omissa julkaisusarjoissa.

Toimintamme ja julkaisumme esitellään tarkasti kotisivuillamme www.kaks.fi.

Vuonna 1990 perustettu itsenäinen säätiö rahoittaa toimintansa sijoitustuotoilla.

Osoite	Fredrikinkatu 61 A 00100 Helsinki
Asiamies	Antti Mykkänen, antti.mykkanen@kaks.fi , p. 0400 570 087
Tutkimusasiamies	Veli Pelkonen, veli.pelkonen@kaks.fi , p. 0400 815 527
Taloudenhoitaja	Anja Kirves, anja.kirves@kaks.fi , p. 0400 722 682

Tutustu kotisivuihimme (www.kaks.fi)!

Ari Lehtinen ja Ilkka Pyy (toim.)

Mitä on laadullinen kaupunkisuunnittelu?

Kunnat ovat siirtymävaiheessa. Sote-palveluiden järjestämisvastuu siirtyy maakunnille. Korostuuko kaupunkisuunnittelu ja kaavoitus?

Tässä julkaisussa kerrotaan, mitä on laadullinen kaupunkisuunnittelu. Määrällisiin kasvutavoitteisiin sitoutuneen kaupunkikehittämisen tilalle tarjotaan suunnitteluajattelua ja -malleja, jotka kestäväällä tavalla edistävät paikallista elinvoimaisuutta ja houkuttelevuutta.

Julkaisussa Itä-Suomen yliopiston tutkijat kertovat, mitä on symmetrinen kaupunkisuunnittelu, miten liitostaajamaa kehitetään ja miten kaupunkiluonto voi toimia lääkkeenä ja luksuksena.

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2017
ISBN 978-952-7072-77-6 (nid)
ISBN 978-952-7072-78-3 (pdf)